

39.59
MAR

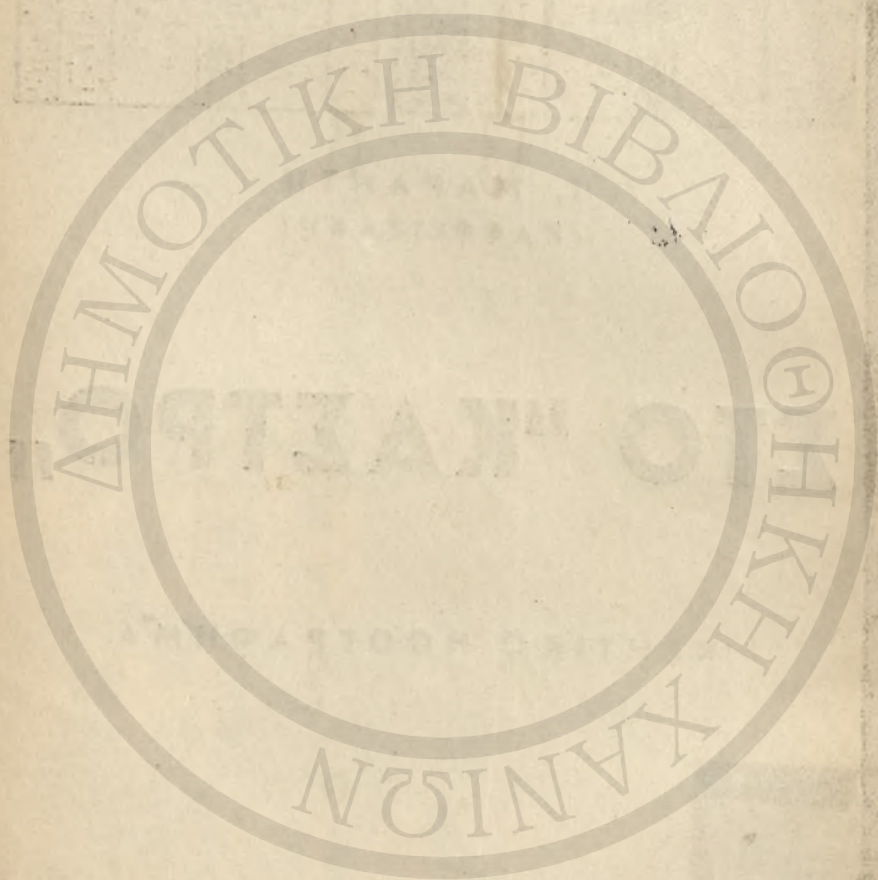

Γ. ΜΑΡΑΝΘΗ
(ΚΑΦΦΕΤΖΑΚΗ)

ΣΤΟ "ΚΑΣΤΡΟ,"

ΚΡΗΤΙΚΟ ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑ

Εξοί κ. Καρ. Μητσοτάκη
Μέσομειδων

Φραγκο
Αποστολή

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αρ. βιβλ. 5150
Χρονολ. Εισαγ. 16-4-1958
Πόλις
Αρ. βιβλ.

Γ. Ι. ΜΑΡΑΝΤΗ
(ΚΑΦΦΕΤΖΑΚΗ)

ΣΤΟ «ΚΑΣΤΡΟ»

ΚΡΗΤΙΚΟ ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

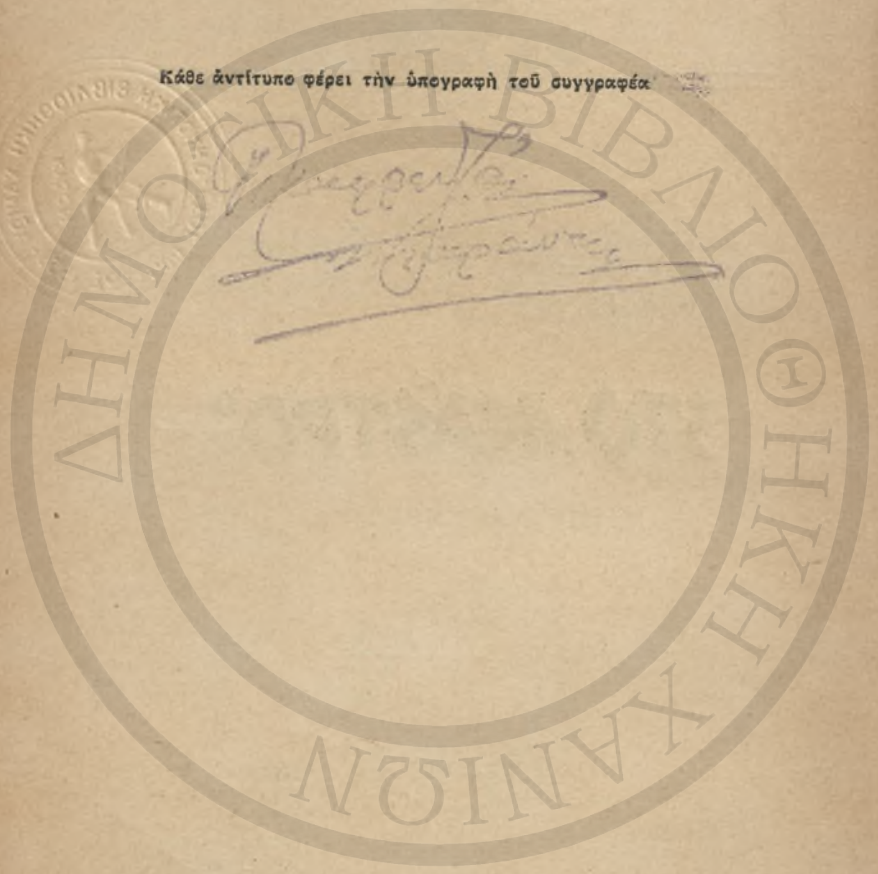
ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ
ΓΕΡΑΣ. ΓΡΗΓΟΡΗ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
Α/ΦΩΝ Γ. ΡΟΔΗ
ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ 42

ΑΘΗΝΑ - 1946

Κάθε αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

Handwritten signature

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΚΑΣΤΡΙΝΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

1

ΕΙΧΑ χρόνια νά πάω στο Κάστρο και κατέβηκα γεμάτος από νοσταλγικό πόθο νά τὸ ξαναδῶ τὸν χρόνο ἐκεῖνο. (1)

“Ὅλοι οἱ παιδικοὶ μου φίλοι καὶ οἱ γνωστοὶ ἦσαν τώρα γηρασμένοι καὶ ρυτιδωμένοι, ὅσοι δὲν εἶχαν πεθάνει ἀκόμη, ὅμως ὁ τόπος, ἡ Κρήτη, τ’ ἀκρογιάλια, τὰ βουνά, οἱ κάμποι τῆς, ἦσαν στὴ θέση τους, αἰώνια καὶ ἀκατάλυτα.

“Ὅπως τᾶβλεπα, θυμώμουνα ὅλα ὅσα εἶχα διαβάση, γιὰ τὴν αἰωνιότητα τῆς φύσης καὶ γιὰ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ἀνθρώπου. Πόσες γεννιῆς δὲν πέρασαν καὶ καμάρωσαν ἐκεῖνες τὶς κορφές τῶν βουνῶν, μὲ τὸ λιτό τους περίγραμ-

(1) Ἦτανε στὰ 1939.

μα και τὸ ἴδιο πάντα κύμα πού ξεσπᾶ στίς γαλήνιες ἀμμουδιές και στ' ἀπόκρημνα ἀκρογιάλια !

“Ολες πέρασαν και δὲν ὑπάρχουν πιά· κι' ἔρχονται ἄλλες κι' ὄλο ἔρχονται και σβύνουν κι' αὐτές και ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲν τελειώνει. Ἰδιαίτερα στὴν Κρήτη πού τὴν ὠργωσε τὸ θανατικό τῶν πολέμων, ἀμέτρητους αἰῶνες, οἱ ἄνθρωποι πέθαιναν ἀπὸ τὸ βόλι και τὸ μαχαίρι και προτοῦ ἀκόμη νᾶρθη ἡ ὥρα τους.

Κάθε φορά στοῦ ταξιδι μου αὐτό, πού περνοῦσα ἀπὸ τίς πολιτείες ἢ ἀπὸ τὰ χωριά ῥωτοῦσα :

— Ἰντα κάνει τὸ Πατρονικολιό ;

— Ἐσκοτώθηκε στὸν πόλεμο !

— Κι' ὁ Δημητρός ὁ Καμινάρης ;

— Δὲν ἔξαναγύρισε ἀπὸ τότεσά, πού πῆγε νά πολεμήση.

Ὁ Μανώλης ὁ Νταβράδος, εἶχε πεθάνει κι' αὐτός κι' ἡ γυναῖκα του, τὸ ἴδιο κι' ὁ Φινοκαλιώτης ὁ χασάπης κι' ἡ Μαργώ τοῦ Λουμπούνη τὰ τρία παιδιὰ τοῦ Καβετζονικολῆ.. μιὰ σειρά ἀτέλειωτη, ἕνας στρατός ὀλόκληρος, πού τράβηξε τὴ στράτα πού δὲν ἔχει γυρισμό, ἄλλοι ἀπὸ φυσικό θάνατο κι' ἄλλοι ἀπὸ τοὺς πολέμους.

Εἶχαν περάσει τώρα τελευταῖα μερικά χρόνια, πού δὲν γινόταν πόλεμος και τὰ πλάγια τῶν βουνῶν εἶχαν ὀργωθεί, σὲ ἔκταση μεγαλύτερη και πάνω τους ἔβλεπε κανένας καλοκλαδεμμένα ἀμπέλια, ἔργα ἄλλων ξερριζωμένων ἀνθρώπων πού ὁ σίφουνας τῶν τελευταίων πο-

λέμων τούς πήρε από τόν τόπο τους και τούς έρριξε στόν δικό μας, κι' έπρεπε νά ζήσουν και νά στελιώσουν πάλι σπίτια, ίδια όπως τά μερμήγκια, πού πατούν τά άλογα τις τρύπες τους στη γη και χαλούν την κατοικιά τους κι' αυτά πάλι αρχίζουν από την αρχή και κάνουν τις υπόγειες στοές τους και ξαναμαζεύουν τά γεννήματα, πού θά τά θρέψη τó χειμώνα. Κι' αν πάλι τó ανθρώπινο ή τó άλογισιο ποδάρι ξαναχαλάση, τι με τόσο μόχθο χτίστηκε, αυτά με τó ίδιο πείσμα, με την ίδια έπιμονή αρχίζουν παραπέρα τά ίδια...

"Έτσι και τούτοι οί άνθρωποι, πού μας ήρθαν στό νησί από την 'Ανατολή, γυμνοί όπως γεννιούνται από την κοιλιά της μάνας τους, ξαναστέλιωσαν καινούργια σπιτικά και φύτεψαν καινούργια άμπέλια και δένδρα και ζοϋν πάλι τή γαλήνια ζωή της έργασίας.

Τί δύναμη, αλήθεια, πού σφαλίζει ο άνθρωπος και τó ζωο μέσα του! Νά, γιατί ή ζωή δέν τελειώνει ποτέ...

Στό δρόμο με συναντούσαν πολλοί, πού με κύτταζαν, σά νάφερναν ξαφνικά στην φωτεινή τους συνείδηση, την παλιά φυσιογνωμία μου, μά πάλι δέν τó κατάφερναν όλότελα και έφευγαν άπορημένοι σά νάλεγαν: «Νά ναι τάχα αυτός;» "Άλλοι με ρώτουσαν: «Μέ θυμάσαι;» κι' έγω έψαχνα κάτω από τις ρυτίδες και τά λευκά μαλλιά, νά θυμηθώ πρόσωπα πού άφισα γεμάτα δροσιά και νειάτα, κι' άλλα ή μνήμη μου έφερνε μπροστά, άλλα πάλι είχα πέσει στό σκοτάδι της λησμονιάς.

Ποτέ μου δὲν εἶχα νοιώσει τόση λύπη, ὅσο τώρα πού ἔβλεπα τὰ γηρασμένα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, πού ὄταν ξεκίνησα νὰ γυρίσω πίσω ἐπίστευα πὼς θὰ τὰ εὔρισκα ὅπως ἦσαν,.. Καί τώρα τί σαράβαλα ἦσαν αὐτά!...

Τότε μονάχα σκέφτηκα πὼς κι' ἐγὼ θὰχα γηράσει! Δὲν μποροῦσα βέβαια νὰ εἶμαι ἐγὼ ἐξαίρεση.

Ἐκεῖνα πού βρῆκα ἀναλλοίωτα, ὅπως κοί τὰ βουνά, ἦτανε ἡ καλὴ καρδιά, ἡ καλοδεχτοσύνη, τὸ κέφι καὶ ἡ φιλοξενία.

— Νὰ κοπιάζης τὸ σπιτικό μου νὰ πιοῦμε μιὰ ρακή... μοῦλεγε ὁ ἕνας. Κι' ὁ ἄλλος:

— Δὲ σ' ἀφίνω, Θεόψυχά μου. Μιὰ ὄρνιθα τὴν ἔχω καὶ δὰ τὴν σφάξω γιὰ τὸ χατήρι σου. .

— Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐδὰ πού πέρασες ὕστερα ἀπὸ τοσανὰ χρόνια ἀπὸ τὸ χωριό μας καὶ δὲ θὰ 'πομείνης κάμποσες μέρες στὸ σπίτι νὰ σὲ δοῦμε...

Καὶ ὅλα αὐτὰ τᾶλεγαν μὲ μιὰ συγκίνηση καὶ εἰλικρίνεια καὶ μὲ τόση ἀγάπη καὶ λαχτᾶρα πού μοῦφερναν τὰ δάκρυα στὰ μάθια.

Κι' ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου: Εἶναι τὰ γηρατειὰ τάχα πού σφαλίζουν αὐτὴ τὴ καλωσύνη; Μὰ τότε ὁ Θεὸς ἔπρεπε νὰ μᾶς γεννᾷ ὄλους γέρους κι' ὄχι μικρὰ παιδιὰ! Ἴσως τότε ὁ κόσμος κι' ἡ ζωὴ νὰ περνοῦσε δίχως λύπες καὶ βάσανα.

Μὰ πάλι δὲν εἶν' ἔτσι, σκεφτόμουνα. Ἡ καλωσύνη αὐτὴ στὰ γηρατειά, μπορεῖ νᾶναι ἀπὸ φόβο, πὼς φτάνουμε στὸ τέρμα. Κι' ὄλοι σκέβονται: πὼς ὄλα τελειώνουν' δὲν ἔχουμε λοι-

πόν ἄλλο τίποτε νά κάνουμε, παρὰ νά εἶμαστε καλοί, ἔστω καί στο τέλος μας...

Μά μήτ' αὐτό δὲν εἶναι...

Σέ τοῦτο τὸν τόπο ἢ καλωσύνη, τὸ ξέρω αὐτὸ πολὺ καλά, ἔχει τὸ δικό της χρῶμα, τὸ τὸ δικό της τύπο. Βγαίνει ἀναπάντεχα ἐκεῖ πού δὲν τὴν περιμένεις καί εἴτε σέ φιλοξενία ἐκδηλώνεται, εἴτε σέ ἀλληλοβοήθεια, εἴτε σέ γλέντι παίρνει τέθια ἔκταση, πού δὲν τὴν ἀπαντᾷ σέ ἄλλο τόπο καί σέ ἄλλους ἀνθρώπους.

2

ΕΝΑΝ καιρό, νέος ἀκόμη, δὲν τολμοῦσα νά βγῶ ὄξω στὰ χωριά τοῦ Κάστρου. Κᾶμποσες φορές πού ἔτυχε νά πάω ἢ σέ πανηγύρι ἢ νά βαφτίσω κανένα παιδί, ἢ νά στεφανώσω κανένα ἀντρύγυνο, γύριζα στο σπίτι μου ἄρρωστος ἀπὸ τὸ φαγοπότι καί τὸ χορὸ καί τὸ γλέντι πού δὲν εἶχε τελειωμό... μιὰ μέρα—μιὰ νύχτα—κι' ἄλλη μέρα κι' ἄλλη νύχτα... κι' ἂν εἶχες κουράγιο καί συνέχεια. "Ε! δὲν ἔχουν Θεὸ ἐπάνω τους.

Δὲν ἐπρόφτανες νά πεζέψης, σὰν ἔφτανες στο σπίτι τοῦ κουμπάρου, πρωτὶ ἀκόμη καί νά ! ὁ δίσκος μὲ τὴν τσικουδιά μέσα στὰ νεροπότηρα μπροστά σου !

— Νά πιῆς μιὰ ρακή, κουμπάρε, νά ξεκουραστῆς !

Καί νάχη τὴν ἀξιώση νά κάμης «ἄσπρο πά-

το» και νά πιης πενήντα δράμια οινόπνευμα 90 βαθμούς μονορούφι.

Και δὲν ἐπρόφτανες νά συνέρθης ἀπὸ τὴν κατακεφαλιά αὐτὴ και νάσου πάλι ὀμπρός σου ὁ δίσκος.

— Φτάνει κουμπάρε! δὲ θέλω ἄλλο!

— "1! 1! κουμπάρε! ντὰ μὲ τὸν ἕνα πόδα ἐμπήκες στὸ σπίτι μου;

— Ζόρε θωρῶ κουμπάρε νά πιῶ κι' ἄλλο ποτήρι!

— Νά σοῦ τὸ χύσω θέλω στὴ κεφαλή, θεόψυχά μου, μόνο πιέ το!

Και τῶπινες!!! Και σοῦ τὸ πρόσφερε αὐτὸ γιὰ ἀναψυχτικό!... γιὰ νά ξεκουραστῆς... νά ἀνασάνης σὰ νά λέμε!!

— "Ε! ὡς ποῦ νά ἐτοιμάσουνε οἱ γυναῖκες, κουμπάρε, τὸ φαῖ, δὲν πᾶμε, ἴσαμε τὸν καβὲ νά δῆς και τσοῖ φίλους σου;

— Νά πᾶμε κουμπάρε!

Κι' ἐξεκινοῦσες γιὰ τὸ καφενεῖο, μὲ τὸ κεφάλι βαρὺ ἀπὸ τὸ ρακοπότι κι' ἔφτανες στὸν «καβὲ» ὅπου σὲ περιμεναν ἄλλες συμφορές!!

— Καλῶς ἦρθετε! καλῶς ἐκοπιάξετε! Κὰ! δουλειὰ 'ναι τουτηνὰ νά κάμης τόσο καιρὸ νᾶρθης; «μαῦρα μάθια» ἐκάμαμε νά σὲ δοῦμε! Φέρε μωρὲ Νικολῆ, νά μᾶσε κεράσης μιὰ ρακὴ!

— Κάμε μου σὲ παρακαλῶ, Νικολῆ, ἐμένα, ἕνα «καμηλάκι» (χαμόμηλο) ἔλεγες...

— Σῶπα δὰ στὸ Θεό σου, ἐδὰ ποῦ θὰ πιῆς καμηλάκι! Ντὰ ἀρωστάρης εἶσαι; Ρακὴ δὰ πιῆς! —δὲ γατέω γῶ!

— Και... ἔπινες ρακὴ και τὴν πρώτη ἀκολου-

θοῦσε δεύτερη... τρίτη. Καί ἔπρεπε νά σέ κεράσουν ὄλοι ὅσοι ἦσαν μέσα στό καφενεῖο καί ὄλοι ὅσοι ἔφταναν καινούργιοι καί νά τοὺς κεράσης καί νά πιῆς μαζί τους καί σύ.

Κι' ὕστερα ἄρχιζαν οἱ προσκλήσεις.

— Σκώσου δά, σύντεκνε, νά πᾶμε κι' ἴσαμε τὸ σπῆτι μου νά δῆς τῆ φιλιότσα σου (ἀναδεξιμιά) πού ὀγλήγορα δά τσῆ γυρεύγης γαμπρό...

— Τὴν ἀξαδέρφη σου δά πᾶ δοῦμε πρῶτα, πού σ' ἀνημένει «σά ρόδο στό μαντήλι» σοῦ φωνάζει ὁ ξάδερφος, τυλίσσοντας τὸ μαρκοῦτσι στό ναργιλέ του.

— Μά γὼ τὸ πρωτόπα! ἀντιτείνει ὁ πρῶτος.

— Δὲν γατέω γὼ! οἱ συγγενεῖς προτιμοῦνται κι' ἀπόϊ κοντά ναι τὸ σπίτι σου μὲ τὸ δικό μου.

Κι' ἐπήγαινες στοὺς σύντεκνους, στοὺς ξαδέρφους, στοὺς φίλους καί στοὺς ἀγνώστους ἀκόμη, πού σέ τραβοῦσαν ἀπὸ τὸ δρόμο: «Ἐμπάστε καί στό φτωχικό μας νά πάρετε μιὰ ρακὴ σάν καί περνᾶτε ἀπὸ τὸ σοκάκι μας...

Κι' ἔφτανες τὸ μεσημέρι στοῦ κουμπάρου ποῦ σέ φιλοξενοῦσε μὲ ὄλη τὴ συνοδεία, ὀλομέθυστος ἀπὸ τίς ρακές, καταἰδρωμένος καί ξεκοκκινισμένος, γιὰ νά ἀκουστή ἡ «τελειωτικὴ βολή» πού τὴν ἔρριχνε ὁ κουμπάρος.

— Ἐ! σάν κι' ἦρθαμε ἴσαμε, παδά, νά πιούμε κιανένα ρακάκι, ἔτσά στό πόδι κι' ὕστερα πᾶτε στά σπίθια σας! Μά ἀργά, σᾶσε θέλω ὄλους στό γλέντι. Ἄκοῦτε;

Καί μπαίνοντας στό σπίτι, σ'αὐτὴ τὴν κατά-

σταση, αντίκρυζες τὰ πρόσωπα τὰ γελαστά, τῆς κουμπάρας, τῆς κόρης καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, πού ἦσαν στὸ πόδι νὰ σὲ ὑποδεχτοῦν κι' ἓνα τραπέζι στρωμένο μὲ τὰ ἔλεη τοῦ Θεοῦ. Τίς κότες τίς ψητὲς καὶ τὰ ἄρνια τοῦ φούρνου, τὰ ζεστά φτάζυμα καὶ τὸ κόκκινο κρασί. Μὰ πιότερο ἀκόμη ἀπ' ὄλα, ἔβλεπες τὴ χαρὰ πού σὲ δεχόντανε, νὰ ξεχειλίζει στὰ μάτια τους καὶ στὰ χεῖλη τους, ἀληθινή, ἀκέραιη, δίχως ἐπιφύλαξη, ὄλοι ἔτοιμοι νὰ θυσιαστοῦν γιὰ σένα, ὄλοι νὰ σοῦ μιλήσουν λόγια τῆς καρδιάς, ὄλοι νὰ σοῦ γελάσουν μὲ τὸ πιὸ χαρωπὸ γέλιο... Κι' ἔλεγες: «Θεέ μου γιατί νὰ μὴν εἴμαστε πάντα τέτοιοι σ' ὄλη μας τὴ ζωὴ καὶ ὄλοι οἱ ἄνθρωποι στὸν κόσμο».

Τι νὰ φᾶς ὅμως ἀπ' ὄλα αὐτὰ τὰ πράματα τοῦ Θεοῦ, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάσταση ποῦχε τὸ κεφάλι καὶ τὸ στομάχι σου; Κι' ἔπρεπε νὰ φᾶς! Καὶ νὰ φᾶς πολὺ! γιατί αὐτὸ εἶναι, γι' αὐτοὺς τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης, πού τοὺς ἔχεις. Καὶ σὲ τέτοια τραπέζια δὲν σηκώνει ψευτιὲς μήτε «μουτσουτσούνια»! Θὰ τρῶς!

— Δὲ σοῦ βάλανε, κουμπάρε, καλὴ γουλιὰ μόνο δὰ σοῦ δώσω γὼ τουτονὲ τὸ κομμάτι ἀποῦναι πλιά καλοψημένο!

— Μὰ εὐχαριστῶ, κουμπάρε, καλὴ 'ναι ἡ μεριδα... Ἰντα κάνεις ἐκειά; Ἐγέμισές μου τὸ πιάτο κρέατα!

— Ὅλα δὰ τὰ φᾶς! Στέ!

Ἐτρωγες λοιπὸν μὰ ποῦ νὰ χωρέσουν ὄλα αὐτὰ κι' ἔφθανες νὰ λὲς «Παρελθέτω τὸ ποτήριον ἢ μᾶλλον ἡ συμφορὰ αὐτή...»

Κι' έσκεφτόσουνα: Τι νά γίνεται άραγε εκεί στο στομάχι σου, πού είχαν άνακατεφτεϊ οϊ τσικουδιές με τούς μεζέδες τους, τά καρύδια και τά μύγδαλα και τίς σταφίδες και τά σύκα πού τίς άποθήκευες, χωροῦσαν ή δέν χωροῦσαν, όλο τó πρωϊ, με τά κρέατα τώρα και τίς άτέλειωτες ποτηριές τουϊ κρασιουϊ, πού δέν πρόφτανες νά άδειάσης τή μιá και τó ποτήρι ήτανε πάλι γεμάτο και δός του νά σκουντρᾶς με όλη αὐτή τήν «πολυπληθῆ όμήγυρη» γιατί άλλοιως ήθελες τούς προσβάλης, καθώς έλεγαν. Άσφαλώς τó άσκι αὐτό τουϊ στομάχου σου, θᾶχε ξετεντώση με κίνδυνο νά σπάση! Κι' εκεί πού τά σκεφτόσουνα αὐτά, έβλεπες τήν κουμπάρα νά ξεκινᾶ από τήν ἄλλη ἄκρη τουϊ τραπεζιουϊ και νᾶρχεται κοντά σου με όλόκληρη τήν πλάτη τουϊ άρνιου.

—“Ωφου! κουμπάρε και δέν τρώς! Μά δέν είναι και μεζέδες άπού σοῦ δώκανε· για κειονά σοῦφερα ᾽γώ τήν πλάτη άπού ᾽ναι ψαχνό· μά δά τή φᾶς όλη, γιατί ᾽ναι κι' άπού τή χέρα μου.

—“Όλη κουμπάρα; Δέ μπορώ! Δέ γίνεται!

— Νά τή φᾶς θές όλη, θεοψυχά μου, γιατί δά σοῦ τή χώσω στη ράχη.

Και τόλεγε άποφασισμένη νά τó κάμη...

Και όταν πιά πλησίαζε νά τελειώση τó άνεκδιήγητο αὐτό γεῦμα και σκεφτόσουνα ποιό θᾶναι άραγε τó άποτέλεσμα για τó σύνολό σου, με τó κεφάλι γεμάτο θολές σκέψεις, άκοῦς ἄξαφνα τήν πιό άναπάντεχη πρόταση τουϊ κουμπάρου:

— Κάτεχεις ᾽ντα λέω δά γώ κουμπάρε; μιá

κι' ἀποφάγαμε νὰ βγοῦμε ἴσαμε παεὶ ἀπὸ πάνω
στο χωριό, ἀποῦναι ἡ στάνη μου καὶ τυροκο-
μοῦνε δὰ οἱ βοσκοί, νὰ πᾶ νὰ φᾶμε μιὰ ὀλιά
ἀνθόγαλο καὶ «στάκα» (1) νὰ κάμωμε καὶ δυὸ
ζάλα νὰ χωνέψωμε κι' ὄλα.

«Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ!» ἐσὺ ποὺ ἔβλε-
πες τώρα ὄλα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἀντικείμενα
ποὺ ἦταν μπροστά σου διπλᾶ καὶ τρίδιπλα καὶ
ἦταν ἀδύνατο νὰ μετατοπιστῆς ἀπὸ τὴν καρέ-
κλα σου, νὰ καλεῖσαι νὰ βγῆς ἓνα ἀνήφορο ὀ-
λόκληρου βουνοῦ γιὰ νὰ πᾶς, λέει, στὴ στάνη
καὶ τί νὰ κάμης ἐκεῖ; Νὰ φᾶς ἀνθόγαλο καὶ
«στάκα», δηλαδή νὰ ἐξουθενωθῆς τελειωτικά
καὶ νὰ ἐξαφανιστῆς ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

—“Οἱ! κουμπάρε! δὲν μπορῶ νὰ σοῦ κάμω
ὅμως τουτονὰ τὸ χατήρι! Ἐγὼ θέλω νὰ
θ ἔ σ ω (2) μιὰ ὀλιά!...

— Νὰ θέσης κουμπάρε, συμφωνᾶ εὐτυχῶς
κι' ἡ κουμπάρα ποὺ ἄρχισε νὰ τὰ βάνη τότε
καὶ μὲ τὸν ἄντρα της.—“Ἄς τονε τὸν ἄνθρωπο
νὰ πᾶ ἡσυχάση μιὰ ὀλιά, ἐδὰ ποὺ δὰ τονε βγά-
λης στά βουνά!—Στρωμένα εἶναι, κουμπάρε, καὶ
πέρασε νὰ πάρης μιὰ «πιπιλιὰ ὕπνο» νὰ συνη-
φέρης, γιὰ νᾶχης κέφι κι' ἀργὰ στο γλέντι...

Στὸ κρεββάτι μὲ τὰ μεταξωτὰ παπλώματα
καὶ τίς «χασιλαμάδες» ἔπεφτες ὕστερα ξερός
καὶ σ' ἔπιανε μιὰ νάρκη, ὅμοια μὲ θάνατο. Ἐ-
φιάλτες, ὄνειρα καὶ εἰκόνες ἀσυνάρτητες, σ' ἔ-

(1) Τὸ ἄλευρο ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν ἀπο-
βουτύρωση στο ἀνθόγαλο γίνεται μιὰ ζύμη γεμάτη
βούτυρο κι' αὐτὸ τὸ λένε «στάκα».

(2) Νὰ κοιμηθῶ.

καναν νά νοιώθης νά σοῦ σφίγγεται ὁ λαιμὸς
σάν νά πιγύσσουνε. Καί τέτια ἀνακατεμμένα
ὄνειρα ἔβλεπες, ποῦ δὲν εἶχαν καμμιά σχέ-
ση, κανέναν εἰρμό, τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἡ ἀνα-
δεξιμιά σου, αἴφνης, νά τυροκομᾷ κι'ὁ κουμπά-
ρος νά σέ βουτᾷ μέσα σὲ μιὰ στέρνα μὲ ρακὴ
καί τὰ πρόβατα νά χορεύουν πηδηχτό. Καί μιὰ
στιγμὴ πάλι, ἔβλεπες νά πέφτη πάνω σου
ἀπὸ ψηλά, ἓνας θεόρατος ὄγκος κι' ἅμα σ' ἔ-
φτανε ἔβλεπες πὼς ἦταν μιὰ τεράστια πλάτη
ἀρνιοῦ καί δίπλα ἢ κουμπάρα νά προσπαθῆ νά
σ' ἀνοίξη μὲ μεγάλες τανάλιες τὸ στόμα σου' κι'
ἔκανες νά φύγης μὰ μπροστά σου ἔτρεχε ἓνα
ποτάμι κόκκινο ποῦ ἦταν ἔτοιμο νά σέ συνεπάρη
καί πάνω του ἔπλεαν ἄπειρα μεγάλα ποτήρια
ποῦ τὰ τραβοῦσε τὸ ρέμμα πρὸς τὰ κάτω...

Κι' ἔξαφνα σέ ξυπνοῦσε μιὰ λυτρωτικὴ φωνὴ
τῆς κουμπάρας.

— Γιὰ τὸ Θεό, κουμπάρε, κι' ἴντα παραμιλη-
τὰ τᾶχες; ἴντα ὄνειρα μαθὲς ἐθωροῦσες; Σηκώ-
σου μπλειό, γιατί πάει νά βασιλέψη ὁ ἥλιος...

— Ἡ κεφαλὴ μου πονεῖ κουμπάρα!

— Σηκώσου νά τηνε βουτήξεις σ' ἓνα κουβᾶ
κρυγιὸ νερό, ἀπὸ τὸ πηγάϊδι, νά σοῦ περάση...
κι' ἀπόϊ νά πιῆς μιὰ τσικουδιά, ἀπὸ κάνει καλὸ
στό στομάχι. Ὁ κουμπάρος σου σ' ἀνημένει
κάτω. Δυό, τρεῖς, φορὲς εἶναι ἐρχομένος ἀπὸ
τὸ καβὲ καί ρωτᾷ ἄνην ἐξύπνησες.

Ὁ κουμπάρος! ὁ μέγας κίνδυνος σοῦχει
στήσει καρτέρι ὁ ἄθλιος, νά σέ ξεκάμη ὀλότε-
λα! Κι' ἔλεος νά μὴν ὑπάρχη, μήτε ἀνάσα,
μήτε λυτρωμός.

Σ' ἐπερίμενε τώρα ἡ ἄλλη μάχη—τὸ βραδυνὸ γλέντι—πού θὰ εἶχε ἄγνωστη διάρκεια κι' ὅπου θὰ πλήρωνες ὅλες τὶς ἀμαρτίες τῆς ζωῆς σου.

Κι' ὁ ἥλιος εἶναι τώρα πιά βασιλεμμένος—πού πάει νὰ πῆ πῶς τὸ τέλος σου πλησιάζει καὶ τὸ τραπέζι σὰν ἄλλο ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα σὲ περιμένει...

Μὲ τὸ κεφάλι λοιπὸν βουτηγμένο στὸ κρῦο νερὸ τοῦ κουβᾶ, καὶ τὴν τσικουδιὰ πού ἐπίμονα σοῦ ἐπρόσφερε ἡ κουμπάρα, σύμφωνα μὲ τὴ συνταγὴ τῆς, τὸν ὕπνο, ἔστω καὶ τὸν ταραγμένο πού ἔκανες λίγες ὧρες, ἡ κατάστασις θὰ πήγαινε ἀσφαλῶς γιὰ καλυτέρευση, ἂν σ' ἄφιναν ἡσυχὸ γιὰ δυό, τρεῖς μέρες νὰ συνέλθῃς, μὰ αὐτὸ ἦτανε τὸ τολμηρότερο ὄνειρο πού μποροῦσες νὰ κάμῃς σ' αὐτὸ τὸν τόπο...

Ἐδῶ ὅταν πᾶς γιὰ γλέντι θὰ γλεντίσῃς ὡς τὸ τέλος, ὅπως κι' ὅταν πᾶς γιὰ δουλειά, θὰ δουλέψῃς ὅσο πού μπορεῖς νὰ βαστάξῃς, καὶ τὸ ἴδιο ὅταν πᾶς στὸν πόλεμο—θὰ πολεμᾷς ὅσο πού θὰ σκοτώσῃς ἢ θὰ σκοτωθῇς. Μισοδουλειὲς δὲν γίνονται σ' ἐκεῖνο τὸν τόπο.

Καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖ κάτω, περνᾷ ὀλη ἀνάμεσα στὸν πόλεμο, στὸ γλέντι καὶ στὴ δουλειά. Ἀνάπαυσις καὶ διάλειμμα δὲν ὑπάρχει. Καὶ καθένα ἀπ' αὐτὰ πρέπει νὰ φτάξῃ ὡς τὸ τέλος.

Δὲν μποροῦσες λοιπὸν, μιὰ καὶ ἄρχιζες τὴ δουλειὰ τοῦ γλεντιοῦ, νὰ σταθῇς στὴ μέση. Ἐπρεπε νὰ τὴν τελειώσῃς.

Ἐκάθιζες ἔτσι καὶ στὸ βραδυνὸ τραπέζι,

πού ἄρχιζε βραδυνὸ καὶ συνεχιζόταν ὡς τὸ πρῶτ' κι' ἔτρωγες ἀπὸ τὰ ἀνεξάντλητα φαγητά, πὸ σου σῶριαζαν μπροστά σου κι' ἔπινες ἀκά- τάπαυστα καὶ χόρευες, ράκος πλιά, μὰ ἡ δου- λειὰ ἔπρεπε νὰ φτάσῃ ὡς τὸ τέλος. Συνεχιζό- ταν λοιπὸν καὶ τὴν ἡμέρα στὸ ἴδιο ἢ σ' ἄλλο σπῖτι καὶ πολλὰς φορὲς καὶ τὴν ἄλλη νύχτα δι- χως διακοπή, ὡς πὸ πιά οἱ ἀνθρώπινες δυνά- μεις ἐτελείωναν καὶ τότε μονάχα ἐτελείωνε τὸ γλέντι.

Νά! γιατί ἔλεγα πὸς δὲν τολμοῦσα νὰ βγῶ ἔξω στὰ χωριά τοῦ Κάστρου, ἀντὶ νὰ πῶ σ' ὅλα γενικά τὰ χωριά τοῦ τόπου αὐτοῦ...

Ἦστερα ἀπὸ τόσα χρόνια λοιπὸν, γυρίζον- τας πίσω, εὔρισκα πὸς ὅλα εἶχαν ἀλλάξει ἔξω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τ' ἀκρογιάλια καὶ τὴν καλὴ καρδιά. Καὶ πρέπει νὰ τὸ πῶ φοβόμουνα πὸς δὲν θὰ ξανάβρισκα πιά τὴν φιλοδεχτοσύνη καὶ τὴ καλωσύνη τὴν παληά. Εἶχα ἀκούσει πὸς ὁ πολιτισμὸς τὰ εἶχε σαρώσει ὅλα ἐκεῖ κάτω, ὅλες τὶς ὥραϊες αὐτὲς συνήθειες καὶ ἀρε- τὲς πὸς ἦσαν τὸ ἰδιαιτέρο χαρακτηριστικὸ τῶν Κρητικῶν.

Κι ὁμως δὲν ἦταν ἔτσι, καθὼς μοῦ δόθηκε ἡ ἢ εὐκαιρία νὰ τὸ διαπιστώσω, ὅταν ἕστερα ἀπὸ τὸ Κάστρο, βγῆκα κι' ἔξω στὰ χωριά, ὅπου βρῆ- κα ἀτόφιες νὰ ζοῦν ἀκατάλυτες κι' αὐτὲς, σὰν τὰ βουνὰ καὶ τὶς παλῆς αὐτὲς Κρητικὲς ἀρετὲς.

ΟΤΑΝ μακριά από τὸ πέλαγος φάνηκαν τὰ Καστρινὰ βουνὰ καὶ ἰδιαίτερα ὁ Ψηλορρείτης, ὁ Στρούμπουλας καὶ σὲ λίγο κι' ὁ Γιούχτας μὲ τὸ περίγραμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ Δία καὶ πιὸ ἔπειτα τὰ μπεντένια τοῦ Κάστρου καὶ τὸ λιμάνι του, μοῦ φάνηκε πὼς σταμάτησε τὸ καράβι πού μ' ἔφερνε! Τόση βιασύνη μ' ἔπιασε νὰ φτάσω μιὰ ὥρα ἀρχίτερα. Τί αἴσθημα ἀλήθεια κι' αὐτὴ ἢ νοσταλγία! Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ, ἀπὸ τὰ πιὸ συγκλονιστικὰ πού μᾶς συνοδεύουν ὡς τὸ θάνατο μὲ τὴν ἴδια ἔνταση.

Τὸ Κάστρο, χρόνια ὀλόκληρα, πού ἔλειπα, τῷβλεμα μὲ τὰ μάθια τῆς ψυχῆς μου, ὅμοιο πάντα, ὅπως τὸ ἀφήκα. Καὶ θὰ μοῦ κακοφαινότανε κάθε μεταβολὴ πού θᾶβρισκα. Μὰ νά! πού τὸ βαπόρι μπαίνει σ' ἓνα καινούργιο μεγάλο λιμάνι πού δὲν εἶναι καθόλου ἐκεῖνο πού μὲ κατευώδωσε ὅταν ἔφυγα. Τὸ μικρὸ ἐκεῖνο λιμανάκι πού δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὴν εἴσοδό του ἦταν κι' ἀπὸ ἓνας «κούιλες». Ἐκεῖνος προπάντων ὁ μεγάλος «κούιλες» μὲ τὸν πρωτόγονο φάρο πού ἄναβε τὴν νύχτα, χίτρι βενετσιάνικο πού τέλειωνε ὡς ἐκεῖ, τὸ βορεινὸ μπεντένι τῆς πόλης. Ἦτανε πάντα στὰ παληὰ μας χρόνια τὸ μέρος πού προτιμούσαμε γιὰ περίπατο, μὲ τὴν παρέα μου τίς μέρες πού οἱ φουρτοῦνες τοῦ Κρητικοῦ πελάγου ξεσποῦσαν σ' ὄλα τὰ βορεινὰ ἀκρογιάλια, ἄγριες καὶ τρομερές. Ποτὲ

δὲ θὰ ξεχάσω, τὸ δέος ποῦ μᾶς ἔπιανε ὅταν ἀπὸ ἓνα παράθυρο τοῦ μπεντενιοῦ ἐκεῖ στὸν «κούιλε» ἐκείνο, ἐκυτούσαμε τὸ ξέσπασμα καὶ τὸ μουγκρητὸ τῶν κυμάτων, ποῦ ἔδερναν ἀνήλεα τὰ ἀκατάλυτα βράχια, ποῦ ἦταν κτισμένο πάνω τὸ κτίριο ἐκεῖνο, τοῦ «κούιλε». Οἱ ἀφροὶ τῶν κυμάτων μουγκρίζοντας ἄφιναν σύνεφα ἀπὸ λευκὴ σκόνη κι' ἐσκέπαζαν ὅλο τὸ ψηλὸ ἐκεῖνο κτίριο, καθὼς ἐσκέπαζαν καὶ ὅλα τὰ βορεινὰ παραλιακὰ τείχη.

Ὁ κούιλες αὐτὸς ἦταν μεγαλύτερος καθὼς εἶπαμε ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ καινούργιου λιμανιοῦ τὸν σεβάστηκε καὶ τὸν ἐπιδόρθωσε. "Ἐτσι ἡ σιλουέττα του μοῦ θύμισε τὸν παλῆδ ποῦ φεύγοντας ἄφησα καὶ πρέπει νὰ τὸ πῶ, εὐχαριστήθηκα βλέποντας νὰ σώζεται στὴ βορεινὴ του πλευρὰ ἐντειχισμένο τὸ σημά της Γαληνοτάτης Ἐνετικῆς Δημοκρατίας, μὲ τὸν Λέοντα—τὸ σημάδι ἐκεῖνο τῆς παληᾶς σκλαβιάς...

Καθὼς πλησίαζε τὸ βαπόρι καὶ ἐμπήκε στὸ μεγάλο καινούργιο λιμάνι, ἐγὼ ἐζοῦσα μονάχα μὲ τὴ μνήμη...Νά! ἡ παραλία τῆς Τρυπητῆς, ποῦ στὴν ἀμμουδιά της γινόταν τὰ παιδικὰ μας μπάνια. Καὶ θυμήθηκα πὼς κάποτε ὕστερα ἀπὸ κολύμπι, παίζοντας στὸν ἄμμο, στάθηκα πίσω ἀπὸ ἓνα φίλον καὶ καθίζοντας κάτω τοῦ ἔσπρωξα καὶ τὰ δύο του πόδια μέσα στὰ δικά μου καὶ τοῦ «τᾶβγαλα» καὶ τὰ δύο, γιατί ὁ φίλος μου αὐτὸς—παιδί μᾶς ἐξαίρετης οἰκογένειας—ἦταν τόσο λεπτός, μὰ καὶ ἄψητος ἀπὸ δουλειὰ καὶ ἄσκηση, ποῦ καὶ μὲ φύσημα μποροῦσες νὰ τὸν ρίξεις κάτω.

Δεξιά στην ανατολική πλευρά του μπεν-
τενιού αντίκρυζα τώρα, την ἔπαλη του τείχους
μὲ τὸ ὄνομα «Ἑφτά μπαλτάδες». Ἐκεῖ ἔλε-
γαν πὼς ἦσαν θαμμένοι ἑφτά πασσάδες καὶ
στοὺς τάφους τους πάνω ἦταν καὶ ἀπὸ ἕνας
μπαλτάς.

Εἶχε γίνῃ ἡ Κρήτη αὐτόνομη, μὰ ὁ Τούρ-
κικὸς πληθυσμὸς τοῦ Κάστρου περνοῦσε τὸν
Χριστιανικὸ γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευ-
θέρωση, ἐπὶ χρόνια ἐξακολουθοῦσε νὰ βγαίνει
Τοῦρκος δήμαρχος καὶ φυσικά, πὼς ὄλα τὰ ἱε-
ρὰ μνημεῖα, τὰ Τζαμιά, οἱ τεκέδες, τὰ βακού-
φια ἦσαν προστατευμένα.

Μαθητὴς τότε, στὸ πρῶτο γυμνάσιο ποὺ στά-
θηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση συνεννοή-
θηκα μὲ ἄλλους συμμοθητὲς μου καὶ πήγαμε
ἐκεῖ καὶ μὲ πολὺ κόπο βγάλαμε ἕναν μπαλτά
καὶ τὸν πετάξαμε στὴ θάλασσα. Οἱ Τοῦρκοι τότε
ἔγιναν ἄνω κάτω καὶ μὲ δύτες κατόρθωσαν νὰ
ἀνασύρουν τὸν μπαλτά ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ νὰ
τὸν ξαναβάλουν στὴ θέση του. Μὰ κανένας δὲν
ἔμαθε ποτὲ τοὺς δράστες...

Τὸ βαπόρι τώρα ἔχει ἀράξει καὶ μιὰ μυρ-
μηγκιά ἀπὸ βάρκες, πρόβαλε ἀπὸ τὸ στόμιο τοῦ
παληοῦ λιμανιοῦ, νὰ πάρῃ τοὺς ἐπιβάτες.

Μὲ πλησίασε ἕνας μεσόκοπος βαρκάρης.

— Γιὰ ὄξω ἀφεντικό;

— Ἐτσά λέω!

— Μὰ σὰ νὰ σὲ γνωρίζω!

— Μπορεῖ!

Ἐπῆρε τὴ βαλίτσα καὶ γὼ κάθισα στὴ βάρ-
κα του μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ποὺ ἔβγαιναν ἔξω

κι' αὐτοί. Μὰ καθὼς ἔλαμνε τὰ κουπιὰ ἑξακο-
λουθοῦσε νὰ μὲ κυττάζη. Ἔκουσε ποὺ ρωτοῦ-
σα τοὺς διπλανούς μου γιὰ τὰ διάφορα και-
νούργια κτίρια ποὺ ἔβλεπα καὶ μοῦπε :

— Λεῖπεις πολλὰ χρόνια ;

— Εἴκοσι !

— Καὶ πῶς ἐβάσταξες ;

Πῶς ἐβάσταξα ἀλήθεια! Δὲν μπορούσε τὸ
μυαλὸ τοῦ ἀπλοῖκοῦ αὐτοῦ Κρητικοῦ, ποὺ νοιώ-
θει μέσα του, ὡς τὴν τελευταῖα ἵνα τοῦ κορμιοῦ
του τὸ δέσιμό του μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὴ γῆ
του, νὰ καταλάβῃ πῶς ἐγὼ ἔλειψα τόσο πολὺ
ἀπὸ τὸν τόπο αὐτό, ποὺ ἦτανε ὁ δικός μου τό-
πος, ἡ Κρήτη. Δὲν μπορούσε ὁ βαρκάρης μου,
ποὺ τὴν ὥρα αὐτὴ ἐκπροσωποῦσε ὅλους ὄσους
εἶναι ριζωμένοι στὰ χῶματά της, νὰ μὴ μὲ μα-
λώσῃ γιὰτὶ ἀπαρνήθηκα τὸν τόπο μου, τόσα
χρόνια.

Τὸ στόμα τοῦ βαρκάρη ἦτανε τὸ στόμα τῆς
Κρήτης ὅλης, ποὺ μιλά στοὺς «ἄσωτους γιούς
τῆς κάθε φορὰ ποὺ ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονη ἀ-
πουσία γυρίζουν πίσω. Θὰ ἔπρεπε βέβαια νὰ
τοῦ ἀπαντήσω πως :

— «Ἐζοῦσα ὅλον αὐτὸ τὸν καιρὸ μὲ τὴ θύ-
μηση ὄλων σας! Εὐτυχισμένοι ἐσεῖς, ποὺ μπο-
ρεῖτε νὰ ἀναπνέετε, τὸν ἀέρα του, νὰ σᾶς φω-
τίζῃ ὁ ἥλιος του, νὰ καμαρώνετε τὰ βουνά του,
νὰ ὀργώνετε τοὺς κάμπους του, νὰ λάμνετε τὰ
κουπιὰ σας στὴ θάλασσά του, καὶ νὰ σᾶς θά-
φτουν στὸ χῶμα του. Ἐμεῖς; Μὰ ἐμεῖς, ἀγα-
πητέ μου, εἴμαστε οἱ ξερριζωμένοι, ποὺ ἡ Μοί-
ρα, μᾶς ἔστειλε μακρὰ, σὲ τόπους ποὺ ὄσο κι'

ἂν μᾶς δίδουν ἀγαθὰ, δὲν παύουμε ὅμως νὰ νοσταλγοῦμε, τὸ κρίθινο ψωμί σας καὶ τὸ κέφι σας πού τὸ γεννᾶ ἡ σκληρὴ δουλειὰ καὶ ὁ τίμιος ἰδρώτας σας».

Μὰ δὲν πρόφτασα νὰ τοῦ τὰ πῶ αὐτά, γιατί ἡ βάρκα ἔφτανε τώρα στὸ μόλο. Πλήθος ἀνθρώποι ἐπερίμεναν ἐκεῖ, νὰ χαιρετήσουν τοὺς δικούς τους, πού φτάνανε μὲ πρόσωπα γελαστὰ καὶ μὲ τὴ λαχτᾶρα στὰ μάτια. Ἐκεῖ ἀγκαλιάζονταν καὶ φιλιούνταν καὶ σφίγγανε τὰ χέρια καὶ μονάχα ἐγώ, μὲ τὴ βαλίτσα στὸ χέρι, διέσχισα ὄλο αὐτὸ τὸ χαρούμενο πλήθος, δίχως κανέναν νὰ μὲ χαιρετήση, κανέναν νὰ μοῦ μιλήση "Ἦτανε ἡ τιμωρία μου γιὰ τὴ μακρόχρονη ἀπουσία . . .

4

ΑΡΧΙΣΑ ν' ἀνεβαίνω τὸ μεγάλο δρόμο πού ἀκόμη ἀκούεται ἡ παλιὰ τούρκικη ὀνομασία— τὸ «Βεζὺρ Τσαρσί» — πού μεταγενέστερα ὠνομάστηκε «ὁδὸς Μαρτύρων». Τὸ δρόμο αὐτὸ τὸν πρωτογνώρισα μὲ τὰ ἐρείπια πού κάπνιζαν ἀκόμη ὅταν στὴ μεγάλη σφαγὴ τοῦ Κάστρου στὶς 25 Αὐγούστου τοῦ 1898 οἱ Τούρκοι «ἔθυσαν καὶ ἀπώλεσαν». Τὸν δρόμο αὐτὸ ἰδιαίτερα τὸν καθαγίασε τὸ περισσότερο αἷμα ἀπὸ τοὺς μάρτυρες πού σφάγησαν. "Ἐσφαξαν τότε ὄλους τοὺς χριστιανοὺς ἄρχοντες καὶ μαζὶ ἄρκετοὺς "Ἄγγλους στρατιῶτες, πού ἡ σφαγὴ τους, τῶν τελευ-

ταίων αὐτῶν, ἔγινε ἀφορμὴ τῆς ταχύτερης ἀπελευθέρωσης τῆς Κρήτης.

Τὸ «Βεζύρ Τσαρσί» ξαναχτίστηκε ὕστερα καὶ ἡ Καστρινὴ δραστηριότητα, ποὺ ἀναπτύχθηκε ἐντονώτερη μέσα στὸν ἐλεύθερο πιά οὐρανό, ἔχτισε κτίρια πολυτελῆ καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ὁ δρόμος αὐτὸς ἐφάνταζε σὰν μιὰ Εὐρωπαϊκὴ λεωφόρος. Ἔτσι εἶχα ἀφίσει τὸ «Βεζύρ Τσαρσί» ὅταν ἔφυγα καὶ τώρα τῶβρισκα ἀκόμη πιὸ ἀνεπτυγμένο μὲ ψηλότερες οἰκοδομὰς ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν τὴν λειτουργία πρὸ πάντων σὲ μεγάλους οἰκονομικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς ὀργανισμοὺς, Τράπεζες, ἑταιρεῖες, μεγάλα τουριστικὰ ξενοδοχεῖα, Πρακτορεῖα ναυτικὰ ποὺ τὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο τῆς πόλης αὐτῆς, μὲ τὸ μεγάλο παραγωγικὸ καὶ πλούσιο ὕπαιθρο ἦταν ἀνέκαθεν γνωστό.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα παλιὰ ξενοδοχεῖα, ποὺ ἀφῆκα φεύγοντας, ἦταν ἡ «Κνωσσός». Ἦταν τότε τὸ μοναδικὸ τουριστικὸ κέντρο ποὺ φιλοξενοῦσε ἀδιάκοπα πάσης ἐθνικότητος ἀρχαιολόγους, ποὺ ἐρχόντανε γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦν ἢ νὰ μελετήσουν τίς ἀρχαιότητες τῆς Κνωσσοῦ, τῆς Φαιστοῦ, τῆς Γόρτυνος καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαιολογικῶν τόπων τοῦ νησιοῦ, καθὼς καὶ τὸ Μουσεῖο, μὲ τίς Μινωϊκὰς ἀρχαιότητες.

Τὸ ξενοδοχεῖο αὐτὸ ἦτανε μαζὶ καὶ φιλολογικὸ κέντρο, ποὺ μαζεῦόντουσαν τὰ βράδια ὕστερα ἀπὸ τὸ κλείσιμο τῶν ἄλλων κέντρων, ὁ καλύτερος πνευματικὸς κύκλος τῶν νέων τῆς ἐποχῆς.

Καὶ πρέπει νὰ τὸ ποῦμε, πὼς δὲν ἦτανε ἕνας

κύκλος συνηθισμένων φιλολογούντων. Ἐντίθετα! Ἐπ' αὐτόν ξεπετάχτηκαν ἀληθινοὶ ἀετοὶ τῆς ἐλληνικῆς διανόησης, μὰ καὶ μαζί μ' αὐτοὺς ἐσύχναζαν καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι νέοι ἐπιστήμονες, νέοι γεμᾶτοι μὀρφωση καὶ εὐφυΐα, πνεύματα μεγάλης ὀξύτητας, ποὺ οἱ συζητήσεις τους ἦσαν ἀληθινὰ σπάνια ἀπόλαυση.

Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ζοῦν κι' ἄλλοι δὲν ὑπάρχουν πιά...

Ἐπερνοῦσα τῶρα μπροστὰ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο αὐτὸ—τὴν «Κνωσσὸ» καὶ τὸ βρῆκα γερασμένο καὶ παληωμένο μπροστὰ στὰ νέα μέγαρα ποὺ χτίστηκαν γύρω του (1). Μὰ στάθηκα ἐπίμονα ἐρευνώντας νὰ βρῶ ἕνα μικρὸ καφεενεδάκι ποὺ ἦταν δίπλα του—τοῦ Ἄντωνάκη—μὲ τὴν βιτρίνα του, ποὺ μᾶς ἐφιλοξένησε μὲ τὴν προσωπική μου ἰδιαίτερη παρέα ἐπὶ χρόνια. Δὲν τὸ βρῆκα πιά. Στὴ θέση του εἶχε κτιστεῖ ἕνα μέγαρο μιᾶς μεγάλης τράπεζας. Ἔστεκα πολὺ ὥρα σὰν νὰ ἔχασα κάτι, ποὺ μοῦ φερνε συμφορά, ὅταν μὲ χτύπησε κάπιο χέρι στὸν ὤμο.

— Θεόψυχά μου κι' ἐσύ 'σαι!

Ἐγύρισα καὶ τὸν εἶδα. Ἦταν ἕνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν παρέα μου στὸ καφεενεδάκι ποὺ ζητοῦσα καὶ ποὺ δὲν ὑπῆρχε πιά!

Μὲ τ' ἄσπρα μαλλιά καὶ μὲ τὶς βαθεῖες ρυτίδες καθὼς ἀντίκρυσσα, τὸν γεμᾶτο νειάτα καὶ σφρῖγος καὶ μαχητικότητα στὴ ζωὴ αὐτὸ νέο ἔνοιωσα μέσα μου τὸ ἴδιο αἶσθημα μ' ἐκεῖνο ποὺ

(1) Τῶρα οἱ Γερμανοὶ τὰ γκρέμισαν πάλι.

εἶχα ὅταν εἶδα πὼς τὸ καφεενεδάκι τοῦ Ἐντωνάκι δὲν ὑπῆρχε πιά.

— Ἐγὼ ἔμαι Γιάννη !

— Κι' ἴντα στέκεις καὶ ξανοίγεις ἐπαδά ;

— Γυρεύω νὰ βρῶ τὸ καφεενεδάκι τοῦ Ἐντωνάκι ποῦ ἦτανε τὰ χρόνια κειανὰ τὸ φιλολογικὸ κέντρο τῆς παρέας μας. ἴντα μοῦ τὸ κάμετε μωρέ ; Δὲν μοῦ λές ;

— Στὸ μαγαζὶ αὐτὸ ἦτανε συνεταῖρος μαζί μὲ τὸν Ἐντωνάκι καὶ ὁ λόγιος Ἐρμῆς καὶ σὰν ἐπέθανε ὁ Ἐντωνάκης καὶ ὁ Ἐρμῆς εἶδε πὼς δὲν ἔκανε δουλειὰ ξαναγύρισε στὸ ἄλλο του ἐπάγγελμα καὶ γίνηκε Κερδῶς. Δὲ θωρεῖς τὴν τὴν Τράπεζα ποῦ χτίστηκε πάνω στὸ παλιὸ μαγαζὶ ποῦ γυρεύεις ;

Μὲ τὸ Γιάννη πιὸ ὕστερα καθὼς γυρνοῦσαμε στοὺς δρόμους καὶ τὰ σοκκάκια τοῦ Κάστρου, ποῦ κάθε ἓνα ἀπ' αὐτὰ μᾶς ἔφερνε ἀπὸ μιὰ ἀνάμνηση παλιὰ, ξανάζησαν μέσα μου, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς παλιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, ποῦ ἔζησα μαζί τους καὶ μοιραστήκαμε τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες καὶ τοὺς νεανικοὺς μας ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς ἔρωτες καὶ τὰ γλέντια καὶ τὶς πολυκύμαντες πολιτικὲς καὶ πολεμικὲς περιπέτειες, ποῦ πέρασαν πάνω ἀπὸ τὰ μπεντένια τῆς πολυπαθῆς αὐτῆς πολιτείας, ποῦ στοὺς δρόμους τῆς πλανιῶνται κάθε νύχτα, οἱ σκιὲς τοῦ Λέοντα Καλλέργη καὶ τοῦ Δασκαλογιάνη μαζί μὲ κείνες τῶν νέων μαρτύρων ποῦ στὴν τελευταία σκλαβιά δόθηκαν ὀλοκαύτωμα στὸν αἰώνιο βωμὸ τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας.

ΑΠΟ τις άναμνήσεις μου αυτές που τις ζω πάντα έντονα, έχει την πηγή της και ή παρακάτω Ιστορία, που ή συγγραφική φαντασία ύφανε πάνω στο στημόνι της πραγματικότητας της έποχης εκείνης και οι τύποι που περνούν αν δέν είναι όλοι πραγματικοί, είναι πάντα οι Καστρινοί του καιροῦ εκείνου, με τα πάθη και τους καύμούς των και με το κέφι τους και το δημιουργικό τους πνεύμα, που κληρονομημένα τα βρήκα και στους «έπιγόνους» καθώς μου δόθηκε εύκαιρία να 'δω, στο ταξίδι μου εκείνο.

Χαρακτηριστικό τόνο του παληοῦ Κάστρου έδιναν οι Τ ο υ ρ κ ο κ ρ η τ ι κ οί που πλειοψηφοῦσαν, καθώς είπα, την έποχή εκείνη, στην πόλη, με την άπλη, νοοτροπία τους το θρησκευτικό και τον έθνικό φανατισμό τους και την έλληνοτουρκική τους γλώσσα καθώς και τα ιδιόρρυθμα ήθη και έθιμά τους (1).

Οί τύποι αυτοί δέν υπάρχουν πιά. Έφυγαν με την άνταλλαγή των πληθυσμών στην Μ. Άσία, μα όπως ξέρω δέν έπαψαν να νοσταλ-

(1) Σε άλλο βιβλίο μου τις «Κρητικές Άποσπερίδες» θα βρῆ ό άναγνώστης έκτεταμένα εικόνες Τουρκοκρητικές χαρακτηριστικές της νοοτροπίας και της χαριτωμένης άπλότητας μα και της άμορφωσιάς, των Τούρκων της έποχής εκείνης.

γοῦν ἔντονα τὴν Κρήτη, ποῦ ὑπῆρξε γεννέτηρά-
τους. Οἱ σημερινοὶ παλhoὶ Καστρινοὶ, τοὺς θυ-
μοῦνται κι' αὐτοὶ πάντα μὲ ἀγάπη καὶ συγκί-
νηση καὶ τοὺς θεωροῦν ὡς τοὺς ξεγιτεμμένους
Κρητικούς, ποῦ οἱ πολιτικὲς συνθηκὲς τοὺς ξερρί-
ζωσαν ἀπὸ τὸν τόπο τους. Ἡ παρακάτω ἱστο-
ρία μας, δίνει μιὰ εἰκόνα τῶν σχέσεων τῶν δυὸ
στοιχείων τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ τοῦ Τουρκικοῦ
καὶ μέσα της παίρνουν μαζί χαρακτηριστικοὶ
Καστρινοὶ τύποι, τοῦ καιροῦ ἐκείνου, Τούρκοι
μαζί καὶ Χριστιανοὶ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΝΑΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ

Α'.

ΤΗΝ εποχή εκείνη—πᾶνε τώρα σαράντα χρόνια—στήν πλατεῖα τοῦ Κάστρου, στίς «Τρεῖς καμάρες» ὅπως λεγότανε ἔτσι ἀπ' ἀφορμὴ τὴν «Πύλη τοῦ Λαζαρέτου» (1) ποῦ ἦταν ἡ ἀνατολικὴ σὲ ὄλο Βενετσιάνικο φρούριο τοῦ παλιοῦ Χάνδακα (2), μὲ τὰ τρία ἐσωτερικὰ τόξα τῆς καὶ τίς καλλιτεχνικώτατες ἀνάγλυφες παραστάσεις ποῦ πλαισίωναν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ τὸν «Ἐνετικὸ Λέοντα», τὸ σημεῖο τῆς Γαληνότητος Δημοκρατίας. Σ' αὐτὴ τὴν πλατεῖα τότε τὰ περισσότερα καφενεῖα ἦσαν τούρκικα. Ἡ Κρήτη εἶχε γίνει αὐτόνομη, ὅμως ἐξακολούθησαν κάμποσα χρόνια βραδύτερα νὰ πλειοψηφούν οἱ Τούρκοι στὸ Κάστρο, σχεδὸν ὡς τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνταλλαγῆς.

(1) Ἡ πύλη αὐτὴ δὲν ὑπάρχει πιά. Ἡ ἀναπαράστασή τῆς καθὼς καὶ τοῦ Ἐνετικοῦ Λέοντα, φαίνονται στὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου.

(2) Χάνδακας ἦταν ἡ πρώτη γνωστὴ ὄνομασία τοῦ Κάστρου ἐπὶ Βενετίας. Στὴν Τουρκοκρατίᾳ πῆρε τὸ ὄνομα Μεγάλο Κάστρο καὶ ἀπλῶς Κάστρο. Ἡ ὄνομασία Ἡράκλειο εἶναι μεταγενέστερη καὶ τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ παλιὸ ἐπίνειο τῆς Κνωσοῦ ποῦ λεγόταν Ἡράκλεια.

Καί φυσικά πώς οί Τούρκοι ἐπιδίδονταν τώρα εἰρηνικά στίς δουλειές τους, προστατευμένοι ἀπό εἰδικά προνόμια πού τοὺς ἔδιδε ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Αὐτόνομης Πολιτείας τῆς Κρήτης.

Ἔτσι καί τὰ καφενεῖα τῆς πλατείας ἐξακολουθοῦσαν ἐπὶ χρόνια νὰ τᾶχουν οἱ Τούρκοι. Ἐνα ἀπ'αὐτὰ ἦτανε τοῦ Σαλῆ ἀγά, πλούσιου, τουρκοκρητικοῦ μὲ μεγάλη κτηματικὴ περιουσία πρᾶγμα πού δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ κρατᾶ καί τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καφετζῆ. Καί εἶχε κατορθώσει νὰ ἀναδείξῃ τὸ καφενεῖο του, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ πολιτισμένα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, κέντρα τῆς πλατείας. Γιὰ τοῦτο σ'αὐτὸ ἐξαιρετικὰ σύχναζαν ὄχι μονάχα οἱ μεγάλοι μπέηδες τοῦ Κάστρου, οἱ πλουσιώτεροι καί οἱ πιὸ μορφωμένοι ἐφέντηδες, μὰ καί πολλοί, ἀπὸ τὴν καλὴ τάξη τῶν Χριστιανῶν ἐμπόρων, νοικοκυραίων καί δημοσίων ἀνωτέρων ὑπαλλήλων. Καί ἦταν τὸ μοναδικὸ Τούρκικο κέντρο πού σύχναζαν οἱ Χριστιανοί. Γιατί ἂν καί οἱ συναλλαγές οἱ ἐμπορικὲς ἦσαν στενώτατες ἀνάμεσα στὰ δύο στοιχεῖα, ὅμως στὰ καφενεῖα ἰδιαίτερα ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι χωρισμένοι.

Ὁ Σαλῆ ἀγάς ὅμως μὲ τὴ λουράτη ποδιὰ μπροστά του καί πρὸ πάντων μὲ τὸ πρόσχαρο καί γελαστό ὄφος του καί τὰ ξευπνα ἀστεῖα του, μὲ τὴν ἄψογη καθαριότητά του καί ἀκόμη μὲ τὸν ἐκλεκτὸ καφέ καί ναργιλέ του, τοὺς φημισμένους «ντοντουρμάδες» του, ¹⁾ τὰ καλοκαίρια, καί τὰ ἔσοχα γλυκά του, εἶχε τραβήξει τὴν καλύτερη πελατεία τῆς πλατείας, ἀπὸ τὰ ἄλλα τούρκικα καφενεῖα καί σιγὰ - σιγὰ ὅπως εἶπαμε καί πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Καί συχνὰ ἔβλεπε κανένας μικτὲς παρέες ἀπὸ τὰ δύο στοιχεῖα, νὰ πίνουν τοὺς ναργιλέδες τους καί νὰ συζητοῦν ἐγκάρδια γιὰ τίς διαφορὲς ὑποθέσεις τους.

(1) Παγωτά.

Τὰ «ραμαζά-
νια», μόλις νύ-
χτωνε καὶ ἀνα-
βαν τὰ καντή-
λια στοὺς μινα-
ρέδες — τὸ καν-
τίλ γκεγκεσί—ἡ
πολιτεία ἀντι-
λαλοῦσε τίς φω-
νές τῶν ἱμάμη-
δων, πού ἀτε-
λειώτες ἀκούό-
τανε σὲ ὄλους
τοὺς τόνους τῆς
μουσικῆς κλίμα-
κας. Τότε τελει-
ωνε ἡ νηστεία
τῆς ἡμέρας καὶ
οἱ Τοῦρκοι μὲ ἀ-
ληθινὴ βουλιμία
ἔπεφταν στὸ φαί-
στὰ σπίτια τους
καὶ στὰ τούρκι-
κα μαγεριά—τὰ
τσατσίδικα —
ὅπως τ'άλεγαν
καὶ ξεχύνονταν
ἕστερα στὰ κα-
φενεῖα καὶ στὰ
κέντρα ὅπου ξε-

Ὁ Σαλιῆ ἀγάς

νουχτούσαν. Τὸ καφενεῖο τότε τοῦ Σαλιῆ ἀγά, ἦ-
ταν σὲ ἐξαιρετικὲς δόξεις. Ὅλα τὰ καθίσματα
του ἦσαν γεμάτα καὶ τὰ πολυπληθῆ γκαρσόνια
μὲ μουσικώτατες φωνές ἔδιδαν τίς παραγγε-
λίες στὸν μπουφέ: «Πέντε ὀ ἕνας καΐμακλῆς!»,
«Δύο βάσανα!», «Τρεῖς ντοντουρμάδες ξεχει-
λιστούς!».

Τις βραδιές αὐτές τοῦ ραμαζανιοῦ, σύχνα-

ζαν περισσότεροι χριστιανοί από άλλα βράδυα για να παρακολουθήσουν την τόμπολα, τὸ παιγνίδι ποὺ ἄρεσε ἰδιαίτερα καὶ παρακολουθοῦσαν μὲ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Χριστιανοί για τὰ ἔξυπνα καλαμπούρια ποὺ ἔκαναν οἱ ἐκφωνητὲς στὰ νούμερα, μὰ καὶ γιατί τὰ κέρδη ἦσαν ἐλκυστικά—ταψιά κανταΐφια καὶ γαλακτομπούρεκα ἢ μπουγάτσες συνοδευόμενα καὶ μὲ σεβαστὰ ποσά . . .

Μιὰ τέτια βραδυὰ ραμαζανιοῦ σ' ἓνα τραπεζάκι τοῦ καφενεῖου τοῦ Σαλῆ ἀγᾶ παρακολουθοῦσαν τὴν τόμπολα καὶ μιὰ παρέα ἀπὸ τέσσερις νέους—ἦταν ὁ Νίκος ὁ Γρύλλος, φοιτητῆς, ὁ γυιὸς τοῦ μεγάλου λαδέμπορα τῆς «Πλατείας Στράτας» ὁ Μίνωας ὁ Χειμωνάκης, φοιτητῆς κι' αὐτὸς ποὺ ὁ πατέρας του εἶχε τὸ μεγάλο σαπουνάδικο, ὁ Κωστῆς ὁ Φουντούλης, ὑπάλληλος στὸ Πρακτορεῖο τῆς ἀκτοπλοΐας καὶ ὁ Μουσταφᾶ Μπακιράκης, φοιτητῆς κι' αὐτὸς στὴν Ἀθήνα, μαζί μὲ τοὺς δυὸ πρώτους, γυιὸς τοῦ Ρεμαντάν Μπακιράκη τοῦ πλούσιου μπέη, ποὺ εἶχε τὸ τσιφλίκι στὸν «Κατσαμπᾶ».

Ἔπιναν τὸν καφέ τους καὶ μαζί παρακολουθοῦσαν τίς καρτέλες τῆς τόμπολας, ποὺ εἶχαν ἀγοράσει καὶ κάπου - κάπου συνέχιζαν τὴν κουβέντα ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ πολλὴ ὥρα...

—«Ἐνα καντάρι Ὀθωμανικό! Σαράντα καὶ τέσσερα!» ἀκούστηκε ὁ Τοῦρκος ἐκφωνητῆς τῆς τόμπολας βγάζοντας τὸ σχετικὸ νούμερο, ἀπὸ ἓνα τενεκεδένιο δοχεῖο, ποὺ τὸ κουνούσε πρῶτα μὲ διαβολεμένο θόρυβο για νὰ ἀνακατωθοῦν τὰ νούμερα, ἐνῶ ἡ στεντόρια φωνὴ του ἐγέμισε τὴν πλατεία, καὶ ὄλοι μὲ ἀγωνία ἐκύτταζαν τίς καρτέλλες τους, μέσα στὴ γενικὴ σιωπὴ ποὺ κρατοῦσε.

—«Ἐχω τὸ 44» εἶπε ὁ Νίκος ὁ Γρύλλος— νέος ὡς 20, χρονῶν μελαχροινὸς μὲ συμπαθητικὴ φυσιογνωμία, μάτια ποὺ πετοῦσαν σπίθες καὶ

ὕφος δραστήριο καὶ ἐνεργητικό, καὶ ἐσκέπασε μ' ἓνα κομμάτι χαρτί τὸ νέο νούμερο στὴν καρτέλα του.—«'Ετσά μου φαίνεται πὼς δά κερδίσω ἀπόψε!» εἶπε γελαστός.

— Καλομελέτα κι' ἔρχεται, τοῦπε ὁ Μίνωας ἓνας ἄλλος συνομιλητής του, ξανθὸς νέος μὲ ἀγαθότατη φυσιογνωμία γελαστή.

—“Ἐνα παζάρι ὅμως δὲν κάμωμε, εἶπε ὁ Κωστής ὁ Φαντούλης, νέος κι' αὐτὸς τῆς ἴδιας ἡλικίας μὲ κοντὸ ἀνάστημα μὰ μὲ σπάνια σβελλοσύνη καὶ ἐξυπνάδα, - ὅποιος κερδίσει, δά μοιραστοῦμε ὅλοι τὸ καταΐφι καὶ μὲ τὰ λεπτὰ πού δά πάρει δά μᾶσε κεράσει ὅλους κι' ἀπὸ ἓνα ντοντουρμά.

—“Ἐγὼ λέω, εἶπε ὁ Μίνωας, νὰ πᾶμε πλιὰ καλὰ στοῦ Κοτόχη τὰ σουβλάκια.

'Ετσά πού τὸ λέει ὁ Κωστής δά γενῆ. 'Ἐπαὲ θὰ φᾶμε τὸ κανταΐφι καὶ τσοὶ ντοντουρμάδες καὶ ἐγὼ δά κεράσω τὰ σουβλάκια, πρόσθεσε ὁ Μουσταφᾶς ὁ Μπακιράκης συνομήλικός τους κι' αὐτὸς μὲ ὠραῖα χαρακτηριστικά, ψηλὸς καὶ ντυμένος μὲ τὴν τελευταία λέξη τοῦ συρμοῦ.

—“Ἄς εἶναι κι' ἐτσά εἶπε ὁ Μίνωας.

— Τόμπολα γαστρώνεται, ἀκούστηκε τώρα ὁ ἐκφωνητής, μέσα στὴ γενικὴ ἀδημονία ὄλων τῶν πελατῶν, γιατί ὑπολειπόντανε ἀκόμα λίγα νούμερα.

—“Ἦβγαλε μωρὲ ἄλλο ἀρθιμὸ ἐδὰ πού μιλούσαμε ; ρώτησε ὁ Νίκος.

— Δὲν ἦβγαλε... ἐγὼ εἶχα τὸ νοῦ μου, τὸν καθησούχασε ὁ Κωστής.

'Εκείνη τὴν ὥρα τοὺς πλησίασε ὁ Σαλῆ ἀγᾶς καὶ εἶπε ἀπευθυνόμενος στὸν Μουσταφᾶ :

—“Ὁ μπαμπᾶς σου ὁ Ρεμαντάν μπέης, μοῦπε νὰ σᾶσε ρωτήξω, ἴντα δά πάρετε λέει, νὰ σᾶσε κεράσει.

—“Ἐνα ἀρνὶ στοὶ μετόχι τὸ Μπαΐράμι, νὰ τοῦ πῆς, εἶπε ὁ Νίκος.

— Στο μετόχι δά σάσε σφάξει μουσκάρι τήν
ήμέρα του Μπαΐραμιού, μά έδά ίντα δά πιήτε ;

— Φέρε μας από ένα ντουντουρμά ! είπε ό
Μουσταφάς, γιατί άνην' άνημένομε μεϊς άπου
τήν τόμπολα δέ θά φάμε ποτέ !

— Τόμπολα παραγαστρώνεται παιδιά ! τό νοού
σας ! Πρίμο ίν στρατό, ένα... φώναξε πάλι ό έκ-
φωνητής βγάζοντας τόν άριθμό 1 πού τόν είχε
ό Νίκος,

— "Έχω το ! έφώναξε ό Νίκος ! ένα άρθιμό
θέλω άκόμη. Σαλή άγά ! φέρε κι' ένα μαχαίρι
νά κόψωμε τό κανταΐφι γιατί δά νάναι δικό μου.

— "Ίσαλλάχ ! είπε γελώντας ό Σαλής κι' έ-
φυγε νά φέρη τούς «ντοντουρμάδες»...

Ό Νίκος δέν έκέρδισε τελικά και ή παρέα
άρχισε τά γέλοια και τά πειράγματα για τήν
άποτυχία του.

— Δέν πειράζει του είπε ό Φουντούλης χα-
ρακτηριστικά : κερδίζεις στην άγάπη και κάνει
τό ίδιο.

— Κι' εκείά τά βρίσκω σκοούρα, είπε γελών-
τας ό Νίκος.

Ό Μουσταφάς τότε τούς πρότεινε νά πάνε
στού 'Αρίφ άγά τό μαγέρικο, για σουβλάκια
και όλη ή παρέα ξεκίνησε για τό Μεϊντάνι, όπου
ήτανε τό έστιατόριο του 'Αρίφ, γνωστό σέ όλη
τήν Τούρκικη παροικία για τήν έκλεκτή μαγει-
ρική του πού τήν τιμούσαν τακτικά και πολλοί
χριστιανοί καλοφαγάδες.

Ό 'Αρίφ άγας τούς ύποδέχτηκε με έξαιρε-
τικά κοπλιμένα βλέποντας πώς τούς συνώδευε
ό γυιός του Ρεμαντάν μπέη, πού τόν έσεβόντα-
νε όλοι οί Τουρκοί του Κάστρου, για τόν πλούτο
του και τήν άπλοχεριά του.

— Καλησπέρα, έφέντηδες καλώς έκοπιάζετε!
Σέ κειονέ τό τραπέζι νά κάτσετε Μουσταφά,
έφέντη, άπου ξαερίζει. Μωρέ 'Αλή ! βάλε μωρέ

ἄσπρο τραπεζομάντηλο καὶ πιάσε πέτσες πα-
στρικές.

— Ἰντα δὰ μᾶσε δώσης Ἄριφ ἄγα; ρώτησε
ἄμα καθίσανε, ὁ Μουσταφᾶς.

— Ὅ,τι ζητᾶ ἡ ψυχὴ σας, ἐφέντηδες.

— Ἐμεῖς ἤρθαμε γιὰ σουβλάκια.

— Ἐχῶ ἓνα «μπεσιλῆ» (1) ἀπόψε! ξάνοι κειὲ
θεοψυχὰ σας; παχύτερο ἄρνι «Βαλλαχί» δὲν
ἐμπήκε στὸ μαγαζί μου. Ἄπο κειονὰ δὰ σᾶσε
κόψω.

Περιμένοντας νὰ γίνουν τὰ σουβλάκια ἄρ-
χισαν τὴ συζήτηση μεταξύ τους.

Ἄλλα σχεδὸν τὰ τραπέζια τοῦ μαγαζιοῦ
ἦσαν γεμάτα ἀπὸ τούρκους ποὺ ἔτρωγαν ἀκα-
τάπαυστα τὰ ὀρεκτικώτα πραγματικά φαγητὰ
τῆς Ἀνατολίτικης κουζίνας τοῦ Ἄριφ ἄγα.

— Μὰ νηστεία, μωρὲ Μουσταφᾶ, εἶναι ποὺ
κάνετε σεῖς οἱ τουρκοὶ τὸ ραμαζάνι; νὰ νηστεύ-
γετε ὅλη μέρα καὶ νὰ τρῶτε ὅλη νύχτα; ρώτησε
μιὰ στιγμὴ ὁ Φουντούλης.

— Ἐ! κάθε θρησκεία ἔχει τὰ δικά τση! Ντὰ
πῶς τρῶτε ἐσεῖς τὸ ταραμᾶ καὶ τὸ ἔληές καὶ
νηστεύγετε τὸ ψάρι καὶ τὸ λάδι;

— Ἐμένα λοιπὸν μ' ἀρέσει πλιὰ καλὰ ἢ
τούρκικη νηστεία παρὰ τὴ δική μας εἶπε ὁ Νίκος.

— Ἐ! δὲν ἔχεις παρὸ νὰ γίνης τουρκος εἶπε
ὁ Μίνωας, γελώντας.

— Ντὰ θαρρεῖς πῶς θέλω πολυῶρα;

— Ἐμένα τὸ λές; εἶπε αἰνιγματικά ὁ Φουν-
τούλης, κλείνοντας τὸ μάτι στὸν Μίνωα.

— Ἐγὼ σοῦ λέω, Μουσταφᾶ ἐφέντη, πῶς
ὀγλήγορα θὰ τόνε δῆς καὶ Χότζα στὸ τζαμί.

— Ἐγὼ λέω ν' ἀφήσετε τουτεσὰ τσοὶ κου-
βέντες νὰ μὴ μᾶς ἀκούσουνε νὰ θαρροῦνε πῶς
σᾶσε κάνω «προσηλυτισμό»... νὰ κάτσω μέσα,
εἶπε γελώντας ὁ Μουσταφᾶς.

(1) Μανάρι. Κρητικὰ μαρτή.

— Κατέχεις το δμωσ Νίκο, πώς γιά νά γενήσ τοῦρκος πρέπει νά σοῦ κάνουνε σουνετί (1) εἶπε γελώντας ὁ Φουντούλης.

— Ἐκεῖά 'ναι δμωσ ἀπού δά τὰ χαλάσωμε εἶπε γελώντας ὁ Νίκος. Δέ γίνεται Μουσταφᾶ ἐφέντη, νά μὴν τὴν πάθω αὐτὴ τῆ δουλειά ;

— Δέν γίνεται ! εἶπε ἐκνευρισμένος ὁ Μουσταφᾶς ἀπὸ τὴν παράταση τῆς κουβέντας αὐτῆς, ποῦ τὸν ἔθιγε τὴν θρησκεία του. Μά δέν ἔχουμε ἄλλη κουβέντα νά κάνουμε ἀπόψε ; Ἐ ! Ἄριφ ἀγᾶ ἀκόμη δέν ἐψηθήκανε τὰ σουβλάκια ; Σάν νά μοῦ φαίνεται πὼς ὁ «μπεσιλῆς» σου εἶναι τράγος προπερύσιнос καὶ δέν ψήνεται ;

— Ἐτοιμα ἐφέντηδες εἶπε ὁ Ἄριφ ! Τέθιο κρέας δέν τὸ φάετε ἀκόμη...

Ἡ κουβέντα καθὼς τρώγανε συνεχίστηκε μὲ θέμα τίς φοιτητικὲς τους μελέτες. Ὁ Μουσταφᾶς ἦτανε πρωτοετῆς στὰ Νομικά καὶ ὁ Νίκος ἐπίσης. Ὁ Μίνωας θά γραφότανε στὴν Ἱατρικὴ τὸν Σεπτέμβριο.

— Ἐρχεσαι τὴν ταχινὴ Νίκο, στὸ κονάκι νά διαβάσωμε ἕνα κεφάλαιο ἀπὸ τὸ Ἄστικὸ Δίκαιο ποῦχω κάμποσες ἀπορίες ;

— Μετὰ χαρᾶς Μουσταφᾶ ἐφέντη !

« Ἄλλο ποῦ δέν ἤθελε » εἶπε ὁ Φουντούλης στ' αὐτὶ τοῦ Μίνωα.

Τὸ φαγητὸ σὲ λίγο εἶχε τελειώσει πιά. Ὁ Μουσταφᾶς πλήρωσε τὸ λογαριασμὸ καὶ ἀποχαιρετώντας τὸν Ἄριφ ἀγᾶ ποῦ τοὺς συνώδεψε καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα μὲ ἑδαφιαίους τεμενάδες καληνυχτίστηκαν καὶ χώρισαν.

Ὁ Μουσταφᾶς τράβηξε μὲ τὸν Φουντούλη κατὰ τὸ Βαλδὲ Τζαμί καὶ ὁ Νίκος κι' ὁ Μίνωας τὴν «Πλατεῖα στράτα».

— Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σοῦπεσε πάλι ἡ πρόσκληση τοῦ Μουσταφᾶ, εἶπε ὁ Μίνωας καθὼς προχωροῦσαν.

(1) Περιτομή.

— Ναι μωρέ! μὰ δὲν πιστεύγω νὰ τηνε δῶ
στο χαρέμι.

— Δεν γατέχω κακομοίρη ἴντα δὰ σοῦ βγά-
λει τουτοσὰ ὁ σεβντᾶς τοῦπε σοβαρὰ ὁ Μίνωας.
Ἐγὼ σοῦ λέγω νὰ πιάσης νὰ ξεκόφης
νὰ μὴ φᾶς τὴ κεφαλή σου. Δὲν ἔχει μωρὲ δικές
μας κοπελλιές ν' ἀγαπήσης μιὰ, γῆ ἔπαδὰ γῆ
στὴν Ἀθήνα, μόνον ἤπιασες νὰγαπήσης τὴν
τουρκάλλα; Κι' ἀπόι δὲν εἶναι μωρὲ τίμιο
πρᾶμμα, γιατί ὁ Μουσταφᾶς εἶναι φίλος σου
καὶ δὲν εἶναι σωστὸ ν' ἀγαπᾶς τὴν ἀδερφή του.

— Καὶ σὰν τὴν ἀγαπῶ; ἴντα δὰ κάμω; εἶπε
ὁ Νίκος.

— Ἐ! κι' ἴντα σκέφτεσαι; νὰ τήνε πάρης
γυναῖκα σου; Καὶ πὼς θὰ τὴ πάρης ἀποῦναι
τούρκισα. Νὰ χριστιανέψη, δὰ τὴν σφάξη καλ-
λιά ὁ μπαμπᾶς τση. Κατέχεις τότε πούρι, ἴντα
φανατικὸς τοῦρκος εἶναι.

— Ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ! ἴντα δὰ γενῆ δὰ πα-
ραπέρα εἶναι ἄλλο ζήτημα.

— Κι' ἐγὼ σοῦ λέω πὼς βάνεις τὴ κεφαλή
σου ἐκεיא̄ πὸ δὲ χωρεῖ...

Β'.

Ο Νίκος ἀπὸ τίς πρώτες τάξεις τοῦ Γυμνα-
σίου ἦτανε συμμαθητὴς μὲ τὸ Μουσταφᾶ καὶ
τοὺς ἔνωνε μιὰ θερμὴ φιλία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς
γνωριμίας τους. Πλουσιόπαιδα κι' οἱ δυὸ εἶχαν
ὄλες τίς ἀνέσεις τους καὶ συνεριζόντανε ποιὸς
νὰ περιποιηθῆ τὸν ἄλλο καλύτερα. Ὁ Ρεμαντᾶν
μπέης, ὁ πατέρας τοῦ Μουσταφᾶ, ἦτανε βέβαια
ἕνας φανατικὸς Τοῦρκος, ὅπως ὄλοι οἱ Τουρκο-
κρητικοὶ μὰ ἐπειδὴ ἦταν κάπως μορφωμένος εἶχε
ἀρκετὸ φιλελευθερισμὸ, πὸ τὸν εἶχε μεταδώσει

καί στά παιδιά του. "Έτσι τὸ χαρέμι του δὲν εἶχε τὸν περιορισμὸ πὸ ἐπέβαλαν οἱ ἄλλοι τοῦρκοι στά δικά τους.

Ψηλὸς καὶ ντυμένος ἄψογα μὲ τὰ πολυτελῆ σαλβάρια του καὶ τὴν πλατεῖα κόκκινη ζώνη, πάντοτε φρεσκοξουρισμένος καὶ ροδοκόκκινος μὲ τὴν χρυσῆ καδένα τεράστια, πὸ περίζωνε τὸ λαιμὸ καὶ κρεμότανε μπροστὰ τελειώνοντας στὸ ρολόι, πὸ τῷ κριβε δεξιὰ στὴ ζώνη του, ἐφάνταζε σὰν ἕνας μεγαστᾶνος ἐπιβλητικός.

"Ἐξω ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ, εἶχε ἀκόμη ἕνα γιοῦ τὸ Μουχτάρ, μεγαλύτερο πὸ τοῦ κρατοῦσε τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὸ γραφεῖο του καὶ ἕνα κορίτσι τὴν Γουλτέρ, ἀληθινὴ ἀνατολίτικη καλλονὴ λίγο μικρότερη ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ, πὸ τῆς εἶχε δώσει καλὴ μόρφωση — εἶχε τελειώσει τὴν Γαλλικὴ σχολὴ τῶν Καλογραιῶν στὸ Κάστρο κι' ἤξερε καλὰ πιάνο καὶ πολὺ καλὰ τὴν τούρκικη γλῶσσα. Μὲ τὸ φιλελευθερισμὸ πὸ διέκρινε τὸ μπαμπᾶ της, δὲν εἶχε τοὺς συνειθισμένους περιορισμοὺς καὶ ἂν καὶ φοροῦσε «μιλάγια» ὅταν ἔβγαινε ἔξω στοὺς περιπάτους ἢ στά μαγαζιά δὲν ἔκρυβε τὸ πρόσωπό της μὲ τὸν «φερετζέ» κι' ἄφινε νὰ θαυμάζουν τὴν ὁμορφιά της.

Ὁ Μουσταφᾶς τακτικὰ πήγαινε στὸ σπίτι τοῦ Νίκου καὶ διάβαζαν μαζὶ καὶ συχνὰ καλοῦσε καὶ αὐτὸς τὸν Νίκο στὸ «κονάκι» τους.

Καὶ ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ ἦσαν παιδιά ἀκόμη, μετὰ τὴ μελέτη τους ἔπαιζαν διάφορα παιγνίδια, πὸ σ' αὐτὰ ἔπαιρνε μέρος καὶ ἡ Γιουλτέρ. Ἀλλὰ καὶ σὰν μεγάλωσαν, ἡ Γιουλτέρ μὲ τὸ θάρρος τῆς παιδικῆς φιλίας, δὲν κρυβότανε ἀπὸ τὸ Νίκο, παρὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ πηγαίνει μαζὶ τους καὶ νὰ συζητᾶ τώρα μὲ πολλὴ εὐφύια γιὰ τὴ μουσικὴ, γιὰ τὰ μυθιστορήματα πὸ διάβαζε καὶ μαζὶ ἄκουε τίς συζητήσεις τῶν δυὸ φίλων. Ἡ «νενέ» της, παληὰ χανούμισσα, εἶχε μεγάλες

άντιρρήσεις γιά τήν έλευθερία αύτή τής κόρης της.

—'Εμεγάλωσες μπλειό, Γιουλτέρ χανούμ, καί δέν ταιριάζει νά πηγαίνης στόν όντᾶ. νά σε θωρρεϊ ό Ρωμιός!

— Αϊ! κι' ἴντα δά βγη πῶς μέ θωρρεϊ, νενέ; Νά μέ φάει θέλει; 'Εμεῖς κουβεδιάζομε γιά τά μαθήματά μας. Κι' άπόί τό μπαμπᾶ δέν τότε γνοιάζει.

—'Εκειονά πού σοῦ λέω γώ! Μά σᾶ τᾶ θέλει έτσᾶ ό μπαμπᾶς σου, έμένα δέ μοῦ βγαίνει λόγος. 'Ο Ραμπίς νά δώσει νά μη σοῦ βγη σε κακό τουτηνια ή παρέα...

Πολλές φορές στόν όντᾶ, πού διαβάζανε άνέβαινε κι' ό Ρεμαντάν μπέης, ό μπαμπᾶς τοῦ Μουσταφᾶ. 'Ο όντᾶς αύτός εἶχε πολυτελέστατη έπίπλωση, βαρύτιμα χαλιά άνατολίτικα, ντιβάνια μέ πολύτιμα σκεπάσματα καί μαξιλάρια πολύχρωμα, πολυθρόνες σκεπασμένες μέ ώραιότατα κιλίμια, τραπεζάκια έβένινα σκαλιστά μέ φιλντισένια κοσμήματα, έδῶ κι' έκει χοντρά κομπολόγια κεχριμπαρένια, «κιασέδες» πάνω σε ράφια φαρφουρένιους, καί πιάτα στοῦς τοίχους καί στήν ἄκρη τό πολύτιμο πιάνο τής Γιουλτέρ, κι' ἕνα τεράστιο μαγκάλι μπρούντζινο πού πού στραφτάλιζε μέσα άπό τό ήμίφωτο πού ἄφιναν τᾶ καφάσια τῶ παραθυριῶ.

—'Ιντα λένε πάλι οί μαθητάδες σήμερα; ἔλεγε ό Ρεμαντάν μπέης κάθε φορά μπαίνοντας στόν όντᾶ.

'Εφέρανέ σας πρᾶμα νά φᾶτε; τό διαβαστικό θέλει καί καλό φαί. Πήγαίνε Γιουλτέρ χανούμ, νά πῆς νά μᾶσε κάμουνε κιάνένα χαλβᾶ καί νά μοῦ φέρουνε κι' έμένα ἕνα κααβέ καί τό ναργιλέ μου, νά σᾶσε κάμω μιᾶ όλια συντροφιά... "Ανε μέ θέλετε τάξε!...

—'Ιντᾶναι δά τουτουνα πού λές Ρεμαντάν

μπή, ἔλεγε γελαστός ὁ Νίκος. Ντά θέλομε καλύτερη συντροφιά ἀπὸ τὴ δική σου;

— Λέω τάξε μπάς καὶ σᾶσε μοποδίζω τὸ διαβαστικό σας.

— Ντά μεῖς ἐποδιαβάσαμε κι' ἐδὰ κουβεντιάξομε.

— Κι' ἴντα κουβεντιάζετε μαθῶς; γιὰ τὸ ἀργάτες ἀπὸ δὰ βάλετε στ' ἀμπέλια σας; γῆ γιὰ τὰ χωράφια ἀπὸ δὰ σπείρετε ὄφétου; ἔλεγε γελώντας καὶ κάθιζε διπλοπόδης στὸ ντιβάνι βγάζοντας τὰ παπούτσια του, ἐνῶ ἡ Γιουλτέρη ἔτρεχε νὰ τοῦ παραγγεῖλη τὸν καβὲ καὶ τὸ ναρ-γιλέ του.

— "Ε! νάρθη θέλει κι' ὁ δικός μας καιρός, μπαμπᾶ, νὰ ἀλαφρωθῆς καὶ τουλόγου σου ἀπὸ τοῖ δουλειές, ἔλεγε ὁ Μουσταφᾶς.

— Δὲ θέλω γὼ ἀπὸ τὰ καλιμένα σας!¹⁾ Ἐκεινὰ πὸυ θέλω εἶναι νὰ ξανοίγεται τὸ διαβαστικό σας καὶ νὰ μὴ ξεστρατίζετε ἀπὸ τοῦ Ραμπὶ τῆ στρατά...

Ἐκαθότανε λίγο μαζί τους ἔπινε τὸν καφέ του κι' ὕστερα ἔφευγε ἀφοῦ πήγαινε καὶ τοὺς χαΐδευε τὰ κεφάλια τους.

— Ἐγὼ δὰ πηγαίνω μόνο τουλόγου σου Νικολάκη, νᾶρχεσαι ταχτικά νὰ τῶσε κρατεῖς συντροφιά ἀποῦναι κι' αὐτοὶ μοναχοὶ ἐπαδά.

— Μὰ νᾶρχουνται καὶ στὸ σπίτι μας, εἶπε ὁ Νίκος.

— "Ε! ὁ Μουσταφᾶς νᾶρχεται. Μὰ ἡ Γιουλτέρ μεγαλώνει μπλειὸ καὶ δὲ μπορεῖ νᾶρχεται... "Οἱ τάξε πῶς μὲ γνοιάζει ἐμένα, μὰ ναλέτι νᾶχει, ἡ κοινωνία μας... δὲ θέλω νᾶκούγω λόγια.

— Νὰ τὰ βάνεις, μπαμπᾶ, ἀπὸ τὸ ἓνα αὐτὶ νὰ βγαίνουν ἀπὸ τ' ἄλλο. Ἐτουλόγουσου εἶσαι ἄνθρωπος ἀπὸ καταλαβαίνεις. Ἡ κοινωνία

(1) Τίς προσφορές σας.

μας εἶναι πολλά πίσω ἑμᾶς τῷ Τούρκῳ, θωρρεῖς τὸ πούρι, τοῦλεγε ὁ Μουσταφᾶς.

— Μὰ γιὰ κειονὰ σᾶς ἤπεισα κι' ἐγὼ στὰ σκολειά νὰ μπῆτε στὴ στράτα τῶν ἀνθρώπῳ.

— Γιὰ κειονὰ μπαμπᾶ, ἔλεγε ἡ Γιολτέρ, δὲν ἔχομε νὰ δίδουμε λογαριασμὸ στὸν κάθα ἕνα ποῦ πᾶμε κι' ἴντα κάνωμε.

— Δὲν εἶναι ἴσα πάλι. Ὁ κακὸς λόγος πάντα βλάφτει, ἔλεγε ὁ Ρεμαντάν καὶ τοὺς ἀποχαιρετοῦσε.

Γ'.

ΕΝΑ βράδῳ ποῦ ἔπινε τὸ ναργιλὲ του ὁ Ρεμαντάν μπέης στοῦ Σαλῆ ἀγὰ τὸ καφενεῖο, τὸν ἐπλησίασε ὁ Φιντικ ἐφέντης, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἑκταφιοῦ, ἕνας σοφὸς καὶ σεβαστὸς σὲ ὅλη τὴν Τούρκικη κοινωνία, Τοῦρκος.

— Ἀλέκιμ, σελιάμ Ρεμαντάν μπέη, τοῦ εἶπε, κάνοντάς του τὸ σχετικὸ τεμενά.

— Σελιάμ ἀλέκιμ, Φιντικ ἐφέντη, εἶπε κι' ὁ Ρεμαντάν ἀνταποδίδοντας τὸν τεμενά καὶ σηκώθηκε δείχνοντάς του τὸ διπλανὸ κάθισμα. Σαλῆ ἀγὰ! ἐφώναξε ὕστερα τὸν καφετζῆ, σάξε ἕνα ναργιλὲ μὲ τὸ δικό μου τὸ ἀτζέμικο τουμπεκι καὶ φέρε του τὸν καβέ του!...

Σὰν κουβέδιασαν λίγο γιὰ τὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας, ὁ Φιντικ πῆρε ἕνα σοβαρὸ ὕφος καὶ ἀφίνοντας τὸ μαρκούτσι τοῦ ναργιλὲ του ἐκύτταξε λίγο τὸν Ρεμαντάν κι' ὕστερα μὲ διστακτικὴ φωνὴ ἄρχισε:

— Ἀπὸ καιρὸ, μπέη μου, ἤθελα νὰ σοῦ κουβεδιάσω ἴσα γιὰ μιὰ δουλειὰ μὰ δέ σ' εὐρυσκα εὐκαιρο. Κι' ἐδὰ ποῦ σ' εἶδα εἶπα πῶς εἶναι ἡ ὥρα...

— Μετά χαρᾶς ἐφέντη μου! Ὅτι θές, γῆ τουλόγου σου, γῆ τὸ Ἐφκάφι, ἐπάέ μαι γω!

— Μούδ' ἐγὼ μπή μου, μουῦδε τὸ Ἐφκάφι θέλει πράμα, ἀπὸ τοῦ λόγου σου! μὰ κατέχεις πούρι πὼς σ' ἀγαπῶ κι' ἔχω καὶ χρέος νὰ προφυλάσσω ὄλους τσοὶ δικούς μας ἀπὸ τσί κακοτοπιές κι' ἀπὸ τσί κακές γλώσσες καὶ πλιά πολὺ τσοὶ φίλους μου.

— Σωστὸ ἐφέντη μου! μὰ δὲν καταλαβαίνω γιὰίντα μοῦ τὰ λές τουτανά! Εἶδες μαθῶς νᾶχω ἐγὼ κανένα καμπαέτι καμωμένο;

— Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ καὶ δὰ καταλάβης μπή μου. Ὅλοι οἱ Τοῦρκοι στὸ Κάστρο, τῶχουνε νὰ τὸ κάνουνε, πὼς ἐξεστράτισες ἀπὸ τὸ σωστὸ δρόμο τῆ θρησκείας μας κι' ἤβαλες τὰ παιδιὰ σου στὰ ρωμαίικα καὶ στὰ φράγκικα σκολειά σᾶ πὼς δὲν ἔχομε τούρκικα νὰ τὰ πέψης. Ἴντα σκέφτεσαι ντεμέκ; Νᾶ ρωμνέψης γῆ νὰ φραγκέψης τὰ κοπέλια σου; Καὶ δὲ φτάνει τουτονά μόνο θωροῦνε τῆ θυγατέρα σου νὰ γυρίζει στὰ σοκάκια καὶ τσοὶ μαχαλέδες (1) καὶ στὰ ντουκιάνια (2) «ἀξεμούργιωτη» (3) δίχως «φερετζέ» καὶ δίχως ὀμπρέλλα καὶ χαιρετᾶ δικούς μας καὶ ρωμηούς, ὅποιοι τῆ παντήχνουνε στὴ στράτα, ἔτσά πὸν κάνουνε κι' οἱ Ρωμηές. Καὶ τὸ χειρότερο πὼς μπαινοβγαίνει στὸ σπίτι σου ὁ γυιὸς τοῦ Γρύλλου καὶ πὼς κουβεδιάζει μὲ τῆ θυγατέρα σου. Ἐτουτανά τὰ πράγματα μπή μου, δὲν εἶναι σωστά κι' εἶσαι στὴ γλώσσα ὀλονῶ τῶ Τουρκῶ, ἀποῦ σὲ χτιμούσανε καὶ σὲ σεβούντανε ὥσαμε δά. Κι' εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου. Ὁ Ρεμαντάν μπής, μὲ τσοὶ δουλειές καὶ μὲ τσοὶ σκοτοῦρες του μπορεῖ νὰ τοῦ ξεφεύγουνε τουτεσά οἱ στραβοδουληές κι' ἔχω χρέος νὰ τοῦ τὸ πῶ. Δὲν κατέχω ἄν ἦκαμα καλά, γῆ κακά...

(1) συνοικίες. (2) μαγαζιά. (3) ἀκάλυπτη στὸ πρόσωπο.

Ὁ Ρεμαντὰς μπέης ἐτράβηξε δυὸ τρεῖς ρουφιεῖς ἀπὸ τὸ ναργιλέ του, ἐδιώρθωσε μὲ ὑπομονὴ τὴ φωτιά τοῦ λουλά : ἀφῆκε ὕστερα τὸ μαρκοῦτσι στὰ γόνατά του καὶ ἀπάντησε μὲ σοβαρὴ φωνή.

— Καλὰ ἤκαμες, Φιντικ ἐφέντη καὶ ἦτονε καὶ χρέος σου νὰ μοῦ τὰ πεῖς.

« Ἄκουσε ὅμως καὶ μένα τὴν ἀπάντησή μου: Ἐνα πράγμα πρέπει νὰ κατέχεις: Ἄπ' ὅλους τοῖ Τούρκους ἀποῦναι στὸ Κάστρο κιανένας— ἀκοῦς;—κιανένας δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν σέβεται τὴν πίστη του καὶ τὸ ντοβλέτι πλιά πολὺ ἀπὸ μένα. Κι' ἂν ἤπεσα τὰ κοπέλια μου στὰ ρωμαίικα καὶ στὰ φράγκικα σκολειά, ἀπὸ ἴσως νὰ σπουδάξουνε, τῶκαμα μὲ σκέψη καὶ φρόνηση. Γιατί ἡ μάθηση καὶ ἡ σπουδὴ δὲν εἶναι μόνο τσιφλίκι τῶ Ρωμηῶ καὶ τῶ Φράγκω, μὰ εἶναι γιὰ ὅλο τὸν κόσμον. Καὶ τὰ δικά μας σκολειά ἔτσά ποῦ τὰ κουτσουρέψανε ἀπούσαν ἦρθε ὁ Πρίντζηπας στὴν Κρήτη, δὲν μαθαίνουνε μπλεῖο τὰ κοπέλια μας πράμα. Στὴν Πόλη δὲν μποροῦμε νὰ τάπέψωμε. Στραβὰ τὸ λοιπὸς δὰ τ' ἀφήσωμε; Γῆ πρέπει νὰ συναγωνιστοῦμε κι' ἐμεῖς μὲ τοῖ Ρωμηοὺς, νὰ βγάλωμε δικούς γιατροὺς καὶ δικούς μας δικηγόρους, νὰ μὴν ἔχουνε αὐτοὶ τὸ μονοπῶλιο; Ὅσο γιὰ τὴ θυγατέρα μου πάλι, πῶς δὲ βάνει «φερετζέ» ἐζήτησε τὴν ἄδειά μου. Καὶ τση τὴν ἤδωκα ἐφέντη μου! Γιατί ὅπως τσ' ἤνοιξα τὸ μυαλό τση νὰ φωτιστῆ μὲ γράμματα, τσ' ἤβγαλα καὶ τὸ «μουργιόνι» (1) γιὰ νὰ θωρεῖ παστρικά ὀμπρός τση τὴ ζωῆ. Ἴντα τὰ θεῖς ἐφέντη, ἐγὼ συμπαθῶ τοῖ Νεότουρκους ἀπὸ καθὼς γροικῶ καὶ διαβάζω εἶναι τὸ καϊμάκι τση Τουρκιάς. Κι' αὐτοὶ λένε πῶς ὄσαμε ποῦ δὰ νάχουμε περιορισμένη τὴ γυναικία, τὸ μιλέτι δὲ δὰ πάει ὀμπρός. Ὑστερα τὴ ζωῆ μας καὶ μεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας δὰ τὴν

(1) Τὴν καλύπτρα.

περάσωμε στὸ Κάστρο καὶ πρέπει νὰ μπούμε καὶ μεῖς στὴ σειρά ὅλης τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ Φράγκικης, σὰν καὶ μᾶς ἦρθαν ἔτσά τὰ πράματα, νὰ χάσῃ τὸ ντοβλέτι τὴν Κρήτη. Δὲ μπορούμε νὰ στέκωμε ἑμεῖς στὴ μπάνια μὲ τσοὶ παληὲς ἰδέες καὶ τὰ παληὰ φερσίματα, κι' αὐτοὶ νὰ ζοῦνε μπέικα καὶ νὰ μᾶσε πέρνουγε τὸ ψωμί ἀπὸ τὴ χέρα. Δὲ θωρεῖς μαθὲς ἴντα γίνεται; "Ἄνε βγάλης ἑμᾶς καμπόσους ἀπούχομε τὸ «δικό μας» καὶ μερδικοὺς ἑμπόρους, ὅλοι οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι εἶναι χαμάληδες καὶ ζοῦνε ἀπὸ τὸ μεροκάματο. Νὰ ριχτοῦμε τὸ λοιπὸς καὶ μεῖς ἀπάνω τως μὲ τὰ γράμματα μὲ τσοὶ ἐπιστῆμες, στὰ ἑμπόρια, ἴσοι μὲ ἴσους, νὰ ζήσωμε καὶ μεῖς σὰν τσ' ἀνθρώπους. Νὰ μὴν ξεφεύγωμε ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς πίστεως μας καὶ τοῦ Ντοβλετιοῦ, μὰ καὶ ν' ἀκολουθοῦμε στὴν πρόοδο. Κι' ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ βγάλουνε οἱ γοναῖκες μας τὸ φερετζὲ καὶ τὴ μιλάγια, νὰ τὴ βγάλουνε. Ἰντάναι πλιά καλὰ νὰ σβύσῃ τὸ ντοβλέτι, γῆ νὰ βγάλωμε τσοὶ μιλάγιες καὶ νὰ κλουθῆξωμε τσ' ἄλλους στὴν πρόοδο. Ἐγὼ ἤκαμα πρῶτος τὴν ἀρχὴ καὶ μαγάρι νὰ μ' ἀκλουθῆξουνε κι' ἄλλοι».

«Ὅσο γιὰ τοῦ Γρύλλου τὸ γυιὸ ἀπὸ μπαίνει στὸ κονάκι καὶ μιλεῖ μὲ τὴ κόρη μου, εἶναι σὰν ἀδερφὸς μὲ τὸ Μουσταφᾶ μου, τίμιο καὶ ντόμπρο παιδί κι' ἀπὸ σπίτι, καὶ τ' ἀφήκα νὰ μπαίνει στὸ σπίτι μου γιὰτὶ δὲ φοβοῦμαι, μὰ καὶ γιὰτὶ μοῦ φαίνεται πὼς ὅλοι πρέπει νὰ νοήξωμε τὰ σπῖθια μας νὰ μπῆ ὁ ἀέρας κι' ἡ πρόοδο. Αὐτὰ ἔχω νὰ σοῦ ἀποκριθῶ Φιντικ ἐφέντη, κι' ὅτι θέλει ἄς λείει ὁ κόσμος. Στὸ κάτω κάτω δὲν τὸν ἔχω ἀνάγκη, καὶ μὲ κεῖνο ποῦ κάνω γὼ βοηθῶ τὴ Τουρκιὰ νὰ μεγαλώσῃ πλιά πολὺ παρά μὲ τὰ σφαλιχτὰ κονάκια καὶ μὲ τσοὶ φερετζέδες τῶ χαρεμιῶ...

Καὶ ἄρχισε νὰ καπνίζῃ πάλι τὸ ναργιλὲ του.

— Έτσά που τὰ λές μπέη μου, έτσά 'ναι. Μὰ ὁ λαός μας εἶναι ὀπίσω ἀκόμη καὶ δὲν τὰ καταλαβαίνει τουτανά κι' ὡς τόσο δὲν ἔχει μόνο νὰ σέ κατηγορᾷ. Μὰ σὰν ἔχεις τὸ καερέτι ν' ἀκοῦς ὅ,τι δὰ σοῦ λένε, ἐγὼ δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ πρᾶμμα...

— "Οἱ! ἔχεις νὰ πῆς Φιντικ ἐφέντη, καὶ εἶναι χρέος σου νὰ διαφωτίζης τὸν ἀγράμματο κόσμο. Αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος κάθε καλοῦ Τούρκου καὶ ἐγὼ θαρρῶ πὼς εἶσαι ἀπὸ τοοὶ καλύτερους.

Δ'.

ΟΤΑΝ γύρισε ἀργὰ στὸ κονάκι ὁ Ρεμαντὰν μπέης ἐφώνηξε τῇ Γιουλτέρ στὸν ὄντᾶ καὶ τῆς εἶπε :

— Κατέχεις το, Γιουλτέρ χανούμ, πὼς ἐμειγάλωσες μπλιό; Εἶσαι 17 χρονῶ κοπέλλα.

— "Ἰντα θές νὰ πῆς μπαμπᾶ;

— Νὰ ἤθελα νὰ σοῦ πῶ τάξε, πὼς δὲ θέλω πολὺ πολὺ συναλίκι (1) μὲ τὸ Νικολάκη. "Οἱ τάξε πὼς δὲν εἶναι καλὸ καὶ φρόνιμο κοπέλι, γῆ πὼς ἐσὺ εἶσαι κουζουλή, μὰ μὴ ξεχνᾶς πὼς εἴμαστε Τούρκοι καὶ πρέπει νὰ κρατοῦμε καὶ τὸ πίσω πόδα μὲ τοοὶ Ρωμηούς. Γιὰ κειονὰ ὄνταν ἔρχεται μὲ τὸν ἀδερφό σου ἐπαδά, ἄφινέ τοι καὶ κάθου στὸ χαρέμι.

— "Οπως ὀρίζεις μπαμπᾶ μου. Μὰ γιὰ νὰ μοῦ τὸ λές τουτογὰ δὰ πεῖ πὼς ἔχεις τὸ λόγο σου. Κι' ἤθελα νὰ τόνε μάθω.

— Νὰ σοῦ τόνε πῶ μαθώς! Κατέχεις πούρι, πὼς μὲ τὸ νᾶμαστε πλούσιοι, μᾶς ἔχουνε ὅλοι στὸ στομάχι καὶ κάθε φορὰ ἔχουνε κι' ἕνα

(1) Συναναστροφή.

πρᾶμμα νά λένε. Ἐδὰ εὐρήκανε πὼς κάνεις παρέα μὲ τσοὶ Ρωμηοὺς—πὼς μπαينوβγαίνουν στὸ κονάκι μας πὼς γυρίζεις ξεμουργιωμένη κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα γρουσουζουλούκια. Καὶ δὲ δὰ μ' ἔγνοιαζε νά τὰ λένε γιὰ μένα γῆ γιὰ τσ' ἀδερφοὺς σου, μὰ γιὰ τουλόγουσου εἶναι ἄλλο πρᾶμμα Γιὰ κειονά παιδί μου, ἄς μὴ τῶσε διδμε ἀφορμές. Κάνε καλλιὰ παρέα μὲ Ρωμηὲς κοπέλλες μορφωμένες σάν καὶ σένα—νά! μὲ τοῦ Λαμπρινοῦ τῆ κόρη, γῆ μὲ τοῦ Βογιατζῆ τῆ κοπελιὰ ἀποῦναι καὶ στῆ γειτονιά. Ἐτσὰ δὰ κάνεις τὸ κέφι σου καὶ δὲν θὰ νάχουνε νά σοῦ λένε πρᾶμμα.

— Δὲ βαρυέσαι μπαμπᾶ! ἄλλο δὰ βροῦνε. Τὸ μιλέτι μας ἐμᾶς δ' ἀργήση νά ξυπνήση...

— Ἐμεῖς δὰ προπατοῦμε τῆ στράτα μας, κι' ἔχει ὁ Ραμπίς.

Ἐκείνη ἡμέρα ἐκείνη ἡ Γιουλτέρ ἔπαψε νά πηγαίνει στὸν ὄντᾶ ὅταν ἦταν ἐκεῖ κι' ὁ Νίκος.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Νίκος δὲν τὸ παρατήρησε. Ὅταν ὅμως εἶδε πὼς ἡ ἀπουσία της παρατεινότανε ρώτησε τὸ Μουσταφᾶ.

— Μὰ δὲ μοῦ λές, ἀρρωσταρὰ εἶναι ἡ Γιουλτέρ Χανούμ; Ἐχει κάμποσες μέρες νᾶρθη μαζί μας.

— Δὲν ἔχει πρᾶμμα! εἶπε ὁ Μουσταφᾶς σὰ νὰ τὸν δυσaréστησε ἡ ἐρώτηση. Ἡ νένε τση ἔχει δουλειὲς καὶ τῆ βοηθᾶ...

Αὐτὸ παραξένεψε τὸ Νίκο, γιατί ἤξερε πὼς ἡ Γιουλτέρ ἔξω ἀπὸ τὰ μαθήματά της, δὲν ἀνακατευότανε ποτὲ στὶς δουλειὲς τοῦ σπιθιοῦ· γιατί δὲν εἶχε καὶ τὴν ἀνάγκη της, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεγάλο ὑπηρετικὸ προσωπικὸ ποῦ εἶχε ὁ μπέης στὸ κονάκι του. Δὲν ἐζήτησε ὅμως περισσότερες ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸ Μουσταφᾶ καὶ σ' αὐτὸ ἔφταιγε ὁ τρόπος ὁ ἀπότομος ποῦ ἀπάντησε στὴν ἐρώτησή του.

“Όσο περνούσαν όμως οι μέρες ή απουσία της Γιουλτέρ άρχισε νά τόν στενοχωρεΐ στην άρχή και σιγά σιγά έννοιωσε μέσα του την ανάγκη νά την ξαναΐδη. Κι’ όσο δέν τό κατώρθωνε πήγαινε νά σκάση. “Ός πού σιγά σιγά κατάλαβε πώς ήταν έρωτευμένος μαζί της. “Αύπνος περνούσε τις νύχτες νά την σκέπτεται και μαζί νά σχεδιάζει με πιό τρόπο υπορούσε νά την ξαναΐδη. “Όλα όμως του έρχόντανε άνάποδα. Γιατί κι’ ό Μουσταφάς σπάνια τώρα τόν καλούσε στό κονάκι, μά κι’ όσες φορές πήγαινε δέν μπορούσε νά την δεΐ.

‘Αποφάσισε τότε νά τό ξεμυστηρευτεί στό Φουντούλη και στό Μίνωα ίσως τοΰδιναν καμμιά συμβουλή κι’ αύτοί. Οι φίλοι του προσπάθησαν νά τόν άποτρέψουν άπό τόν άνώμαλο αύτό έρωτα, μά δέν τά κατάφεραν. Δέν ήξεραν όμως με τί τρόπο νά τόν βοηθήσουν.

‘Ο Ρεμαντάν μπής

"Έτσι περνούσαν οι μέρες κι' ό Νίκος ψηνότανε μέσα στο πιό φλογερό καμίνι τοῦ ἔρωτα, όταν ό Μουσταφᾶς τόν κάλεσε κάποιον βράδυ νά πάη στο κονάκι πάλι, γιά νά διαβάσουν μαζί, ὕστερα από ἀρκετές ἡμέρες πού εἶχε νά τόν καλέσει.

"Όλο τό βράδυ ἐκεῖνο δέν κοιμήθηκε ἀπό τή χαρά του, ἐλπίζοντας πώς θᾶβλεπε τήν ἀγάπη του καί ποιός ξέρει ἴσως νά μπορούσε καί νά τῆς μιλοῦσε ἢ πώς θᾶ μπορούσε σέ κατάλληλη στιγμή νά τῆς ἔδινε κανένα ραβασάκι πού κάθισε καί τό ἔγραψε γεμάτο φλογερές ἐκφράσεις πού μέσα σ' αὐτές τῆς ἔδινε τήν καρδιά του καί τό κρατοῦσε μαζί του, νά τῆς τό δώση φτάνει νᾶβρισκε εὐκαιρία...

Καί ἡ Γιουλτέρ ὅμως όταν ἄκουσε τή διαταγή τοῦ μπαμπᾶ τῆς νά πάψη νά συχνάζει στόν ὄντᾶ, δέν μπόρεσε νά κοιμηθῆ ἐκεῖνο τό βράδυ. Εὔρισκε πώς τῆς ἔπαιρναν κάτι μέσα ἀπό τήν καρδιά τῆς καί ἔνοιωσε ἕνα μεγάλο πόνο στά στήθια τῆς. Καί σιγά σιγά βρῆκε πώς τῆς εἶχε γίνει ἀνάγκη νά βλέπει τό Νίκο. Μά πώς; Τώρα εἶχε ἀραιώσει τίς προσκλήσεις του σ' αὐτόν κι' ό Μουσταφᾶς. Μονάχα ἕνα δυο φορές τόν εἶδε ἔτσι ἀρπαχτά μέσα ἀπό τά διπλᾶ καφᾶσια τοῦ γυναικωνίτη νά μπαίνει στήν αὐλή καί κείνες τίς βραδυές περνοῦσε γαλήνια. Κιτάλαβε πιά τῶς τόν ἀγαποῦσε καί τότε ἔνοιωσε μιᾶ θεϊκή χαρά στήν καρδιά τῆς. Μά λογική καθώς ἦταν ἤξερε πώς ό ἔρωτάς τῆς ἦταν ἀπαγορευμένος καί σέ κανένα δέν μπορούσε νά τόν ξεμυστηρευθῆ. Ἐγόνάτισε τότε καί παρεκάλεσε τόν Μουχαμέτη νά τήν βοηθήσει καί ἄφισε τή Μοίρα νά κανονίσει τά ὑπόλοιπα. Τό μεγάλο τῆς ὅμως ἐρωτηματικό ἦταν πάντα ἄν κι' ό Νίκος εἶχε γι' αὐτή κανένα αἶσθημα. Αὐτό δέ μπορούσε νά τό ξέρη. Θυμότανε πώς πολλές φορές στόν ὄντᾶ, τήν κύτταζε μέ φλογερά μάτια,

μά δὲν ἤξερε ἂν ἦταν ἔρωτας ἢ μονάχα περιέρ-
γεια.

Ἐποφάσισε νὰ βρῆ ὅμως ἓνα τρόπο νὰ τὸν
βλέπει ἔστω καὶ ἀπὸ μακρῶς. Καὶ κατάφερε νὰ
βρῆ: Στὸ διπλανὸ δωμάτιο τοῦ ὄντ᾽ ἄβρηκε μιὰ
τρύπα ποὺ ἔβλεπε τὸ μέρος ποὺ καθίζανε πάν-
τα. Ἔτσι ἀπὸ κεῖ τὸν ἔβλεπε καὶ τὸν ἄκουε
δίχως νὰ τὴν ἰδῆ κανένας. Μὰ αὐτὸ τῆς ἄναβε
περισσότερο πάθος, γιὰ αὐτὴ ἤθελε νὰ τοῦ
μιλήσῃ γιὰ τὸν ἔρωτά της, νὰ τὸν δῆ ἀπὸ κον-
τὰ νὰ τὸν χορτάσῃ καὶ τὸ κρυφοκῦτταγμα
ἐκεῖνο δὲν τὴν ἱκανοποιοῦσε καθόλου.

Ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν περνοῦσε στὸ πιάνο
παίζοντας παθητικὰ κομμάτια, μαντινάδες, σκο-
ποῦς Ἀνατολίτικους γεμάτους πάθος καὶ λάυρα
ἢ καθότανε ξαπλωμένη στὸ ντιβάνι μὲ τὴ σκέψη
του, κρατώντας τὸ βιβλίον ἀνοιχτὸ δίχως νὰ δια-
βάξῃ. Μιὰ μέρα ἢ νενέ της εἶπε στὸν μπα-
μπᾶ της.

— Δὲ σοῦ φαίνεται μπέη μου, πὼς εἶναι χα-
λασμένη ἢ Γιουλτέρ χανούμ; Ἐδᾶ ἔδᾶ τήνε
θωρῶ κι' ἤχασε τὸ χρῶμα τση κι' ἔχει ἀνορεξὲς
καὶ δὲν τρώει πρᾶμμα. Δὲ φωνιάζεις κιανένα
γιατρὸ νὰ τὴ δεῖ;

— Μπόι παίρνει, εἶπε ὁ Μουσταφᾶς μὴ
δίδοντας τάχα σημασίᾳ στὰ λεγόμενα τῆς γυ-
ναίκας του. Νὰ τὴν πάρῃς νὰ πᾶτε κάμποσες
μέρες στὸ τσιφλίκι, νὰ πάρῃ καθαρὸ ἀέρα ν'
ἀνοιξῇ ἢ ὄρεξή τση. Τὴν ἄλλη μέρα νὰ φύγετε
γιὰτὶ σιμώνει καὶ τὸ μπαῖράμι καὶ πρέπει νὰ
ἀρχίσετε νὰ ἐτοιμάζετε γιὰτὶ θᾶχωμε πολὺ
κόσμο...

Ε'.

ΤΟ πρωϊνὸ κείνο ποῦ, καθὼς εἶπαμε, θάρχότανε ὁ Νίκος, ὁ Μουσταφᾶς φώναξε τὴν Γιουλιτέρ καὶ τῆς εἶπε :

— Ὁ Νίκος δάρθῃ ἐδὰ τῆ ταخينή, νὰ διαβάσωμε, μόνο ἐπειδὴς νηστεύγομε ἐμεῖς πὲς τὴ νενὲς νὰ τοῦ κάμουνε κιανένα καλὸ γλυκό, γιατί ἔχει καὶ τόσο καιρὸ νάρθῃ στὸ κονάκι καὶ δὸς το νὰ τὸ φέρουνε ἀπάνω.

Ἡ Γιουλιτέρ πέταξε ἀπὸ τὴ χαρὰ της.

— Νὰ τὸ πῶ θέλω, Μὰ δὲν κάνει νὰ τὸ φέρω ἢ ἴδια γιὰ νὰ τοῦ ζητήξω κι' ἓνα Γαλλικὸ ρομάντζο, ἀποῦ μοῦ τόταξε ἀπὸ τὴν ἄλλη φορὰ ;

— Ξάσου (1). Σὰ θές φέρε το κι' ἢ ἴδια. Εἶπε ἀδιάφορα ὁ Μουσταφᾶς.

Ἡ Γιουλιτέρ ἔφυγε τρεχάτη καὶ πῆγε νὰ παρασταθῇ ἢ ἴδια νὰ γίνῃ ἓνας περίφημος «ἀχιουρὲς» καὶ σὲ λίγο μέσα σ' ἓνα ἀσημένιο δίσκο τὸν πῆγε στὸν ὄντᾶ, ὅπου καθότανε οἱ δυὸ φίλοι.

Ὁ Νίκος μόλις τὴν εἶδε παράτησε τὸ βιβλίον, τὰ μάτια του πέταξαν φλόγες καὶ γεμάτος χαρὰ καὶ συγκίνηση τῆς εἶπε :

— Καλῶς τῆ Γιουλιτέρ χανούμ. Ἴντα γίνηκες μπρέ, κι' ἔχομε τόσο νὰ καιρὸ νὰ σὲ δοῦμε στὴν παρέα μας ;

Ἡ Γιουλιτέρ κατακόκκινη ἀπὸ συγκίνηση μόλις μπόρεσε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ :

— Δουλειὲς εἶχε ἢ νενὲ καὶ τήνε βοηθοῦσα...

Ἐκείνη τὴν ὥρα ἀκούστηκε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μουσταφᾶ, ὁ Μουχτάρ, ποῦ φώναζε κάτω ἀπὸ τὴν αὐλή :

1) Ὅπως θές.

—“Ε! τουλόγου σου. Μουσταφά έφέντη! κατέβα κάτω ντελόγο γιατί εΐναι άνάγκη!

‘Ο Μουσταφάς σηκώθηκε άμέσως λέγοντας στο Νίκο :

— Νά μοϋ συμπαθάς μιá κοπανιά, 1) νά κατεβώ κάτω νά δώ ΐντα με θέλει ό άδερφός μου.

Κι’ έφυγε άφίνοντας μονάχους τους δυό έρωτευμένους. Στην άρχή στάθηκαν κι’ οί δυό άμίλητοι. “Υστερα όμως, πρώτος ό Νίκος, έλυσε τή σιωπή.

— Γιουλτέρ χανούμ, τής εΐπε, εΐναι καιρός που παρακαλούσα νά βρεθούμε οί δυό μας άμοναχοί, γιατί θέλω νά σοϋ ξεμυστηρευτώ ένα μυστικό μου. Και σάν ό Θεός μάς ήδωκε αύτή τήν εύκαιρία δέν θέλω νά τήν χάσω. Σ’ άγαπώ Γιουλτέρ! Πές με κουζουλό, πές με άδιάντροπο, πρόστυχο ό,τι θές βάλει με τό νοϋ σου. Μά δέ βαστώ μπλειό. Θέτω, σηκώνομαι, έσένα έχω στο νοϋ μου. Μήδε νά διαβάσω μπλιό μπορώ, μήδε άλλη δουλειά νά κάμω. ‘Η ζωή μου εΐναι κακή άπό τοτεσά ποϋνοιωσα πώς έκατσες βασίλισσα στην καρδιά μου. Και άποφάσισα νά σοϋ τό πώ. Δέ γατέχω άν έχω κιαμμιά μικρή θέση στη δική σου τή καρδιά. Μά κι’ άν δέν έχω, δέ θέλω άλλο πράμμα μόνο νά μ’ άφίσης νά σ’ άγαπώ.

‘Η Γιουλτέρ εΐχε χαμηλωμένα τά μάτια και τόν άκουε όσο μιλούσε...

‘Ακολούθησε ύστερα μιá μικρή σιωπή και με φωνή τρεμάμενη τοϋπε :

— Μή ξεχνάς πώς εΐμαι Τούρκισσα και σύ Χριστιανός.

— “Όλα τά λογάριασα! Μά φτάνει νά μοϋ πής πώς μ’ άγαπάς και σύ και όλα τά έμπόδια θά τά ρίξω κάτω. «‘Η άγάπη άόρια καταλεΐ» λέει ό λόγος. Κιάνε καταλεΐ τά βουνά ή άγά-

1) Μιá στιγμή.

πη τῶν ἀλονῶ, γιὰ νὰ περάση, ἢ δική μου θά τὰ κάψῃ γιὰ νὰ σέ κάμω δική μου. Φτάνει νὰ τὸ θές....

— Θέλω το κι ἐγὼ Νίκο! γιατί κι' ἐγὼ σ' ἀγαπῶ. Μὰ μπαίνομε σ' ἓνα «σουμπεχέ» (1) ἀπὸ δὲ γατέχω ποῦ δὰ μᾶσε βγάλη. Μὰ ὁ Ραμπίς εἶναι μέγας. Πρέπει ὅμως νὰ σοῦ πῶ πῶς ὁ μπαμπᾶς μου δὲ μ' ἀφίνει μπλιὸ νᾶρχομαι σὰ πρῶτα μαζί σας, γιατί τοῦ κάμανε τὴ παρατήρηση οἱ Τοῦρκοι, πῶς μπαίνοβγαίνεις στὸ κονάκι καὶ πῶς σοῦ μιλῶ ξεμουργιωμένη στὴ στράτα. Τούτηνα 'ναι ἡ ἀφορμὴ ποῦ δὲν ἤρχουμε κι' ὄϊ πῶς ἤκανα δουλειές τσῆ νενές μου. Μὰ γώ, θωρρεῖς κεινὲ τὴ τρύπα στὸ τοῖχο; 'Απὸ κειὰ σὲ ξανοίγα ὅσες μέρες ἤρχόσουνα καὶ δὲ μ' ἀφίνανε νὰ σὲ δῶ. Καὶ πονέσανε τὰ μάθια μου νὰ ξανοίγω μέσα ἀπὸ τὰ καφάσα, μπᾶς κι' ἤθελα περάσης ἀπὸ τὸ κονάκι μας. Δὲ θωρρεῖς τὰ χάλια μου ἀπὸ τὸ καῦμό μου;

— Γιουλτέρ, χρυση μου ἀγάπη! 'Ετουτηνὲ τὴ στιγμή κολυμπῶ στὴν εὐτυχία γιατί ἤκουσα ἀπὸ τὸ στόμα σου πῶς μ' ἀγαπᾶς καὶ σύ! Κι' ὅσο γιὰ νὰ βλεπόμαστε θὰ βροῦμε χίλιους τρόπους! εἶπε πετώντας ἀπὸ χαρὰ ὁ Νίκος.

— Κατέχεις ἴντα σκέφτηκα; ἐγὼ γνωρίζομαι μὲ τὴν 'Αριάδνη τοῦ Βογιατζῆ καὶ κατέχω πῶς αὐτὴ εἶναι φιλενάδα μὲ τὴν ἀδερφή σου. 'Ἡ 'Αριάδνη εἶναι γνωστικὴ καὶ σοβαρὴ κοπέλλα καὶ δὰ τσῆ ξεμυστηρευτῶ τὸ μυστικὸ μας καὶ πέ το καὶ σύ τσ' ἀδερφή σου κι' ἔτσά μπορούμε νὰ συνεννοοῦμαστε. Ἰντα λὲς καὶ σὺ Νίκο;

— Σύμφωναι! εἶπε ὁ Νίκος.

'Εκείνη τὴν ὥρα ὅμως ἀκούστηκαν τὰ βήματα τοῦ Μουσταφᾶ, ποῦ ἀνέβαινε τὴ σκάλα καὶ ἡ Γιουλτέρ ἄρχισε νὰ λὲη στὸ Νίκο.

— Σῶπα δὰ χαρῶ τὸ Θεό σου, πῶς τῶχα-

(1) Δύσκολη ὑπόθεση.

σες κειονά τὸ ρομάντζο, ἀπούθελα νὰ τὸ διαβάσω γιατί πολλά μοῦ τὸ παινοῦνε.

— Δὲ γατέχω, μωρὲ παιδί μου, ποιὸς μοῦ τὸχει πορμένο. Μὰ σὰ τὸ θές, νὰ ξανοίξω ὅπως ὅπως νὰ τὸ βρῶ καὶ δὰ τὸ δώσω τοῦ Μουσταφᾶ νὰ σοῦ τὸ φέρει εἶπε ὁ Νίκος.

— Ντὰ γιάντα τάξε δὲν ἔχεις σκοπὸ νὰ ξανάρθης τουλόγου σου, στὸ κονάκι νὰ τσῆ τὸ δώσης ὁ ἴδιος, μόνο δὰ σάσε κάμω ἐγὼ τὸ ταχυδρόμο; εἶπε γελώντας ὁ Μουσταφᾶς, πὺ εἶχε ἀκούσει τὴν τελευταία τους αὐτὴ συζήτηση γιὰ τὸ ρομάντζο.

— Τὸ ἴδιο κάνει, εἶπε ὁ Νίκος ἀδιάφορα.

— "Ε! 'Εγὼ δὰ πηγαίνω εἶπε ἡ Γιουλτέρ νὰ σᾶς ἀφίσω ἀμοναχοὺς νὰ διαβάσετε... καὶ ρίχνοντας μιὰ ματιὰ γεμάτη πάθος στὸ Νίκο ἄρχισε νὰ κατεβαίνει ἀργά - ἀργά τὴ σκάλα...

Μετὰ λίγες μέρες ἡ Γιουλτέρ μὲ τὴ νενέ της ἔφευγε γιὰ τὸ μετόχι...

ΣΤ'.

ΤΗΝ ἐποχὴ αὐτὴ τὸ Κάστρο μόλις εἶχε συνέλθη ἀπὸ τίς καταστροφές τῆς μακρᾶς τούρκικης σκλαβιάς του καὶ ἀνέπνεε τὸν πρῶτο ἐλεύθερο ἀγέρα τῆς αὐτόνομης Κρητικῆς πολιτείας πὺ μὲ τόσους ἀγῶνες κι' αἵματα εἶχε μακραίωνα ἐξαγοράσει. "Ενας δημιουργικὸς πυρετὸς ἐπικρατοῦσε παντοῦ σὲ ὅλες τίς κοινωνικὲς τάξεις καὶ στὰ ἐπαγγέλματα καὶ οἱ πνευματικὲς ἀνησυχίες τῶν νέων ἄρχισαν νὰ ἐκδηλώνονται. Τὸ πρῶτο φιλολογικὸ περιοδικὸ ἡ Κρητικὴ 'Ηὼς» παρουσιάστηκε τότε. "Ομιλοὶ φιλολογοῦντων νέων σχηματιζόντανε. 'Εκλεκτοὶ θίασοι ὅπως τῆς Βερώνη, τῆς νέας τότε Κοτο-

πούλη ἄρχισαν νά ἐπισκέπτονται τὸ Κάστρο. Θίασοι ποικιλιῶν, μουσικοὶ διακεκριμένοι ἔδιδαν συναυλίες καὶ τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο ἄρχισε ἀλματικά νά ὑψώνεται καὶ σ' αὐτὸ βοήθησε ἡ οἰκονομικὴ εὐρωστία τοῦ τόπου, μὲ τὶς πλούσιες σοδεῖς στὴν ὕπαιθρο, πού τὶς ἔδινε ὁ καλλιεργητικὸς ὄργανισμὸς τοῦ χωρίου, πού βιαζότανε νά ἐπουλώσῃ τὶς πληγές πού ἀφῆκε στὸν τόπο ἢ μακρὰ σκλαβιά. Ἐπίσης ἡ θεραπεία ἐμπορικῆ κίνηση πού σὲ λίγα χρόνια ἔκαμε τὸ Κάστρο νᾶναι τὸ πρῶτο ἐμπορικὸ λιμάνι στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἡ σταφίδα, τὰ ἀμύγδαλα, τὰ χαρούπια, τὸ λάδι, τὸ κίτρο ἔμπαιναν, μέσα στὴν πολιτεία σὰν ποτάμια ἀπὸ τὶς τρεῖς πόρτες τοῦ φρουρίου τὴν πόρτα τοῦ Λαζαρέτου πού εἶπαμε, ἀπ' ὅπου μπαίνανε οἱ παραγωγοὶ τῶν Ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, τὴν Καινούργια Πόρτα πού ἔβανε μέσα τὶς σοδεῖς τῆς Μεσσαράς καὶ τὴν Πόρτα τῶν Χανίων ἀπ' ὅπου περνοῦσαν μέσα τὰ προϊόντα τοῦ Μαλεβυζιοῦ καὶ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν. Μεταφορικὰ μέσα μεταχειρίζονταν τότε μονάχα τὰ ζῶα, πού σὲ μακρὲς ἀτέλειωτες σειρὲς γαϊδάρων, μουλαριῶν καὶ ἀλόγων τὰ πρῶτὰ ἔμπαιναν μέσα στὸ Κάστρο φορτωμένα τσουβάλια ἢ κόφες ἢ ἀσκιά καὶ γύριζαν τὰ βράδυα φορτωμένα πάλι μὲ ἐμπορεύματα καὶ ψώνια πού ἀγόραζαν ἀπὸ τὴν πλούσια ἀγορὰ τῆς πολιτείας, πού ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς δὲν ἔλειπαν τὰ βαπόρια ξεφορτώνοντας τὰ ἐμπορεύματα ποῦ φερναν ἀπὸ ὄλες τὶς μεριές τοῦ κόσμου καὶ πέρνοντας τὰ πολύτιμα προϊόντα τοῦ νησιοῦ.

Σύντομα ἀναδείχτηκαν πρῶτης τάξεως ἐμπορικοὶ Οἴκοι καὶ Καταστήματα: λαδέμποροι, σταφιδέμποροι, κινρέμποροι κλπ. καὶ τὸ χρέμα ἔτρεχε στοὺς δρόμους τοῦ Κάστρου καὶ βοήθησε ἔτσι τὴν ἀλματικὴν του πρόοδο.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση οἱ Τούρκοι

ὄλοι σχεδὸν μαζεύτηκαν ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο στὶς τρεῖς πόλεις, τὰ Χανιά, τὸ Ρέθυμνο καὶ τὸ Ἡράκλειο.

Οἱ περισσότεροι ὅμως, ὅπως εἶπαμε ἦταν στὸ Ἡράκλειο καὶ στὰ προάστειά του. Ἐνας ἀσήμαντος ἀριθμὸς ἔμεινε μονάχα στὰ πλησιόχωρα.

Ἔτσι γιὰ πολλὰ χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τὸ Κάστρο παρουσίαζε τὴν ὄψη μιᾶς τουρκόπολης ἀνατολίτικης μὲ τοὺς πολλοὺς θεόψηλους μιναρέδες του, τὰ τζαμιά καὶ τοὺς τεκέδες του καὶ τὸ κόκκινο φέσι κυριαρχοῦσε. Οἱ χοτζάδες, οἱ δερβίσες, οἱ οὐλεμάδες ἐξακολουθοῦσαν νὰ κυκλοφοροῦν, μὰ δὲν ἦσαν πιά οἱ παλῆοι φοβεροὶ καταχτητές. Ἦσαν ἄνθρωποι εἰρηνικοὶ, ραγιάδες πιά κι' αὐτοί, ἀφοῦ ἦρθε κι' ἡ δική τους ἡ σειρά...

Ὁ Κρητικὸς πολιτισμὸς ὅμως ἐσεβότανε τὴ θέση τους καὶ ἡ συνεργασία τῶν δύο στοιχείων ἦτανε ὡς τὸ τέλος ἀρμονικὴ.

Οἱ νέοι τῶν Τούρκων ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ μπαίνουν στὸ νέο πολιτισμένο πλαίσιο καὶ νὰ ἀμιλλῶνται τοὺς Χριστιανοὺς συνομηλικούς σὲ σπουδές καὶ σὲ κοινωνικότητα ἰδιαιτέρα τὰ παιδιὰ τῶν πλούσιων Τούρκων. Ἔτσι στὸ Ἑλληνικὸ Γυμνάσιο τοῦ Κάστρου φοιτοῦσαν ὄχι λίγοι Τούρκοι μαθητὲς καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τράβηξαν στὴν Ἀθήνα γιὰ πανεπιστημιακὲς σπουδές. Κι' ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια ἡ νέα γεννεὰ τῶν μορφωμένων Τούρκων ἀφομοιωνότανε ὀλότελα μὲ τὴν συνομιλική τους, τὴν χριστιανική.

Ἡ λαϊκὴ μᾶζα ὅμως ἡ ἀμόρφωτη τῶν Τούρκων παράμεινε μὲ τίς παλῆές της παραδόσεις καὶ μὲ τὸν ἔθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ της φανατισμὸ καὶ ὄλους τοὺς φιλοπρόδοους μπέδες καὶ τὰ παιδιὰ τους τὰ θεωροῦσε ὡς ἐξωμότες.

Ἄν ὅμως οἱ νέοι ἄντρες τῶν Τούρκων ἀκο-

λουθοῦσαν μὲ γοργὸ ρυθμὸ τὴν νέα ἐλεύθερη κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ, δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ νέα κορίτσια τῶν χαρμιῶν. Ἐλάχιστα ἀπ' αὐτὰ ἐνεωτέρισαν καὶ πῆγαν σὲ σχολές καὶ συναναστρέφτηκαν χριστιανικὰ κορίτσια κι' αὐτὰ ὅμως μὲ ἀρκετὸ συντηρητισμὸ. Ἄν ἔβγαλαν δηλαδὴ τὸν φερετζὲ ἕξακολουθοῦσαν ὅμως νὰ φοροῦν τίς πατροπαράδοτες «μιλάγιες». Τὸ θέατρο, οἱ συναυλίες καὶ τὰ κέντρα τοὺς ἦτανε ἐντελῶς ἀπαγορευμένα καὶ μονάχα σὰν πῆγαιναν στὴν Ἀθήνα ἢ σ' ἄλλες εὐρωπαϊκὰς πόλεις ὅπου ἕξαφανίζόντουσαν, ἐντύνωνταν καὶ ζοῦσαν ὅπως καὶ τὰ κορίτσια τοῦ ἄλλου κόσμου.

Ζ'.

Ενας ἀπὸ τοὺς θερινοὺς περιπάτους τοῦ Κάστρου ἦταν τὸ «Μπεντενάκι». Ἐτσι λεγότανε ἡ βορρεινή πλευρὰ τοῦ Ἐνετικοῦ φρουρίου ποῦ ἦταν θεμελιωμένη μέσ' τὴ θάλασσα καὶ εἶχε ὕψος 10 - 12 μέτρα. Ὅταν φυσοῦσε, ἡ ἄχνη τῶν κυμάτων ποῦ ξεσποῦσαν στὴ βάση τοῦ τείχους ἐσκέπαζαν ὅλη τὴν ἕκταση ποῦ γινόταν οἱ περίπατοι, κι' αὐτὸ γινόταν ὅλο τὸ χειμῶνα. Τὰ καλοκαίρια ὅμως, ὅταν δὲν φυσοῦσαν μελέμια, ἦταν ὁ δροσερώτερος περίπατος ποῦ τὸν ἀπολάμβαναν οἱ Καστρινοὶ ἄντρες καὶ γυναῖκες κάθε τάξης καὶ ἡλικίας. Ὅλιγα κέντρα ἄπλωναν τὰ τραπεζάκια τους πάνω στὸ μπεντένι ὅπου κάθιζαν οἱ πελάτες τους ἀπολαμβάνοντας ἀπὸ ψηλὰ τίς θαυμάσιες δροσιές ποῦ τοὺς ἔστελνε ὀλόκληρο τὸ Κρητικὸ πέλαγος. Σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ κέντρα αὐτὰ σύχναζαν τὰ φεγγαρόλουστα βράδουα, μιὰ παρέα φιλολογοῦντων νέων

φοιτητῶν τότε, πού πολλοί ἀπ' αὐτοῦς ἀναδείχθηκαν ὕστερα διακεκριμένοι λογοτέχνες καί ποιητές. Ἐκεῖ τρώγοντας τὰ περίφημα μπουρεκάκια εἰδικῆς κατασκευῆς τοῦ Καταστήματος καί τὰ σουβλάκια καί πίνοντας τὸ περίφημο Μαλεβυζιῶτικο κρασί, συζητοῦσαν, ἀπαγγέλανε καί διάβαζαν τίς πρωτοεἰακές τους τότε παραγωγές ἢ παρουσίαζαν τίς δημοσιεύσεις τους σὲ Ἀθηναϊκὰ καί Ἀλεξανδριανὰ περιοδικά. Καί φυσικὰ δὲν ἦσαν μονάχα αὐτοί. Ἐνας ἄλλος κύκλος ἀπὸ μεγαλύτερους τους στὴν ἡλικία σύχναζε στὸ καφενεδάκι τοῦ Ἀντωνάκη—πού γι' αὐτὸ μιλῆσαμε παραπάνω—αὐτοὶ σὰν πρὸ ἡλικιωμένοι ἦσαν ὠριμότεροι καί γνωστότεροι τότε. Ἄλλος πάλι ὄμιλος ἀπὸ ἐπιστήμονες νέους, εἶχε γιὰ κέντρο του τὸ ξενοδοχεῖο «Κνωσσός».

Στὴν παρέα τῶν νεωτέρων σύχναζαν κι' ὁ Νίκος ὁ Γρύλλος κι' ὁ Μίνωας καί σιγά-σιγά πῆγε κι' ὁ Μουσταφᾶς, πού ἄρχισε τότε καί νὰ δημοσιογραφῆ στὴν μόνη ἡμερήσια ἔφημερίδα πού ἔβγαине τότε στὸ Κάστρο. Καί τὰ ἀρθρίδιά του ἔκαναν ἐντύπωση γιὰ τὴν καθαρὴ σκέψη καί τὴν γλαφυρότητα στὸ ὕφος. Ἦταν ὁ πρῶτος νέος Τοῦρκος πού παρουσιαζότανε μὲ ἀξιώσεις τότε καί ὄλη ἡ παρέα του ἐχαιρήθησε τὴν ἐμφάνισή του αὐτὴ μὲ ἀνυπόκριτη χαρὰ κι' ἐνθουσιασμό.

Ἐγραφαν βέβαια καί οἱ ἄλλοι σὲ περιοδικὰ καί ἔφημερίδες, μὰ ὁ Μουσταφᾶς ἦτανε μιὰ ξεχωριστὴ περίπτωση, σὰν Τοῦρκος πού ἦταν.

Τὸ καλοκαιρινὸ λοιπὸν ἐκεῖνο βραδάκι ἐκεῖ στὸ «Μπεντενάκι» ἡ παρέα αὐτὴ τοῦ Νίκου, ἀφοῦ ἦπιαν κι' ἔφαγαν ἀρκετά, ὅπως συνήθιζαν ἀρχίσαν συζήτηση γιὰ τὸ φλέγον τότε ζήτημα τὸ γλωσσικόν. Ἦσαν ὅλοι δημοτικιστές.

—Ἀκοῦς, μωρέ, νὰ λένε πὼς εἴμαστε πλερωμένοι καί πὼς πέρνουμε ρούβλια; Αὐτὸ εἶναι

τρομερό! διαμαρτυρόταν ένας από τους πιο μορφωμένους της παρέας.

— Μωρέ θά επικρατήσουμε, δ,τι κι' αν λένε! μά χρειάζεται αγώνας. Καί πρέπει όλοι νά δουλέψουμε εΐπε κι' ό Νίκος.

— Εΐσαι γραμμένος στό Σύλλογο; ρώτησε τό Μουσταφά, ό Μίνωας.

— Άκοϋς, λέει, από τους πρώτους!

Τήν εποχή αυτή με πρωτοβουλία του Καζανιζάκη, νέου τότε, ιδρύθηκε τό πρώτο φιλολογικό σωματείο: «Σύλλογος ό Σολωμός» με κύριο σκοπό τή διάδοση τής δημοτικής και έτρεξαν με ένθουσιασμό νά γραφτοϋνε μέλη του, όλοι οί προοδευμένοι νέοι του Κάστρου. Η αντίδραση όμως ήταν μεγάλη. "Οχι μονάχα οί παλαιοί έπιστήμονες και μορφωμένοι ήσαν όπαδοί τής καθαρεύουσας αλλά και ό λαός πήρε τό μέρος τους και ή προσωυμία «μαλλιάρους» και «πλερωμένος» τόν έφανάτιζε. "Ετσι τά μέλη του «Σομοϋ» δέν βρισκαν ήσυχία... Οί μαχητικοί γλωσσαμύνητορες ιδιαίτερα ήσαν οί στιβανάδες (1) τής «Πλατειάς Στράτας» ενός από τους μεγάλους έμπορικούς δρόμους του Κάστρου που άρχιζε από τό Μείντάνι και τέλειωνε στη δυτική πλευρά του φρουρίου που ήταν «τώ Χανιώ ή Πόρτα». Τό περισσότερο μέρος κοϋ δρόμου αυτού ήταν τά καταστήματα που έφτιαναν τά κρητικιά στιβάνια. Οί στιβανάδες λοιπόν αύτοί είχαν ανάλαβει νά προστατέψουν τήν καθαρεύουσα από τους «μαλλιάρους» του «Σολωμοϋ». Καί ό γλωσσαμυνητορισμός τους έκδηλωνότανε κατά τόν πιο πρωτότυπο τρόπο: Μόλις κανένα από τά μέλη του «Σολωμοϋ» άρχιζε νά κατηφορίζη από τό Μείντάνι προς τήν «Πλατεία Στράτα» και γινότανε άντιληπτό, δινότανε τό

(1) Υποδηματοποιοί

σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ, ἀπὸ τὸν πρῶτο στιβανά, ποῦ ἄφηνε τὴ δουλειά του καὶ ἔπερνε δυὸ ξύλα (σκουπιὰ) τῆς τέχνης του καὶ τὰ χτυποῦσε δαιμονικὰ φωνάζοντας: «Ζζζζζζ μαλλιαρέ!»!

Αὐτὸ ἔφτανε γιὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ὅλοι οἱ ἄλλοι στιβανάδες μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὅλος ὁ δρόμος σὲ μιὰ στιγμή ἐβούιζε ἀπὸ τοὺς χτύπους τῶν σκουπιῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀτέλειωτη φωνὴ «ζζζ! μαλλιαρέ!».— Ἔτσι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς πομπευόμενους νέους ἔκαναν τοὺς ἀδιάφορους καὶ γελοῦσαν, ἄλλοι ἔστριβαν στὴν πρώτη πάροδο κι' ἄλλοι, οἱ ζωηρότεροι, θύμωναν καὶ τότε πολλὰς φορὲς τοὺς πέταγαν τὰ σκουπιὰ στὰ πόδια καὶ ἢ ... διασκέδαση γινόταν πιὸ θορυβώδης.

Γενικὰ ἢ «Πλατεία Στράτα» εἶχε πάρει τότε τὴ θέση τῆς Γλωσσικῆς Ἀκαδημίας καὶ πολλοὶ μάλιστα πρότειναν στὸ Σύλλογο, νὰ τὴν βγάλουν «ὁδὸ Μιστριώτη»...

— Δὲ μοῦ λές Νίκο, ρώτησε ὁ Λευτέρης ἓνας ἀπὸ τοὺς διακρινόμενους νέους ποιητὲς καὶ μουσικούς, ὄντος πᾶς στὸ σπίτι σου, περνᾶς ἀπὸ τὴ Πλατεία Στράτα;

— Ἐγὼ παιδί μου δὲν ἀλλάσσω δρόμο σὰν μερικούς - καὶ κύταξε τὸ Μίνωα - ποῦ κάνουνε ὀλόκληρη ἀνεγυρίδα γιὰ νὰ ξεφύγουνε τὰ σκουπιὰ! Ὅπροθές μάλιστα τοὺς ἤβγαλα καὶ λόγο: «Εἶστε μωρὲ θεομπαῖχτες, τοὺς εἶπα. Ἐμεῖς μωρὲ, ζητοῦμε τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ - τὴ δική σας μαθές, νὰ μιλοῦμε καὶ νὰ γράφωμε κι' οἷ τὴ γλώσσα ποῦ πᾶτε κι' ἀκοῦτε καὶ δὲν τὴν καταλαβαίνετε!»

— Καὶ δὲ μοῦ λές τὸν ρώτησε ὁ Μίνωας, τότεσά τονε ποῦ τὴν ἤφαες στὴν κεφαλὴ; κι' οἱ ἄλλοι ἔσκασαν στὰ γέλια.

— Ὅχι, τοῦπε ὁ Νίκος, τότεσά τὴν ἤφαγα στὴν πλάτη' ὄντο τὴν ἤφαγα στὴν κεφαλὴ ἦτονε ἀπὸ μοῦ σίμωσε ὁ Μιχαλοδημήτρης καὶ μοῦ

ἔχτυποῦσε τὰ σκουπιὰ στ' αὐτιά κι' ἤπιασα καί τοῦ τὰ πέταξα πέρα καί τοτεσὰ μοῦ πέταξε, κάποιος ἄλλος, ἕνα σκουπί στήν κεφαλή.

Ἐκείνη τήν ὥρα φάνηκε ἀπό τὸ μεγάλο κούιλε νᾶρχεται μιὰ βάρκα πού ἄρχισε νὰ παραπλή τὸ Μπεντενάκι γεμάτη ὀμπρέλλες.

Ἡ βραδυὰ ἦταν ἤσυχη. Ἡ θάλασσα γαλήνια καί ὁ ἥλιος σ' ἕνα ὀλοπόρφυρο φόντο πήγαινε νὰ βασιλέψη, πίσω ἀπὸ τὸν «Στρούμπουλα», πέρα στὴ Ρογδιά.

— Ἰντα βάρκα εἶναι μωρὲ κεινέ; ρώτησε ἕνας.

— Χανούμισες δὰ νᾶναι καί κάνουνε βαρκάδα, εἶπε ἕνας ἄλλος.

Οἱ Χανούμισες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, σύμφωνα μὲ τὰ αὐστηρὰ τούρκικα ἔθιμα, ἐπήγαιναν στοὺς περιπάτους τους ἢ στὸ τζαμί ἢ σὲ ἐπισκέψεις κατὰ ὀμίλους, δίχως τὴ συνοδεία ἀντρῶν καί συνήθως ὅταν ἔβγαιναν τὰ βράδια, τίς συνόδευε μονάχα ἕνας ὑπηρέτης γέρος, πού ἀκολουθοῦσε πίσω σὲ ἀπόσταση, κρατῶντας ἕνα φαναράκι. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καί μὲ τίς βαρκάδες πού τίς ἔκαναν οἱ πιὸ χειραφετημένες σὰ νὰ ποῦμε Χανούμισες κι' οἱ πιὸ πλούσιες φυσικά. Ἐννοεῖται πὼς τόσο τὴν ἡμέρα ὅσο καί τὴ νύκτα ἐκρατοῦσαν τίς ὀμπρέλλες, ἀπλὲς ἢ πολυχρωμες καί πολυτελεῖς, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομική τους κατάσταση.

Ἡ βάρκα ἐπλησίαζε τώρα κάτω ἀπὸ τὸ «Μπεντενάκι» πλέοντας πολὺ κοντὰ στὴ βάση τοῦ τείχους.

Ὁ Νίκος σηκώθηκε καί ἐπλησίασε στὴν ἄκρη βλέποντας κάτω τὴ βάρκα κι' ἔξαφνα, μὲ πρόσωπο ὀλογέλαστο, ἔβγαλε τὸ μαντήλι του καί χαιρετοῦσε.... Στὴν πλώρη τῆς βάρκας, δίχως ὀμπρέλλα μὲ ξεσκεπάστο τὸ πρόσωπο καθότανε

ή Γιουλτέρ και του ανταπέδιδε τὸ χαιρετισμό.
— Μουσταφᾶ, εἶπε ὕστερα, ἡ ἀδερφή σου
εἶναι στὴ βάρκα! Ὁ Μουσταφᾶς πλησίασε τότε
καὶ τῆς φώναξε.

— Γειάσου Γιουλτέρ! Πρόσεξε μὴν κάθεσαι
πολὺ στὴν ἄκρα τῆς βάρκας.

Οἱ ἄλλες Χανούμισες κατέβασαν πὸ χαμη-
λὰ τὶς ὀμπρέλλες τους καὶ κρύφτηκαν περισσό-
τερο, ἐνῶ ἡ Γιουλτέρ σηκώθηκε πάνω, κι' ἀκού-
στηκε νὰ λέει.

— Γειάσου Νίκο. Μᾶς θέλετε καὶ μᾶς στὴν
παρέα σας, ν'ἄρθωμε;

— Μετὰ χαρᾶς!... Μετὰ χαρᾶς, φώναξε ὁ
Νίκος.

Ὁ Μουσταφᾶς ὁμως δὲν συμφώνησε.

— Ὁρα εἶναι μπλεῖο νὰ γιαγύρετε στὸ κο-
νάκι νὰ μὴ βραδιστῆτε

Ἡ βάρκα ὕστερα ἄρχισε νὰ γυρίζη, ἐνῶ ὁ
Νίκος ἐξακολουθοῦσε νὰ χαιρετᾷ τὴ Γιουλτέρ
μὲ τὸ μαντῆλι του, καθὼς ἀπομακρυνότανε καὶ
τὴν παρακολουθοῦσε ὡς ποὺ ἔστριψε τὸν «κούϊ-
λε» καὶ ξαναμπήκε στὸ λιμάνι...

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ Νίκος καὶ ὁ Μουσταφᾶς εἶ-
χαν ξεμακρύνει γιὰ νὰ μιλήσουν στὴ Γιουλτέρη
ὁ Μίνωας εἶπε στὸ Λευτέρη.

— Ὁγλήγορα θὰ νάχουμε ἓνα Ἑλληνοτουρ-
κικὸ συνοικέσιο.

— Λές; εἶπε ὁ Λευτέρης. Ντά ἀγαπᾷ τὴνε
μπρὲ ὁ Νίκος;

— Ψοφᾶ! Καὶ τὸν ἀγαπᾷ αὐτή...

— "Ε! κι' ἴντα δουλειά 'ναι δά τουτηνιά;
Ντά μπορεῖ νὰ τὴ πάρη; πρόσθεσε κάποιος
ἄλλος.

— Καὶ κατέχει το, κοντό, κι' ὁ Μουσταφᾶς;

— Δὲ τὸ πιστέβγω εἶπε ὁ Μίνωας! Γιατὶ ὅσο
προοδεμένος καὶ νᾶναι πρῶτα πρῶτα εἶναι
τοῦρκος...

Μὲ τὸν ἔρχομό τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τοῦ Νίκου ἡ κουβέντα διακόπηκε.

— Ὅσο πάει καὶ προοδεύετε Μουσταφᾶ εἶπε ὁ Λευτέρης. Ἐγὼ θωρῶ κι' οἱ χανούμισες ἀρχίξανε καὶ βαρκάδες. Δὲ γατέχεις πόσο τὸ χαίρομαι. Καιρὸς εἶναι μπλιὸ ν' ἀφίσετε καὶ σεῖς τὰ παληά. Στὴ Τουρκία μαθαίνω πὼς οἱ Νεότουρκοὶ κάνουνε μεγάλες καινοτομίες.

— Μὰ πιστέβγω πὼς κι' ἔμεῖς ὀγλήγορα δά μπούμε στὴ σειρά τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Πάντα δὲν εἶναι εὐκόλο, γιατί συνήθειες ὅπως οἱ δικές μας, ριζωμένες τόσους αἰῶνες καὶ τοῦ συνδέθηκαν μὲ τὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ τῆς ἀμόρφωτης μάζας τοῦ λαοῦ μας, δὲν ξεριζώνονται σύντομα.

— Εἶναι χρέος, κυρίως ἐσᾶς τῶν μορφωμένων νέων, νὰ ἀγωνιστῆτε γι' αὐτό. Καὶ μάλιστα νὰ ἀρχίσετε νὰ καταργήσετε ὅλες αὐτὲς τίς ὀπισθοδρομικότητες. Νὰ ἀνοίξετε τίς πόρτες σας καὶ νὰ πετάξετε τὰ καφάσια ἀπὸ τὰ παράθυρά σας γιὰ νὰ μπῆ μέσα τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ κι' ὁ ἥλιος... εἶπε ὁ Λευτέρης.

— Φαντάζομαι, πὼς ἐγὼ καὶ τὸ σπίτι μου, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ πρωτοποριακό.

— Ἀσφαλῶς, εἶπε ὁ Λευτέρης καὶ σὲ συχαίρω.

— Φαντάζομαι ὅμως, εἶπε ὁ Μίνωας, πὼς θὰ σᾶς ἔχουν στὸ στομάχι οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι.

— Μὴν τὰ ρωτᾶς, εἶπε ὁ Μουσταφᾶς. Τὸ καλὸ εἶναι πὼς ὁ μπαμπᾶς μου, μὲ ὄλη τὴ μικρή του μόρφωση, τῶχει παρμένο ἀπόφαση. Εἶναι βέρος Νεότουρκος, ἂν καὶ λίγο συντηρητικὸς ἀκόμα. Ἐννοεῖται πὼς τὸν ἐνισχύω καὶ ἐγώ.

— Ὡστε ὑπάρχει πιθανότητα νὰ δοῦμε τίς χανούμισες δίχως φερετζὲ στίς «Τρεῖς καμάρες;» ρώτησε κάποιος ἄλλος.

— Καὶ στίς «Τρεῖς καμάρες» καὶ στὸ θέατρο καὶ στὰ κοσμικὰ κέντρα, εἶπε ὁ Μουσταφᾶς.

— Προπίνω, κύριοι, είπε ὁ Λευτέρης σηκώνοντας τὸ ποτήρι του, στὴν ὑγεία τοῦ φίλου μου Μουσταφᾶ, τοῦ πρωτοπόρου ἀνακαινιστῆ τῆς Τούρκικης κοινωνίας, στὸ τόπο μας.

Ὅλοι σήκωσαν τὰ ποτήρια καὶ ἤπιαν στὴν ὑγεία του. Κι' ὁ Μουσταφᾶς ἐνθουσιασμένος τοὺς κάλεσε νὰ πᾶν στὸ Μετόχι τους:

— Στὸ Μπαϊράμι παιδιά, σᾶς καλῶ ὅλους στὸ Μετόχι νὰ ἐορτάσωμε μαζὶ.

— Θαρθοῦμε ὅλοι! τοῦ εἶπαν.

— Εἶναι ὥρα μπλιὸ νὰ τὸ διαλύσωμε εἶπαν καὶ τράβηξαν καθένας γιὰ τὸ σπίτι του, ἀφοῦ πλήρωσαν τὸ ρεφενέ τους.

Ὁ Μουσταφᾶς πῆρε ἀμπρὰ τὸν Νίκο καὶ βλέποντάς τους ὁ Μίνως, εἶπε σιγὰ στὸ Λευτέρη.

— Ξάνοιξε... τὰ κουνιαδάκια! Μαζὶ πᾶνε...

— Ἄστο δά! κι' αὐτὸ δά δείξη! εἶπε γελώντας ὁ Λευτέρης.

Ὁ Μιχαλάκης
ὁ Κατσά - Κατσᾶς

Η'.

ΟΤΑΝ γύριζε τὸ βράδυ αὐτὸ ὁ Νίκος στὸ σπίτι του, σ' ἓνα σημεῖο τῆς «Πλατειᾶς Στρατάς» στὸ «Καμαράκι» τὸν σταμάτησε ὁ Μιχαλάκης ὁ Κάτσα-Κατσαῆς.⁽¹⁾ Ἦταν ὁ Σέρλοκ Χόλμς ἀτυνομικός τοῦ Κάστρου, ἓνας ἀνθρωπάκος κοντὸς μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἐνωμοτάρχου καὶ φοροῦσε τὴ στολὴ τῆς παληᾶς Κρητικῆς χωροφυλακῆς — σαλβάρια μὲ κόκκινο γιλέκο καὶ μπότες Κρητικὲς καὶ τὸ σκοῦφο μὲ τὰ δύο Γ χιαστί καὶ τὸ στέμμα στὴ μέση τους, Ἦταν παληὸς ὑπαξιωματικός καὶ στὴν Τούρκικη χωροφυλακῆ, γνωστὸς μὲ τὸνομα «Μιχάλης Μουλαζιμης».

Ἐκρατοῦσε πάντα ἓνα ραβδί (βίτσα) στὸ χέρι καὶ γυρνοῦσε μονάχος ἢ μὲ συνοδεία κανενὸς χωροφύλακα, μέρα νύχτα περίπολος στὰ στενοσόκκακα—στὰ μπεντένια—στὰ χεντέκια, σὲ ὄλα τὰ ὑποπτα μέρη καὶ ἦταν ἐνημερότατος σὲ ὄλες τὶς βρωμοδουλειὲς καὶ λωποδυσίες ποὺ γινόντανε, γιατί ἤξερε ὄλους τοὺς λωποδύτες καὶ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα καὶ μαζί ὄλα τὰ σπίτια ποὺ σύχναζαν. Γι' αὐτό, ὅταν γινότανε κανένα ἔγκλημα δὲν ἐκοπίαζε καθόλου νὰ βρῆ τὸ δράστη. Μὰ καὶ μαζί ἦταν ὁ παιδονόμος τῶν νέων τοῦ Κάστρου καὶ τῶν παιδιῶν.

— Κόπια 'πά τοῦ λόγου σου Νικολάκη τοῦ φώναξε. Ποῦ γυρίζεις τέθια ὥρα;

— Ντὰ ὅ,τι καὶ βράδυασε Μιχαλάκη! Ἄποῦ τὸ περίπατο ἔρχομαι.

— Νὰ μὴ θαρρεῖς πὼς δὲν γατέχω τὰ μπερμπαντηλίκια σου.

(1) κατσά - κατσά=σιγά σιγά. Λεγότανε ἔτσι γιατί βάδιζε μὲ τὶς μύτες τῶν ποδιῶν ὥστε νὰ μὴν ἀκούεται ὅταν πλησίαζε κακοποιούς.

—“Ίντα μπερμπαντηλίκια κάνω 'γώ Μιχαλάκη; δέ μοῦ λές;

—Κυνηγᾶς τσοῖ χανούμισες! κι' ἄνε δέ κάτσης ἡσυχος δά τὸ πῶ τοῦ κυροῦ σου. “Ἄντε σάλευγε... “Ἀκοῦς ἴντα σοῦ λέω;

Τὸ ἐπιτιμητικὸ ὕφος τοῦ Μιχαλάκη, δὲν ἐσήκωνε συζήτηση κι' ὁ Νίκος τράβηξε στὸ σπῆτι του παραξενεμένος, πῶς ἔμαθε ὁ Κατσᾶ - Κατσᾶς τὸ μυστικὸ του!

Ὁ Κατσᾶ - Κατσᾶς τραβῶντας ἴσια στὴ Πλατεῖά Στράτα ἔφτασε στὸ Μεϊντάνι. Μερικὰ καταστήματα ἦσαν ἀκόμη ἀνοικτά. “Ἀκουσε ἄξαφνα ἕναν καβγᾶ μέσα σὲ κάποιον τούρκικο μπακάλικο καὶ μῆκε μέσα.

Ἐκεῖ βρῆκε δυὸ γνωστοὺς ἀλητες, μισότρελλους, τὸ Ράιχ ἀγᾶ καὶ τὸν Κουκαλή, ποὺ συνέχιζαν τὸν συνηθισμένον καυγά τους, ποὺ τὸν στέλιωναν κάθε φορὰ ποῦπιναν μερικὰ ποτήρια τσικουδιᾶς,

Ὁ Ράιχ ἀγᾶς, δηλαδὴ ἔλεγε πῶς περίμενε μιὰ μεγάλη κληρονομιά ἀπὸ τὸ σουλτάνο τοῦ Μισιριοῦ «γιατὶ ἤχασε στὴ δίκη ποὺ εἶχαν μαζί» καὶ τώρα περίμενε κάθε μέρα νὰ τούρθουν χιλιάδες λίρες.

— Καὶ δέ μοῦ λές ἐδᾶ Ράιχ ἀγᾶ, ἴντα σκέφτεσαι νὰ κάμης μὲ τσοῖ λίρες ἀποῦ δά πάρης; ρώτησε ὁ Κουκαλής.

— Αὐτὸ 'ναὶ δική μου δουλειά. Ἐλόγου σου νὰ μὴν ἀνακατάνεσαι.

— Δέ λέω, δική σου δουλειά 'ναὶ ντεμέκ! Μὰ ἔχω καὶ γὼ τὴ γνώμη μου... Καὶ ἡ δική μου γνώμη εἶναι, πῶς πρέπει νὰ κάμης τὸ λιμάνι, τοῦ Κάστρου. Γιατὶ ἄμα 'ναὶ δικό σου τὸ λιμάνι θὰ βάλῃς τὰ παμπόρια, ποὺ δά νᾶρχωνται, νὰ σοῦ πλερώνουν κι' ἀπὸ μιὰ λίρα. Ἐμένα δά μ' ἔχης νὰ πγαίνω μὲ τὴ βάρκα νὰ τῶσε πέρνω τσοῖ λίρες. “Οποῖος καπετάνιος δέ πλερώνει δὲν τὸν ἀφίνω νὰ μπαίνη καὶ δά στέκει ὄξω νὰ

τόνε δέρνει ή φουρτουνα! Κι' ἔχεις νά μαζώξης λίρες ἀπὸ δὲ δὰ κατέχης ἴντα δὰ τσοὶ κάμης.

— Καλὴ δουλειὰ 'ναι καὶ τουτηνιά Κουκαλῆ, τοῦ ἔλεγε ὁ Ράιχ, μὰ 'γὼ ἔχω ἄλλη ἀπόφαση βγαρμένη... 'Εγὼ λέω ν' ἀγοράσω ἕνα χάνι στὴ Σμύρνη, νάχη πολλὲς κάμερες νὰ τσοὶ νοικιάζω νὰ πιάνω ὄσους παράδες θέλω.

— Καλὰ ἀγά μου, τοῦ λέει ὁ Κουκαλῆς μὰ δὰ μοῦ δώσης κι' ἐμένα μιὰ κάμερα νὰ κάτσω!

— Μετὰ χαρᾶς, Κουκαλῆ, μὰ νὰ μοῦ πλερώνης τὸ νοῖκι.

— "Ε! δὲν εἶναι δὰ τροπὴ, νάμαστε τόσανα χρόνια φίλοι καὶ νὰ μοῦ γυρεύης παράδες;

— Γι' ἄκου, νὰ σοῦ πῶ Κουκαλῆ, ἐγὼ ἤδωκα τσοὶ παράδες μου καὶ τ' ἀγόρασα τὸ χάνι.

— 'Εγὼ κουβάλησα κι' ὄλας καὶ μπῆκα μέσα!

— Πλέρωσε μωρὲ Κουκαλῆ, ἰατὶ μὰ τὸ Μουαμέτη μου δὰ σοῦ πετάξω τὰ μπράτη ὄξω.

— Αἴ, μούδε πλερώνω τὸ λοιπὸς καὶ δὲ μπορεῖς μούδε τὰ μπράτη νὰ μοῦ πετάξης ὄξω, ἰατὶ πάω, βαλαχί, στὸν Κατσᾶ-Κατσᾶ καὶ τοῦ τὸ λέω.

— "Εβγα ὄξω ντελόγο χιανέτη, ἀπὸ τὸ σπίτι μου!

— «Κὲς λακιρντί» μπαταξῆ!

— 'Εγὼ μωρὲ, ναμσούζη, μπαταξῆς;

Καὶ εἶχαν ἀρχίσει τὸ ξυλοκόπημα μεταξὺ τους, τὴν ὥρα πού ὄπως εἶπαμε, περνοῦσε ὁ Κατσᾶ-Κατσᾶς.

— "Ἰντᾶναι μωρὲ πάλι οἱ καυγάδες σας; τοὺς ρώτησε ὁ Μιχαλάκης.

— 'Επέταξέ μου τὰ μπράτη μου ὄξω! φώναξε ὁ Κουκαλῆς...

— "Ας μοῦ πλερώσει τὸ νοῖκι μου!

— Ποιὰ μπράτη μωρὲ καὶ ποιοὶ νοῖκι; ρώτησε ὁ Μιχαλάκης

Κι' οἱ δυὸ τότε τοῦ διηγῆθηκαν τὴν αἰτία τοῦ

καυγᾶ τους και ὁ Μιχαλάκης γελώντας τους εἶπε:

— Κοπιᾶστε δὲ νὰ σᾶσε πᾶω στὸ φρέσκο ἀποὺ δὲ θὰ σᾶσε πάρουνε και νοῦκι... και τους πήγε στὸ κρατητήριο νὰ κοιμηθοῦν...

ΦΤΑΝΟΝΤΑΣ ὁ Νίκος στὸ σπῖτι βρῆκε τους δικούς του νὰ κάθωνται στὸ τραπέζι.

— Τὸ καλύτερο ποὺ ἔχεις νὰ κάνης, γιέ μου, τοῦ εἶπε ὁ πατέρας του εἶναι ν' ἀνεμαζώ-νεσαι πλιά ἀπονωρίς στὸ σπῖτι και νὰ παραι-τήσης μιὰ ὀλιά τοῖ παρές σου με τὸ Μου-σταφᾶ και τὰ κονάκια του, νὰ μὴ βρῆς κανένα μελεᾶ.

— Ἰντα μελεᾶ δὲ βρῶ πατέρα; τὸν ρώτησε ὁ Νίκος.

Ἄ Γέρω-Γρύλλος τὸν κύτταξε χαρακτηρι-στικά και τοῦπε.

— Καλλιὰ ἔναι τὰ ἀμίλητα, παρὰ τὰ μιλη-μένα... Κατέχεις Ἰντα θέλω νὰ σοῦ πῶ...

Ἄπο τῆ συνομιλία αὐτῆ ὁ Νίκος ἐκατάλαβε πῶς ὁ πατέρας του ἤξερε καλά τὴν ἐρωτικὴ του ὑπόθεση με τὴν Γιουλτέρ, και ἔκρινε καλὸ νὰ σωπάση.

— Ὁ τρύγος ἀρχίζει τῆ Δευτέρα στὴ «Φοι-νικιά», συνέχισε ὁ πατέρας του, και δὲ πᾶς νὰ παρασταθῆς και στὸ τρύγο και στὸ στέγνωμα τῆ σταφίδας, γιατί με τοῖ δουλειές τοῦ μαγα-ζιοῦ ὀφέτος ἐγὼ δὲ δὲ μπερέσω νὰ παρα-σταθῶ. Τῆ δουλειὰ τῆ κατέχεις. Τὸ σπῖτι τοῦ ἀμπελιοῦ εἶναι διορθωμένο. Νὰ πάρης τῆ μητέρα σου νὰ φύγετε ἀπο Δευτέρα. Ἄκους; Καιρός σου εἶναι μπλιὸ νὰ βοηθᾶς σ' ὄτι μπο-ρεῖς και σὺ τὸ σπῖτι.

— Νά πάω πατέρα σάν εἶν' ἀνάγκη! εἶπε ὁ Νίκος, μὰ μαζὺ ἔβλεπε πὼς ἡ ἀποστολή του αὐτὴ στοῦ ἀμπέλι, εἶχε σκοπὸ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του, ἀρκετὲς ἡμέρες. Ἔπρεπε ὅμως ὀπωσδήποτε ἀπὸ τὴ μιά μεριά νὰ γνωρίσῃ στὴ Γιουλιτέρ τὴν ἀπουσία του αὐτὴ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ βρῆ τρόπο ν' ἀλληλογραφῆ μαζί της.

Ἦλθη τὴν νύκτα ἔβγανε σχέδια καὶ δὲν κοιμήθηκε καθόλου. Τελικὰ ἀποφάσισε νὰ ξεμυστηρευτῆ στὴν ἀδερφή του τὴν Ἑρριέτα τὸν ἔρωτά του καὶ νὰ τῆς ζητήσῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Ἡ Ἑρριέτα ἦταν ἓνα ὠραῖο κορίτσι, λίγο μικρότερη ἀπὸ τὸ Νίκο καὶ συνδεότανε μὲ στενὴ φιλία μὲ τὴν Ἀριάδνη τοῦ Βογιατζῆ, ποὺ καθὼς εἶδαμε κι' αὐτὴ σχετιζότανε μὲ τὴ Γιουλιτέρ.

Ὅταν τὴν ἄλλη μέρα ὁ Νίκος ἔκαμε τὴν ἐξομολόγησιν στὴν ἀδερφή του, αὐτὴ στὴν ἀρχὴ τοῦκαμε λογικώτατες παρατηρήσεις πὼς ὁ ἔρωτάς του αὐτός, ὄχι μόνον εἶναι ἀπαγορευμένος, μὰ εἶναι κι' ἐπικίνδυνος, γιατί ἂν προχωρήσῃ, μπορεῖ νὰ βάλῃ ὁ μπαμπᾶς της, νὰ τὸν σκοτώσουν οἱ Τούρκοι.

Ὁ Νίκος ὅμως τῆς ἔβγαλε ὄλους τοὺς φόβους της καὶ σιγὰ - σιγὰ τῆς ἔδωκε νὰ καταλάβῃ πὼς εἶναι ἀποφασισμένος γιὰ ὄλα καὶ ὄλα τᾶχει προβλέψει καὶ τῆς ζήτησε τὴν συνδρομὴ της.

Ἡ Ἑρριέτα ἦταν ἓνα καλόκαρδο κορίτσι καὶ ἀγαποῦσε τὸν ἀδερφὸ της, γι' αὐτὸ τοῦ ὑποσχέθηκε στοῦ τέλος, πὼς θὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ ὅσο μπορεῖ καὶ μάλιστα σήμερα κι' ὄλας θὰ πῆγαινε βίζιτα στὴ Ἀριάδνη καὶ θὰ τὴν ἔβανε νὰ μνησθῆ καὶ τῆς Γιουλιτέρ νὰ ρηθῆ νὰ τὰ ποῦνε...

Ὁ Νίκος ἐνθουσιασμένος μὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ τῆς Ἑρριέτας τὴν φίλησε καὶ τῆς ὑποσχέθηκε πὼς κι' αὐτὸς θὰ τῆς βρῆ... ἓνα καλὸ γαμπρό...

ΣΤΗΝ μικρή πλατεία τοῦ «Μεϊντανιοῦ», ἦταν συγκεντρωμένα τότε τὰ μανάβικα καὶ τὰ φρουτάδικα καὶ οἱ πωλητὲς τους ἔκαναν ἓνα διαβόλεμένο θόρυβο διαλαλώντας τὰ εἶδη τους, μὰ καὶ μαζί ἓνα σωρὸ ἄλλοι μικροπωλητὲς...

— Ἄρχάνα, μωρὴ Ἄρχάνα! ἔλεγε ἓνας σηκώνοντας ψηλὰ ἓνα τεράστιο ροζακὶ σταφύλι παραγωγῆς τῶν Ἀρχανῶ.

— Ἄλλος τσοὶ καρπούζες! Ἄλλος τσοὶ μουλαρομάνες!

Ἐνας τεράστιος ἀράπης πουλοῦσε καβουρντισμένα ἀμύγδαλα, ποὺ τὰ διαλαλοῦσε τραγουδιστὰ μὲ τὴν ἀνατολίτικη μελωδικὴ φωνὴ τοῦ ποὺ ἀκουότανε σ' ὄλο τὸ μεϊντάνι:

Καλὰ καλὰ ναι τὰ μυγδαλά μου,
καὶ νόστιμά ναι τὰ μύγδαλά μου»,

καὶ ὕστερα σὲ ἄλλο τόνο:

«Ἄμυγδαλοτσακίσματα,
τὸ ἀγάπης κανακίσματα...»

Ἄλλος διαλαλοῦσε τὰ παγωτὰ τοῦ ποὺ ἀντὶ πάγου, χρησιμοποιοῦσε χιόνι τοῦ Ψηλορρείτη ποὺ τὸ κουβαλοῦσαν οἱ χωρικοὶ τὰ πρωῖνά, μὲ τὰ γαῖδούρια τους μέσα σὲ σακκιά, χωμένο σὲ ἄχυρα:

— Καΐμακλῆ!—ντοντουρμά!...!

Ἄλλος φορτωμένος στὴν πλάτη τὸ μπρούτινο δοχεῖο, ποὺ τοῦ κρεμοῦσε καὶ διάφορα διακοσμητικὰ ἐξαρτήματα καὶ ἔχοντας στὴν ζώνη σὰν εἶδος σιλάχι, θέσεις γιὰ ποτήρια ἐποῦλοσε διαλαλώντας τὰ δροσιστικὰ ποτὰ του:

— Χαρούπι! καὶ σταφίδα! Ἔμου, χαρούπι! ἔμου σταφίδα!

Καὶ ἦσαν παγωμένα ποτὰ, κατασκευασμένα ἀπὸ τὰ ὀμώνυμα Κρητικὰ προϊόντα.

“Ενας ἄλλος κουτσός καί κουλοχέρης μὲ κρεμασμένη τὴ λαμαρίνα τοῦ πουλοῦσε κουλούρια.

— Ζεστά ζεστά ’ναι! ἡ νενέ μου τᾶκαμε..

Αὐτὸ τὸ πανδαιμόνιο παρουσίαζε τὰ πρωῖνά τὸ μείντάνι τοῦ Κάστρου, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, μὲ τὰ ἑτερόκλητα ἐμπορεύματά του καί τὴν ἀνατολίτικη σιλουέττα του.....

“Ενα πρωῖ, ὁ Ρεμαντάν μπέης κατεβαίνοντας στὸ μείντάνι συνάντησε ἕνα συνηθισμένο θέαμα: Τὴν Ἐφεντίνα: “Ἦταν ἕνας μισότρελλος θρησκόκλητος τοῦρκος, φορώντας τσελεμπίες πού γυρνοῦσε ὅλη μέρα στὰ κέντρα καί τὸν πείραζαν τὰ ἀλητόπαιδα. Τὰ διασκέδαζε περισσότερο ὅταν, τὴν ὥρα πού τὸν ἔπιανε ἡ θρησκευτικὴ ἔκσταση καί ἔκανε τὴν προσευχή του, κατῶρθωναν νὰ χαράξουν μὲ κιμωλία ἢ μὲ ἄλλο τρόπο, ἕνα κύκλο γύρω του. Ἡ Ἐφεντίνα τότε ὅταν συνήρχετο καί ἀντιλαμβάνότανε τὸν κύκλο, ἔθεωροῦσε ὅτι τὴν εἶχαν δεμένη καί δὲν μποροῦσε νὰ βγῆ ἀπὸ τὸν κύκλο, ἂν δὲν τοῦ ἔσβυναν ἕνα μέρος τῆς γραμμῆς τοῦ κύκλου καί στὸ μεταξὺ ἐκαλοῦσε σὲ βοήθεια:

— Ἐλάτε μωρὲ ἄνε πιστεύετε στὸ ραμπί, νὰ μὲ λευτερώσετε!

Αὐτὸ βέβαια διασκέδαζε τὰ παιδιὰ καί τοὺς διαβάτες, ὡς πού κάποιος τοῦ ἔσβυνε λίγη γραμμὴ τοῦ κύκλου καί μποροῦσε νὰ βγῆ..

Σὲ μιὰ τέτοια στιγμή ἔφτανε καί ὁ Ρεμαντάν μπέης. “Ἀκουσε τίς φωνές τῆς Ἐφεντίνας καί πῆγε κι’ ἔσβυσε τὸν κύκλο κι’ ἔδιωξε τὰ παιδιὰ.

— Ἀφήσετε μωρέ, χιετάνηδες, τὸν ἄνθρωπο ἥσυχο, εἶπε κι’ ἐσυνέχισε τὸ δρόμο του πρὸς τὰ Ἀχτάρικα.

Ἐκεῖ στὴν ἀρχὴ στὰ Ἀχτάρικα ἦταν τὸ μπογατσατζιδικο τοῦ Ἰσμαήλ Μπογατσατζάκη

ἀμίμητου κατασκευαστή τοῦ Ἀνατολίτικου γλυκίσματος τῆς μπουγάτσας. Σ' αὐτὸ τὸν βοηθοῦσαν πολὺ τὰ ἐξαιρετὰ ὑλικά ποὺ μεταχειρίζονταν, τὸ Ντερνιότικο βούτυρο, καὶ οἱ παχύτατες Κρητικὲς μυζήθρες. Ἦταν φημισμένος σὲ ὅλη τὴν Κρήτη καὶ οἱ χωρικοὶ ποὺ ἔμπαιναν στὸ Κάστρο, τὸ θεωροῦσαν παράληψη νὰ μὴν ἐπισκεφθοῦν τὸν Ἰσμαήλ καὶ νὰ φᾶν τὴν μπουγάτσα του.

ΙΑ'.

ΚΑΤΕΒΑΙΝΟΝΤΑΣ τὰ Ἀχτάρικα ὅπως εἴπαμε ὁ Ρεμαντάν μπέης πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὸ Μπογατσασίδικο ὅταν ἄκουσε νὰ τὸν χαιρέτᾶνε ἀπὸ μέσα :

— Καλημέρα, Ρεμαντάν μπέη!

Ἦτανε ὁ Μανώλης ὁ Ροβίθης ποὺ τὸν εἶχε ἐπιστάτη στὸ μετόχι κι' ἐπερίμενε νὰ τὸν σερβίρει ὁ Ἰσμαήλ.

— Γειά σου Μανωλιό! Ἴντα χαμπάρια ἀπὸ τὸ μετόχι;

— Ὅλο καὶ καλὰ ἀφεντικό! Πέρασε νὰ σὲ κεράσω μιὰ ὀλιά μπουγάτσα... μὰ ἐξέχασα πῶς ἔχετε Ἀρεμαζάνι...

— Ἐγὼ θὰ σὲ κεράσω Μανωλιό, τοῦπε καθίζοντας δίπλα του.

— Δὲ μοῦ λὲς πόση μπουγάτσα μπορεῖς νὰ φᾶς, Μανωλιό;

— Καὶ μισὴ ὀκὰ τρώγω τὴν ἐμπέη μου, εἶπε κυττάζοντας λαίμαργα τὰ ταψιά ποὺ ἀπλωνότανε προκλητικὰ δίπλα του.

— Αἶ. Ἐγὼ θὰ παραγγείλω νὰ σοῦ φέρῃ ὁ Σμαήλης τὴ μισὴ ὀκὰ. Μὰ ἂν δὲν τὴ φᾶς Ἴντα θὰ σοῦ κάμω;

—Νά μοῦ φτύξης μπέη μου! εἶπε τὸ Μανωλιό.

— Φέρε του μωρὲ Σμαήλη μισή ὀκά, νά δοῦ-
με τρώει τηνε; παράγγειλε ὁ Ρεμαντάν μπέης,
γελώντας.

Ἵσραήλ ἀγᾶς τοῦφερε σὲ λίγο, σὲ μιὰ με-
γάλη πιατέλλα, τὴ μισή ὀκά ἀφοῦ τὴν «μπου-
χιούρντισε»¹⁾ μὲ ὄφθοно βούτυρο. Δὲν εἶχε φάει
οὔτε τὴ μισή πιατέλλα κι' ἔνγιωθε πῶς τούρχό-
τανε νά σκάση. Ἄφηκε λοιπὸν τὸ πηροῦνι καί
μὲ τὰ μάτια ἔξω, κυιτάζοντας τὸν Ρεμαντάν
μπέη, πού τὸν παρακολουθοῦσε ὅλη τὴν ὥρα
χαμογελώντας, τοῦ λέει:

— Φτύξε μου, μπέη μου, γιατί δὲν μπορῶ νά
φάω ἄλλη!

— Φτύξε μου ἐσύ, τοῦ εἶπε σκώντας στὰ γέ-
λια, ὁ Ρεμαντάν μπέης μὰ βγαίνει μου...

Ὅταν βγήκε ἀπὸ τὸ μπουγατσατζίδικο ὁ
Ρεμαντάν μπέης ἀποχαιρέτησε τὸ Μανωλιό καί
τράβηξε κατὰ τὴν πλατεῖα τοῦ Συντριβανοῦ.

Εἶναι μιὰ μικρὴ πλατεοῦλα πού στὴ μέση
τῆς τὸ μαρμάρινο ἐνετικὸ συντριβάνι²⁾ ἔχυνε τὰ
κρυστάλλινα νερά του ἀπὸ τὰ στόματα πέντε
λιονταριῶν σὲ μιὰ μεγάλη μαρμαρένια ἐπίσης
λεκάνη πού στίς ἐξωτερικὲς πλευρὲς τῆς ἔχει
καλλιτεχνικώτατες ἀνάγλυφες παραστάσεις.

Τὸ συντριβάνι αὐτὸ τὸ τριγύριζαν τότε με-
γάλα πλατάνια πού, ὅπως ἔλεγαν, σ' αὐτὰ οἱ
Τούρκοι κρεμοῦσαν τοὺς χριστιανούς. Ὅλη
τὴν πλατεῖα τὴν πλαισίωνα διάφορα ἐμπορικὰ
καταστήματα καὶ καφενεῖα καθὼς καὶ ἰδιόρ-
ρυθμες ταβέρνες πού ἄπλωναν τὰ τραπεζάκια
τους κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῶν πλατανιῶν. Ἐκεῖ
κυρίως γινότανε τὰ μεσημέρια καὶ τὰ βράδυα
ἡ «ρέγουλα» τῶν Καστρινῶν.

Στίς πόρτες τῶν ταβερνῶν αὐτῶν, ἦσαν κρε-

1) περίχυσε

2) Ἡ Ἐνετικὴ κρήνη τοῦ Μορεζίνη (ἴδε σχετικὴ
εἰκόνα).

μασμένα παχύτατα άρνιά κι' οί ψησταριές δίπλα, έψηναν τά όρεκτικώτατα σουβλάκια και τούς κεφτέδες τής σχάρας, πού ή κνίσσα τους έγέμιζε όλη τήν άτμόσφαιρα τής πλατείας και προσκαλούσε έντονα τούς πιστούς «ρεγουλαδόρους» — και ήσαν όλοι οί Καστρινοί — στό καθήκον αυτό τής σπονδής.

Μιά άπό τίς πιό ιδιόρρυθμες ταβέρνες ήταν ό «Λαβύρινθος» — όνομα και πράμμα — έγκαταστημένη μέσα σέ μιá παλιά βενετσιάνικη άποθήκη δαιδαλώδη πού σιούς τοίχους τής ήσαν παραταγμένα τά βαρέλια μέ τά άθάνατα Μαλεβυζιώτικα κρασιά.

Οί έμποροι, οί υπάλληλοι, οί εργάτες, οί χωρικοί τά μεσημέρια και τά βράδια ήτανε άδύνατο σκολάζοντας άπό τίς δουλειές τους νά μη τιμήσουν τόν Βάκχο, καθίζοντας στά τραπεζάκια εκείνα, όπου οί όρεκτικώτατοι μεζέδες έναλλάσσοντο και τούς επέβαλλον νά συνεχίζουν άτελείωτα, τή σπονδή.

Τό Κάστρο ήταν γνωστό σ' όλη τήν Κρήτη πώς ήταν ή πόλη του ποτηριού :

«Καστρινοί, γιά τό ποτήρι» έλεγαν. Μά αυτό δέν πρέπει νά έρμηνευτη καθόλου πώς οί Καστρινοί ήσαν μπεκρηδες—γιατί οί άνθρωποι αυτοί, μέ τό άμίμητο έμπορικό τους δαιμόνιο και τήν δραστηριότητά τους, τήν σπάνια, ανάδειξαν τό Κάστρο, μιá άπό τίς έμπορικώτερες πόλεις τής Μεσογείου και δέν μποροϋσε φυσικά ν' είναι «οινόφυλγες και άλκολικοί». Τό σωστό είναι πώς οί Καστρινοί, παράλληλα μέ τίς δουλειές τους και δίχως νά τίς ζημιώνουν, ήξεραν νά τά πίνουν, πλούσια, καλόκαρδα και μέ άπλοχεριά, "Ηξεραν νά γλεντοϋν και έγλεντοϋσαν πραγματικά μέ τήν ίδια διάθεση, πού καταπιάνονταν και μέ τήν προκοπή τής δουλειάς τους...

Τόν «Λαβύρινθο» τόν έπισκέπτοντο και όλοι οί ξένοι, πού κατάφθαναν στό Κάστρο, έμπορευ-

όμενοι, ήθοποιοί, ναυτικοί, στρατιωτικοί, έπισκέπτες, έκδρομείς και άρχαιολόγοι και έπαιρναν μέρος στις σπονδές της ρέγουλας, όπου τους ώδηγοΰσαν οί Καστρινοί, για νά τους μύησουν στα μυστικά των Κρητικών κρασιών, μέσα στην άτμόσφαιρα της πασίγνωστης Καστρινής φιλοξενείας.

IB'.

ΣΤΟ άπέναντι μέρος του «Λαβύρινθου», ήτανε ένα στενόμακρο ζαχαροπλαστείο τó «Χάϊ Λάϊφ», πού ήτανε τó κέντρο των κοσμικών κύκλων του Κάστρου. Ό Διευθυντής του έφερε άπό την Άμερική τόν πολιτισμό της και ήτανε ένα καθαρό και καλαίσθητο καταστημάκι όπου εύρισκε κανείς την έξελιγμένη τέχνη της ζαχαροπλαστικής. Στο κέντρο αυτό έσύχναζε έκτός των άλλων και ό έπιστημονικός κόσμος, οί διανοούμενοι και οί νέοι νταντηδες...

Καθώς έπερνούσε άπό κεί ό Ρεμαντάν μπέης, τόν έφώναξε ό Άστυίατρος, ένας τύπος θυμολόφου, πού τόν έκτιμούσε πολύ.

— Καλημέρα Ρεμαντάν έφέντη!

— Εϊπάσου, γιατρέ, νά μη με λές έφέντη! έφέντης εϊσαι τουλόγου σου, άποΰσε γραμματισμένος. Έγώ μπέης έγεννήθηκα και μπέης δά ποθάνω!

— Κι' έγώ σοΰ λέω, πώς μαγάρι νάχανε τó μυαλό σου πολλοί γραμματισμένοι. Δέν κοπιάζεις νά σε τρατάρω ένα γάλα., ένα καβέ ό,τι σ' άρέσει ;

— Ντά κατέχεις το, πούρι, πώς έχομε ραμαζάνι, έφέντη μου ;

— Κατέχω το μπέη μου, μὰ κατέχω πῶς ἐ-
τουλόγου σου δὲν τὰ πολυξανοίγεις τουτανά...

— Ποιὸς σοῦ τῶπε ἐφέντη μου; Ἡ πίστη,
εἶναι πίστη κι' ὁ Θεὸς εἶν' ἀπὸ πάνω μας! Ντὰ
τρῶς τοῦ λόγου σου κρέας τῆ Μεγάλη Παρα-
σκῆ;

— Δὲν τρώγω, βέβαια, μὰ τρώγω ἄλλα
πράγματα δὲν πομένω ὀλημερνὶς τοῦ Θεοῦ νη-
στικός, σὰν τουλόγου σας!

— Κάθε πίστη ἔχει τὰ «ἰσούλια» (¹) τῆς. Μὰ
δὲν ἔχομε ἄλλη κουβέντα νὰ κάνωμε; Τὸ Μπαϊ-
ράμι νὰ κοπιάζης στὸ μετόχι νὰ δῆς πῶς βγά-
νομε τὸ ἄχτι τῆς νηστείας τοῦ ραμαζανιοῦ. Νὰ
σ' ἀνημένω θέλω!

— Νὰ ρθῶ θέλει, Ρεμαντὰν μπέη κι' ὀφέτος,
μὰ ὀπέρυσι θυμοῦμαι κι' ἤμουνα δυὸ μέρες στὸ
κρεββάτι ἀπὸ τὴ πολυφαγία.

— Νὰ σ' ἀνημένω θέλω' μὰ τουλόγου σου
δὲν φοβᾶσαι νὰ πάθης πρᾶμμα, μηδ' ἀποὺ τὸ
πιετὸ μηδ' ἀποὺ τὸ φαῖ. Γιατρός, πούρι μου,
δὲν εἶσαι;

Τὴν ὥρα αὐτὴ ἐπερνοῦσε κι' ὁ πατέρας τοῦ
Νίκου, ὁ Ἀντώνης ὁ Γρύλλος, καὶ τοῦ φώναξε
ὁ γιατρός:

— Καταβόδιο Ἀντωνάκη; Ἰντα γυρεύγεις
στὴ γειτονιά μας;

— Καλημέρα σας. Στὸ Δημαρχεῖο ἔχω μιὰ
ὀλια δουλειά...

— Νὰ σ' ἀφήσω θέλει, κι' ἐγὼ γιατρέ, γιατί
θυμήθηκα πῶς ἔχω κι' ἐγὼ δουλειά στὸ Δη-
μαρχεῖο, εἶπε ὁ Ρεμαντὰν μπέης.

— Αἴ! μὰ τότε σὰ πᾶμε μαζὶ μπέη μου, εἶπε
ὁ Γρύλλος καὶ ἀποχαιρέτησαν τὸ γιατρό.

Στὸ δρόμο πηγαίνοντας στὸ Δημαρχεῖο εἶπε
ὁ Γρύλλος στὸν Ρεμαντὰν.

«Ἀμα τελειώσης τὴ δουλειά σου μπέη μου

(¹) τοὺς κανόνες τῆς

καὶ γὼ τὴ δική μου ἤθελα νὰ κουβεδιάσωμε ἐτσὰ μιὰ ὀλιά γιὰ κάποιο ζήτημα.

— Νὰ κουβεδιάσωμε Ἄντωνάκη. Ἀφοροῦμαι (1) ἴντα θές. Γιὰ τὸ λάδι τοῦ Μετοchioῦ ἄνε δὰ τὸ δώσω. Ἐτσὰ δὲν εἶναι ;

— Καὶ γιὰ τὸ λάδι μπέη μου, καὶ γιὰ μιὰ ἄλλη ὑπόθεση.

— Αἴ ! ὅποιος πρωτοξεμπερδέψη τὴ δουλειά του, νάνημένη τὸν ἄλλο, στοῦ Μπραῖμη τὸ καβέ, εἶπε ὁ Ρεμαντάν καὶ ἄρχισε πρῶτος νάνεβαῖνη τὰ σκαλιὰ τοῦ Δημαρχείου...

Πραγματικὰ ὅταν τέλειωσαν τὶς δουλειές τους στὸ δημαρχεῖο, συναντήθηκαν στὸ καφενεδάκι τοῦ Μπραῖμη ποῦ ἦταν ἐκεῖ κοντά.

Παρήγγειλαν καφέδες καὶ ναργιλέδες καὶ ἄρχισαν τὴν κουβέντα :

— Γιὰ τὸ λάδι δὰ θές νὰ μιλήσωμε, εἶπε ὁ Ρεμαντάν χαμογελώντας.

— Ἄς μιλήσωμε καὶ γιὰ τὸ λάδι μπέη μου εἶπε.

— Ντὰ ἔχεις τάξε καὶ ἄλλη κουβέντα νὰ κάμωμε ; ρώτησε ὁ Ρεμαντάν.

— Ἄς ποῦμε πὼς ἔχω, ἀπάντησε αἰνιγματικὰ ὁ Γρύλλος.

— Ἰντα δὰ πῆ «ἄς ποῦμε» ; γῆ ἔχεις, γῆ δὲν ἔχεις. Δέ σέ καταλαβαῖνω Ἄντωνάκη.

— Νὰ μὲ καταλάβης θές μπέη μου, μὰ ὥστόσο, ἴντα σκοπὸ ἔχεις νὰ πουλήσης θές λάδι ὀφέτος :

— Νὰ σοῦ πῶ Ἄντωνάκη, ἡ χρονιά ὀφέτος δὲν ἐπῆγε καλὰ καὶ ἡ βεντέμα δὲν ἦτονε μουδὲ ἡ μισή. Καὶ λέω νὰ τὸ κρατήσω πίσω μπᾶς καὶ πιάση καλύτερη τιμή. Μὰ ἂν εἶναι νὰ σοῦ κάμω κιαμιὰ εὐκολία θὰ τὸ σκεφτῶ, εἶπε ὁ Ρεμαντάν διορθώνοντας τὸ ναργιλέ του.

— Νὰ σοῦ πῶ ἴντα μοῦ συμβαῖνη μπέη μου. Μιὰ παρτίδα λάδι πρέπει νὰ φορτώσω τὴν ἄλ-

(1) Ὑποψιάζομαι.

λη βδομάδα για τὸ Τριέστι καὶ μοῦ λείπουνται δυο-δυόμιση χιλιάδες ὀκάδες γιατί μὲ γέλασε ἕνας σύντεκνός μου ἀπὸ τῆ Βιάννο, καὶ δά, μοῦ κάνη κόπο νὰ τὸ μαζώξω λίγο λίγο τὸ ὑπόλοιπο. Ἐνῶ ἀπὸ τοῦ λόγου σου δά τὸ πάρω μαζωμένο. Ἄν εἶναι καὶ θές μὲ τῆ τρέχουσα τιμῆ, ἤθελα μ' εὐκολύνης πολὺ, εἶπε ὁ Γρύλλος.

— Κατέχεις τὸ πούρι Ἄντωνάκη, πὼς ἐμένα τὸ λάδι μου, δὲν εἶναι τσῆ σειρᾶς, καὶ ἂν ἀποφασίσω νὰ δώσω, θέλω νὰ τὸ πλερωθῶ ἕνα δυὸ δεκάρες παραπάνω.

— Νὰ τὸ δῶ μπέη μου καὶ νὰ σοῦ πῶ.

— Αἴ! τὴν ἄλλη μέρα στὸ μπαῖράμι νὰ κοπιάσης καὶ τοῦ λόγου σου στὸ μετόχι νὰ δῆς τὸ πρᾶμμα καὶ τὰ ξαναλέμε.

— Ἐτσά θὰ γενῆ, εἶπε ὁ Γρύλλος.

— Κι' ἴντα γίνηκε ὁ Νίκος σου κι' ἔχει καιρὸ νᾶρθη στὸ κονάκι, νὰ διαβάξῃ μὲ τὸ Μουσταφᾶ;

— Στῆ «Φοινικιά» τὸν ἠπεψα νὰ ἐπιστατήσῃ στῆ σταφίδα γιατί ἐγὼ μὲ τσοὶ δουλειές μου δὲν ἀδειάζω. Μὰ ἤθελα καὶ νὰ φύγῃ μιὰ ὀλιά ἀπὸ τὸ Κάστρο, γιατί ἐτοῦτοι οἱ νηοὶ μουστος καθὼς εἶναι, καὶ βράζουνε, μπορεῖ νὰ κάμουνε δουλειές, ἀπὸ νὰ μὴ τσοὶ τρῶν οἱ σκύλλοι...

— Ἐμένα μοῦ φαίνεται σοβαρὸ κοπέλι ὁ Νίκος. Κ' ἀπόι ἴντα ἄσκημες δουλειές μποροῦνε νὰ κάμουνε μαθώς; Πὼς δά ξανοίξουνε τάξε καμιὰ κοπελλιὰ; Ντὰ δὲ θυμᾶσαι ἴντα κάναμε μεῖς στὰ νειᾶτα μας; ρώτησε ὁ Ρεμαντάν.

— Ἐμεῖς, μπέη μου, τὴν ἐποχή μας, ἂν ἐξανοίγαμε καὶ καμιὰ κοπελλιὰ εἶχαμε τὸ νοῦ μας νᾶναι, ὄξω ἀπὸ τὴν ὠμορφιά τσῆ καὶ ἀπὸ σπίτι πὸν ν' ἀκλουθᾶ τσοὶ πατροπαράδοτες συνήθειες τσῆ πίστης μας καὶ τοῦ ντοβλεθιοῦ μας, γιατί μποροῦσε ὁ ἔρωτάς μας νὰ φτάξῃ καὶ σὲ γάμο καὶ τὸ σπίτι ἀποῦθελα στελιωθῆ, ἤπρεπε νᾶναι ἐν τάξει μὲ τῆ χριστιανωσύνη γιὰ μᾶς, γῆ μὲ τὸ

τούρκικο μιλέτι τὸ δικό σας. Ἐτσά δὲν εἶναι ;
Ὁ Ρεμαντάν τὸν κύτταξε κάμποση ὥρα στὰ
μάτια, ἀφίνοντας τὸ ναργιλέ του κι' ὕστερα
τοῦπε :

— Ἐτσά 'ναι Ἀντωνάκη, Μὰ δὲ γατέχω
ἴντα νόημα ἔχει τουτηνιά ἢ κουβέντα σου, γιὰ
τὰ κοπέλια μας. Καί τὰ δικά σου καί τὰ δικά
μου, δόξα νᾶχη ὁ Ραμπίς μοῦ φαίνεται πὼς πᾶ-
νε ντρέτα. Δὲ γατέχω ἂν ἔχω λάθος...

— Ἰντα νὰ σοῦ πῶ μπέη μου, τὸ ξεστράτι-
σμα στὴν ἡλικία τους, δὲν εἶναι δύσκολο. Γιὰ
κειονὰ ἢ γνώμη μου εἶναι νᾶχώμε τὸ νοῦ μας.
Γιατί μήτε τὰ καφάσια τῶν παραθυριῶ σας
μποροῦνε νὰ προλάβουνε ἓνα κακό, μήτε ἡ
ἐξορία τῶ δικῶ μου... Μὰ ἐπολύ κουβεδιάσαμε
γιὰ τὰ κουζουλοκόπελά μας. Γιὰ ξάνοι' μπεσι-
ληδες (1) ποὺ περνοῦνε καί τοῦδειξε ἓνα κοπάδι
ἀρνιά, ποῦχαν χρωματίσει μὲ κόκκινα χρώματα
τὰ μαλλιά τους, ἀπόδειξη πὼς προωρίζοντο
γιὰ κουρμπάνια (2). Σιμώνει τὸ μπαῖράμι κι'
ἐτοιμάζεστε... Τὸ μετόχι δὰ νᾶναι ἄνου κάτω
ἀπὸ τση ἐτοιμασίες' σᾶν κάθα χρόνο. Μιά χρο-
νιά ποῦρθα εἶδα πλιά πολλοὺς χριστιανοὺς στὸ
τραπέζι σου, παρὰ τούρκους καί δὲ ξεχνῶ τὸ
ζιαφέτι σου καί τὸ γλέντι ποὺ γίνηκε.

— Ἐτσά δὰ γενῆ κι' ὀφέτος, μόνο νὰ κοπιά-
σης καί τοῦ λόγου σου, ὅπως τᾶπαμε νὰ δῆς καί
τὸ λάδι... μὰ ἐπολυκάτσαμε καί πρέπει νὰ πη-
γαίνω γιατί ἔχω ἓνα σωρὸ δουλειές, εἶπε ὁ Ρε-
μαντάν μπέης, τυλίσσοντας τὸ μαρκούτσι του
στὸ ναργιλέ.

— Κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο, εἶπε ὁ Γρύλλος καί ἀπο-
χαιρετίστηκαν.

(1) μανάρια.

(2) Θυσία.

Ο ΡΕΜΑΝΤΑΝ Μπέης φεύγοντας από τὸ καφενεῖο τοῦ Μπραϊμη τράβηξε πρὸς τὸ «Μπεντινάκι» μὲ «σκοιτουριασμένο» τὸ κεφάλι.

«— Τὰ λόγια τοῦ Γρύλλου εἶχαν τὸ νόημά τους ἐσκεφτότανε...».

Ἐτραβοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ Βεζύρ Τσαρσί, κυττάζοντας μπροστὰ

καὶ τραβώντας νευ-

ρικά τὸ κομπολόϊ μὲ

θολὸ τὸ μάτι. Λίγο

καὶ θὰ τὸν ἐπατοῦσε

ἓνα κάρρο φορτωμένο

κίτρα πού ἐρχότανε

πίσω του... Ἐτάχυνε

τὸ βῆμα του κί' ἔφτα-

σε στὸ «Μπεντενάκι»

ὅπου δὲν ὑπῆρχε κί-

νηση. Ἐκεῖ στάθηκε

στὴν ἄκρη τοῦ μπε-

ντενιοῦ κυττάζοντας

τὴ θάλασσα, πού

φουρτουνιασμένη ξε-

σποῦσε κάτω καὶ χί-

λιες σκέψεις κυλοῦ-

σαν στὸ μυαλό του

δίχως νὰ μπορῆ νὰ τίς βάλῃ σὲ τάξη. Περπα-

τοῦσε λίγο καὶ πάλι στεκότανε καὶ κύτταζε τὴ

θάλασσα, ὕστερα μπῆκε στὰ σοκάκια καὶ μὲ

σκυμμένο τὸ κεφάλι πάντα, γύρισε στὸ κο-

νάκι του.

Ἀνέβηκε ἀργὰ στὸν ὄντα ὅπου βρῆκε τὸ Μουσταφᾶ μονάχο νὰ διαβάζῃ καὶ ἄρχισε νὰ κόβῃ βόλτες ἐπάνω κάτω ἀμίλητος. Ὁ Μουσταφᾶς πού ἦταν συνηθισμένος πάντα νὰ τὸν βλέ-

Ἡ Γιουλτέρ χανούμ

πη κεφάλτο καί νά τόν ρωτᾶ γιά τὰ νέα του, βλέποντάς τον στενοχωρημένο, τόν ρώτησε :

— Στενοχωρημένο σέ θωρῶ, μπαμπᾶ. Ἔχεις πρᾶμμα τάξε ;

Πρᾶμμα δέν ἔχω, μόνο κάνε τή δουλειά σου, τοῦ εἶπε ἀπότομα.

Ὁ Μουσταφᾶς παραξενεύτηκε γιά τὸ ὕφος του αὐτὸ καί συνέχισε τή μελέτη του.

Ἔστερα ἀπὸ κάμποσες βόλτες πού ἔκαμε ἀκόμα πάνω καί κάτω, εἶπε στοῦ Μουσταφᾶ.

— Ἔχεις καιρὸ νά δῆς τὸ φίλο σου τὸ Νίκο τὸ Γρύλλο ;

— Εἶναι καμιά βδομάδα, γιὰτὶ πάει στὴ «Φοινικιά» γιά τὴ σταφίδα τους. Γιάντα ρωτᾶς μπαμπᾶ ;

— Γιατὶ τάξε δέν τονε θωρῶ νᾶρχεται ἐδᾶ-ἐδᾶ. Μὰ δὲ μοῦ λές : τουλόγου σου, δέν μπορεῖς νά διαβάξης ἀμοναχός σου τὰ χαρθιά σου μόνο θές, σώνει καί καλά, νᾶχης δίπλα σου καί τὸ Νίκο ;

— Τὸ πλειὸ πολὺ διαβαστικό, μπαμπᾶ, τὸ κάνω ἀμοναχός μου· μὰ πολλὲς φορές εἶναι ἀνάγκη νά λύσωμε καί κάμποσες ἀπορίες καί τοτεσὰ χρειάζεται νά συζητῶ μὲ ἕνα ἄλλο.

— Καί ὁ ἄλλος κειοσὰ πρέπει, ναι καί καλά νᾶναι ὁ Νίκος ; ρώτησε ὁ πατέρας του.

— Μὲ τὸ Νίκο μικροὶ ἀκόμη, εἴμαστε συμμαθητὲς καί φίλοι, καθὼς τὸ κατέχεις τάξε καί εἶναι καί ὁ μόνος ἀποῦ μπαίνει στοῦ κονάκι. Γιάντα τάξε, ἀφοῦ εἴμαστε καί στήν ἴδια ἐπιστήμη νά μὴ διαβάζωμε μαζὶ ;

Κατεβαίνοντας στήν αὐλή, εἶδε τὸ Μουχτάρ, τὸν ἄλλο του γιό, πού ἔστρωνε μὲ τὴ σέλα τὸ ἄλογο.

— Γιά ποῦ τῶβαλες, Μουχτάρ ; τὸν ρώτησε.

— Νά πεταχτῶ θέλω, ὅσαμε τὸ μετόχι νά δῶ πῶς πᾶνε οἱ ἐτοιμασίες γιά τὸ μπαίράμι.

— Νά πᾶς ! καί νά πῆς τσῆ νενέ σου νά ἀ-

φίση τῆ Γιουλιτέρ ἐκειά, μὲ τὸ λαλά τση, καὶ νᾶρθη. Ἄκους;

— Δὲν τὴν ἀφίνης ἐκειά νὰ βοηθᾷ κι' αὐτὴ τοὶ ἐτοιμασίες, εἶπε ὁ Μουχτάρ ἐξακολουθώντας νὰ σελώνη τὸ ἄλογο.

— Ἐκειονὰ πού σοῦ λέω, εἶπε, ἀγριεμένος ὁ πατέρας του. Τὸ μεσημέρι νᾶναι ἐπαδά. Ἄκους; κι' ἐβγήκε ἔξω, ἀφίνοντας τὸ Μουχτάρ ξαφνιασμένο γιὰ τὸ ὕφος του.

ΙΑ'.

Η ΕΡΙΕΤΤΑ, ἡ ἀδερφή τοῦ Νίκου, εἶχε συναντηθῆ μὲ τὴ Γιουλιτέρ, προτοῦ νὰ φύγη γιὰ τὸ Μετόχι, σὸ σπῖτι τῆς Ἀριάδνης Βογιατζῆ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξομολόγηση πού τῆς εἶχε κάμη γιὰ τὸν ἔρωτά του ὁ Νίκος, κι' εἶχαν ἀμέσως συμπαθήσει ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

Σὲ μιὰ ἰδιαίτερη συνομιλία τους, ἡ Ἐριέττα εἶπε στὴ Γιουλιτέρ πὼς ἤξερε τὸ μυστικὸ τους μὲ τὸν ἀδερφό της καὶ πὼς ἦταν πρόθυμη νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσῃ στὴν ἀλληλογραφία τους. Μαζὶ τῆς ἐγνώρισε, ὅτι ὁ πατέρας της κάτι ἔχει ὑποψιαστῆ καὶ ἔστειλε τὸ Νίκο στὴ «Φοινικιά» γιὰ νὰ μαζέψῃ τάχα τὴν σταφίδα, πραγματικὰ ὅμως γιὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἔτσι νὰ τὴν βλέπῃ.

— Πρέπει νὰ προσέχετε πολὺ, ἐσυνέχισε ἡ Ἐριέττα, γιὰτὶ ὁ ἔρωτάς σας ἔχει πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια,

— Κατέχω τὸ, Ἐριέττα μου, μὰ λέω πὼς ὁ Ραμπὶς δὰ μᾶς βοηθήσῃ· νὰ μοῦ τὸν χαιρετᾷς καὶ νὰ τοῦ πῆς, πὼς κι' ὁ δικός μου ὁ μπαμπᾶς, ἔχει βαλμένους ψυλλοὺς στ' αὐτιά του (1) καὶ

(1) βάνω ψύλλους στ' αὐτιά = ὑποψιάζομαι.

τὴν ἄλλη μέρα ἐπιδράγγειλε νὰ φύγωμε καὶ μεῖς μὲ τὴ νενέ μου, στὸ Μετόχι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ποῦ πῆγε κι' ὁ Νίκος στὴ «Φοινικιά». Κι' ἔτσά σ' ἄν δὲν μποροῦμε νὰ βλεπόμαστε δὲν μᾶσε πομένει παρὰ ἡ ἀλληλογραφία· καὶ μῖς κι' ἔχεις τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς βοηθήσης, ἐγὼ ἔχω ἔμπιστο ἄνθρωπο καὶ δὰ σοῦ πέμπω ἀπὸ τὸ μετόχι τὸ γράμμα μου καὶ δὰ τὸ διδης τουλόγου σου τοῦ Νίκου. Καὶ πές του ἄκόμη πὼς δὰ φροντίσω, ὅτι νᾶρθουνε βολικὰ τὰ πράμματα νὰ τοῦ μυνήσω νᾶρθη κι' ὁ ἴδιος καμιά νύχτα στὸ Μετόχι μας, νὰ δῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μας. Τὰ γράμματά μου, δὰ σοῦ τὰ πέμπω μὲ τὸν ἄνθρωπό μου, στῆ Ἀριάδνης κι' αὐτὴ θὰ σοῦ μηνᾶ νᾶρχεσαι, τυλιμένα σ' ἕνα πλεχτὸ πὼς τάχα δὲν κατέχω νὰ συνεχίσω τὸ πλέξιμο καὶ σοῦ τὸ πέμπω νὰ μοῦ τὸ προχωρήσης καὶ γυρίζοντάς μου το πίσω, νὰ βάνης στὸ ἴδιο πλεχτὸ μέσα τὰ γράμματα τοῦ Νίκου.

— Μὰ ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸν ἄνθρωπο ποῦ λές; ρώτησε ἡ Ἐριέττα.

— Εἶναι ὁ λαλᾶς μου, ποῦ μ' ἀνάθρεψε καὶ μ' ἀγαπᾶ πῶς πολὺ παρὰ παιδί του. Ἐγὼ τοῦχω ξεμολογηθῆ τὸ σεβντὰ μας μὲ τὸ Νίκο καὶ στὴν ἀρχὴ θέλησε κι' αὐτὸς νὰ μ' ἐμποδίση, μὰ ὕστερα τὸ πῆρε ἀπόφαση καὶ μοῦπε πὼς δὰ κάμη ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νὰ μὴν πάθω κακό, εἶπε ἡ Γιουλτέρ.

— "Ἐ, σ' ἄν εἶν' ἔτσά, εἶπε ἡ Ἐριέττα, βρίσκω πὼς τὸ σχέδιό σου εἶναι καλό, γιὰ νὰ ἀλλάσσονται τὰ γράμματα.

— Καὶ γιὰ ν' ἀρχίσουμε, ἔχω ἔτοιμο ἕνα καὶ σοῦ τὸ δίδω ντελόγο. Πότε θὰ τὸ πάρῃ ὁ Νίκος; ρώτησε ἡ Γιουλτέρ.

— Ἀπόψε κιόλας, δὰ πάω στὴ Φοινικιά καὶ δὰ τοῦ τὸ δώσω.

— "Ἐ! τότες αὔραγὰ τέθια ὦρα δ' ἀνημένω ἀπάντησῃ, πάλι ἐπαδὰ τῆ Ἀριάδνης.

— Σύμφωνανοι, εἶπε ἡ Ἑρριέτα καὶ φυλάξε τὸ γράμμα στὸν κόρφο της.

Τὴν ὥρ' αὐτὴ ἔφθασε ἡ Ἀριάδνη, ποὺ πηγε νὰ τοὺς φέρη τὸν καφέ.

— Νὰ μοὺ συμπαθᾶτε, ποὺ ἄργησα, γιατί ἦσανε χλωροὶ οἱ ἀσπαλάθοι κι' εἶδα κι' ἦπαθα νὰ νάψω τὴ φωθιά.

— Δὲν πειράζει εἶπε ἡ Ἑριέτα, Ἐμεῖς ὡς-στόσο μὲ τὴ Γιουλτέρ ἐγνωριστήκαμε καλύτερα...

Ἄσπασε ἡ Γιουλτέρ εἶπε στὴν Ἑριέτα ἰδιαίτερα.

Τὸ «χισμέτι» (1) ποὺ μάσε κάνεις δὲ δὰ σοὺ τὸ ξεχάσωμε ποτέ, χρυση μου. Ὁ Ραμπὶς ἀποῦ-ναι ἀπὸ πάνω μας, νὰ σοὺ πέψη τὴν καλύτερη μοῖρα.

Καὶ μετὰ δυὸ μέρες ἔφυγε γιὰ τὸ μετόχι, ὅπως εἶπαμε.

Ἔτσι ἄρχισαν νὰ ἀλληλογραφοῦν οἱ δύο ἐρωτευμένοι μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἑρριέτας καὶ τοῦ Ντεμίρ ἀγά, τοῦ γέρου ἐμπιστοῦ τῆς Γιουλτέρης, ποὺ τοῦ εἶχε ἐξομολογηθῆ τὸ μυστικὸ της καὶ αὐτὸς προσπάθησε νὰ τὴν ἀποτρέψῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν περιπέτεια, γιατί ὅπως τῆς ἔλεγε «θὰ βάλῃ φωθιά στὸ κονάκι τως καὶ στὴν κεφαλὴ της», ὅμως στὴν ἐπιμονὴ της ὑποχώρησε, γιατί τὴν ἀγαποῦσε καὶ ἀποφάσισε νὰ τὴν ἐξυπηρετήσῃ μονάχα, ὅταν τοῦ ὑποσχέθηκε πῶς δὲ θὰ «χριστιανέψῃ»...

ΙΕ'.

Ο ΡΕΜΑΝΤΑΝ μπέης εἶχε τὸν Ἡρακλῆ τὸ δικηγόρο, μόνιμο γιὰ τίς δικαστικὲς του ὑποθέσεις.

(1) Ἡ ἐξυπρέτηση

Ὁ Ἡρακλῆς ἔξω ἀπὸ τὴν καλὴ του μόρφωση ἦτανε ἓνας εὐθυμότατος τύπος, περίφημος καλαμπουριστῆς καὶ πάντα γεμᾶτος κέφι καὶ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐξυπνάδα. Ὁ Ρεμαντάν, ἦταν ὁ καλύτερος πελάτης του, γιατί καὶ πολλὰς ὑποθέσεις εἶχε καὶ τὸν κατάφερε νὰ τὸν πληρώνει δσα κι' ἂν τοῦ ζητοῦσε :

«— Σὰν πολλὰ μοῦ φαίνονται κύριε Ἡρακλῆ τὰ δικαστικὰ σὲ τουτηνὰ τὴν ὑπόθεση, τοῦλεγε στὸν ἐξωφρενικὸ λογαριασμὸ ποῦ τοῦ παρουσίαζε.

«— Νὰ σοῦ τὰ ἐξηγήσω μπέη μου, καὶ δὰ δεῖς κι' ἀμοναχὸς σου. Τρεῖς παραστάσεις στὸ δικαστήριο ἀπὸ εἴκοσι δραχμὲς, μᾶς κάνουνε ἐξήντα...

«— Μὰ, γιὰ Ραμπὶ σουκιούρ, ἓνα ναπολεόνι βάνεις τὴν παράσταση, ἄλλοι παίρνουνε δέκα καὶ δώδεκα δραχμὲς... διεμαρτύρετο ὁ Ρεμαντάν.

1100 «— Γιὰ κειονὰ χάνουνε τσ' ὑποθέσεις τως. "Ἀκουσε νὰ σοῦ πῶ, μπέη μου, ἔλεγε τάχα θυμένος ὁ Ἡρακλῆς, ἐμένα ἢ ταρῖφα μου εἶναι αὐτὴ! "Ἄνε τὴνε βρίσκεις τάξε ἀκριβή, πῆγαινε τσοὶ φτηνοῦς... Κατέχεις τὸ πούρι, πὼς τὸ «φτηνὸ κρέας τὸ τρῶν οἱ σκυλοὶ»...

«— Γιὰ λέγε παρακάτω νὰ δοῦμε.

«— Εἶπαμε, ντεμέκ, ἐξήντα οἱ παραστάσεις καὶ εἴκοσι τὰ χαρτὸσημα...

«— Ἰντᾶναι κειανὰ ;

«— Δὲν κατέχεις τοῦ λόγου σου... εἶναι δικαστικὰ πράγματα... εἶπαμε ἐξήντα καὶ εἴκοσι ὀγδοῆντα καὶ τριάντα τὰ πούλια¹⁾ ἑκατὸ δέκα καὶ εἴκοσι τὸ ρέσιμο²⁾ ἑκατὸ τριάντα. Αἶ ἴντα σοῦ βάνω γιὰ τὸ κόπο μου ; ἔβδομηντα δραχμὲς γίνονται στρογγυλὲς διακόσιες.

1) Πούλια τουρκ. τὰ χαρτόσημα.

2) Ἡ χαρτοσήμανση.

«— Μὰ καὶ πούλια βάνεις καὶ ρέσιμο; ρώ-
τησε ὁ Ρεμαντάν.

«— Καὶ τσοὶ βοῦλες δὲν τσοὶ βάνεις; ἀπάν-
τησε ὁ Ἑρακλῆς.

«— Νὰ μοῦ κόψης θές, ἐφέντη μου σκιᾶς,
πέντε δραχμές.

«— Χαντακῶνεις με, μπέη μου, μὸ σὰν τὸ
θές, κόψε τση...

Μὲ τέτιες... ἐπιχειρηματολογίες ὑπερήσιζε
τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ ὁ Ἑρακλῆς, κι' ὁ Ρε-
μαντάν ἦτανε εὐχαριστημένος, γιατί τοῦκοβε
πάντα καὶ κανένα τάλληρο ἀπὸ τὸ ἐξογκωμένο
ποσὸ πὸ τὸ ζητοῦσε, μὰ καὶ τὸν ἐκτιμοῦσε
γιατί, ὅπως ἔλεγε, ἦτανε «ντόμπρος στὸ δικα-
στήριο κι' ἤτρεχε ἡ γλώσσα του... ψαλλίδι...».

Φεύγοντας λοιπὸν τὴν ἡμέρα ἐκείνη, πὸ
ἀφήκε τὸ Μουσταφᾶ, νὰ ξεκινά γιὰ τὸ Μετόχι,
ἐπερπατοῦσε, ἄσκοπα μὲ τὸ κεφάλι γεμᾶτο σκέ-
ψεις δταν συνάντησε τὸν Ἑρακλῆ.

— Καλημέρα Ρεμαντάν μπέη—τοῦ εἶπε.
Ντουχιουντισμένο σὲ θωρῶ!

— Ἐτσά σοῦ φαίνεται ἐφέντη μου, τοῦπε ὁ
Ρεμαντάν, προσπαθώντας νὰ γελάση.

— Ἄν δὲν εἶχετε Ρεμαζάνι, ἤθελα σοῦ πῶ
νὰ πᾶμε στοῦ Δημητροῦ τὸ μαγειρειὸ νὰ φᾶμε
κανένα μεζέ.

— Σ' ἔνα δυὸ μέρες φτάνει τὸ Μπαῖράμι
καὶ ὄρεξη νᾶχης...

— Νὰ γενῆ θέλει πάλι ὀφέτος γλέντι στοῦ
Μετόχι;

— Κιαμέ; Καὶ θέλω νᾶσαι ἀπὸ τσοὶ πρώ-
τους ἀπὸ θάρθης.

— Εὐχαριστῶ μπέη μου... Νὰ πάρω κι' ἔνα
δυὸ φίλους;

— Ἄκου λέει; ὄσους θές... Ἄμα περάση τὸ
Μπαῖράμι ἤθελα ἐφέντη μου νάκούσω τὴ γνώ-
μη σου ἔτσά γιὰ μιά στραβοδουλειὰ ἀπὸ μοῦ

μοῦ τρέχει. Κατέχεις το πούρι πῶς σ' ἔχω γιὰ δικό μου ἄνθρωπο...

— "Ὅ,τι θές μπέη μου. Ἐμένα ἡ δουλειά μου εἶναι νὰ ἰσώνω τίς στραβές δουλειές... καί ἀποχαιρετίστηκαν.

Ἐπισημασμένος ἦταν ὁ Δημητρός ὡς ἕνας φημισμένος μάγειρος, στήν ἀρχή τῆς Πλατείας Στράτας καί στό μαγέρεϊκό του σύχναζαν πολλοί ὑπάλληλοι, δικηγόροι, ἔμποροι πού ἐκτιμοῦσαν τήν ἐκλεκτή μαγειρική του. Ἐκεῖ τράβηξε ὁ Ἡρακλῆς ἀφίνοντας τόν Ρεμαντάν μπέη, ὕστερα ἀπό τή συζήτησή τους.

Ἐπισημασμένος εἶχε μπροστά στήν εἴσοδο ἀπλωμένους τοὺς τετσερέδες καί τὰ τεισιά του μέ τὰ πικάντικα φαγητά πού παρεσκευάζε καί οἱ πελάτες ἔδιναν ἐπὶ τόπου τίς παραγγελίες.

Στά μπροστινά τραπέζια καθότανε ὁ Σταῦρος ὁ Τελώνης, ἕνας εὐθυμος τύπος τῆς ἐποχῆς καί φίλος τοῦ Ἡρακλῆ.

— Καλό 'ναι, μωρὲ Δημητρώ, τὸ ψάρι τουτονέ; ρώτησε ὁ Ἡρακλῆς δείχνοντάς του μαζὶ τὸ σχετικὸ ταψί.

— Θάλασσα μυρίζει ἀκόμη, κύριε Ἡρακλῆ, τοῦ ἀπάντησε ὁ Δημητρός.

— "Ἐ! ἀπὸ τουτονά νὰ μοῦ δώσης, εἶπε καί διευθύνθηκε στό τραπέζι, πού καθότανε ὁ Σταῦρος.

— Κεφαλή νὰ τοῦ δώσης, Δημητρώ, ἀπὸ δὲν ἔχει εἶπε! ὁ Σταῦρος.

Ἐπισημασμένος ἦταν ὁ Ἡρακλῆς ὡς ἕνας πού δὲν πειράχτηκε, ἐπιφυλάχτηκε ὅμως νὰ τοῦ ἀνταποδώσῃ τὸ κομπλιμέντο.

"Ἀρχισαν νὰ συζητοῦν γιὰ τὰ νέα τῆς ἡμέρας καί σὲ λίγο ὁ Σταῦρος ρώτησε τόν Ἡρακλῆ.

— Καλό τονε μωρὲ τὸ ψάρι, νὰ παραγγείλω κι' ἐγώ ;

— Πρώτης τάξεως! τοῦπε ὁ Ἡρακλῆς.

— "Ἐ! Δημητρό! φώναξε ὁ Σταῦρος, δόσε μου καὶ μένα ψάρι!

— Μὴν τοῦ δώσης οὐρά, Δημητρό, γιατί ἔχει! φώναξε ὁ Ἡρακλῆς, ἀνταποδίδοντάς του τὸ πείραγμα.

Τὴν ὥρ' αὐτὴ μπῆκε μέσα καὶ ὁ Μιχαλάκης ὁ Κατσα-Κατσῶς μὲ τὸ αἰώνιο ραβδάκι στὸ χέρι του καὶ τοὺς πλησίασε:

— Καλῶς τὸ Μιχαλάκη, τοῦ εἶπε ὁ Ἡρακλῆς.

— Καλὰ νᾶσαι, Ἡρακλῆ, τοῦ ἀπάντησε.

— Κάτσε νὰ σὲ κεράσωμε ἕνα κρασί νὰ μᾶσε πῆς πρᾶμμα καινούργιο, τοῦ πρότεινε ὁ Σταῦρος καὶ φώναξε τὸ Δημητρό νὰ τὸν τρατάρη.

Ὁ Μιχαλάκης πῆρε πρόχειρα μιὰ καρέκλα καὶ κάθισε δίπλα τους.

— Εἶδά σε καὶ κουβέδιαζες, Ἡρακλῆ, ἐδὰ καὶ λίγη ὥρα μὲ τὸ Ρεμαντὰν μπέη, εἶπε ὁ Μιχαλάκης.

— "Ἐ! καὶ ἀπαγορέβεται νὰ μιλή κιανεῖς μὲ τσοὶ τούρκους; ρώτησε γελώντας ὁ Ἡρακλῆς.

— Δὲν εἶπα γὼ πὼς ἀπαγορέβεται μόνο ἤθελα τάξε νὰ μάθω ἴντα σοῦλεγε.

— Καὶ λογαριασμὸ δὰ σοῦ δώσω Μιχαλάκη;

— Δὲν εἶπα γὼ νὰ μοῦ δώσης λογαριασμὸ, μὰ ἤθελα νὰ μάθω ἄνε τοῦβγαλες κανένα λογαριασμὸ γιὰ τὸ καλημέρα ποῦ σοῦπε.

— "Ἐ! δὲ μοῦλεγε θεοψυχὰ μου πρᾶμμα. Γιὰ τὸ Μπαΐράμι κουβεδιάζαμε καὶ μὲ κάλεσε νὰ πάω κι' ἐγὼ στὸ γλέντι στὸ Μετόχι του, εἶπε ὁ Ἡρακλῆς.

— "Ἄλλο πρᾶμμα δὲ σοῦπε; ρώτησε ὁ Μιχαλάκης.

— ...Δὲ θυμοῦμαι... ἄ! ναί! πὼς θὰ ζητήξῃ τὴ γνώμη μου γιὰ μιὰ στραβοδουλειὰ ποῦ τοῦ συμβαίνει, ὕστερα ἀπὸ τὸ Μπαΐράμι, εἶπε ὁ Ἡρακλῆς.

— Έτούτο νάθελα νά μου πῆς. Ἔ! μυρωδιά ἔχει παρμένη...

— Μά ἴντα συμβαίνει, Μιχαλάκη, στό θεό σου; ρώτησε ὁ Σταῦρος.

— Δέ μπορῶ νά σάσε πῶ. Αὐτό εἶναι ὑπερρεσιακό... εἶπε ὁ Μιχαλάκης.

— Κολοκύθια. Δέ δά σκάσωμε δά κιάλας, κι' ἄ δέ μᾶς τό πῆς, εἶπε ἀδιάφορα ὁ Ἡρακλῆς.

— Αἴ! λοιπόν, τοῦ Γρύλλου ὁ γυιός κυνηγᾷ τή κόρη του! εἶπε χαμηλώνοντας τή φωνή του ὁ Μιχαλάκης.

— Τή χανούμισα μωρέ; ρώτησε ὁ Σταῦρος.

— Ναῖσκε! εἶπε ὁ Μιχαλάκης.

— Κοπέλια, κοπελίστικα... εἶπε ὁ Ἡρακλῆς.

— Ποιός εἶναι, μωρέ, κοπέλι; τοῦ Γρύλλου ὁ γυιός; ρώτηξε ὁ Σταῦρος, κοτζάμ μαντράχαλος...

— Ὡστε θανάχουμε, ἑλληνοτουρκικό ἐπεισόδιο, εἶπε ὁ Ἡρακλῆς γελώντας.

— Ἄ δέν ἔχομε καί κανένα φονικό, εἶπε ὁ Μιχαλάκης καί σηκώθηκε νά φύγη.

— Νά τό πῆς τοῦ Γρύλλου ν' ἀνεμαζώξη τό γυιό του, εἶπε ὁ Σταῦρος.

— Δέν εἶναι καιρός ἀκόμη. Ἐγώ παρακολουθῶ τό ζήτημα κι' ὅτη νᾶναι ἡ ὥρα, κατέχω ἴντα δά κάμω, μόνο τοῦ λόγου σας, κε διὰ νά βγάλετε. Ἀκοῦτε; εἶπε φεύγοντας ὁ Μιχαλάκης.

— Μεῖνε ἤσυχος Μιχαλάκη, εἶπε ὁ Σταῦρος.

Σάν ἔφυγε ὁ Κατσά-Κατσᾶς εἶπε ὁ Ἡρακλῆς:

— Ἐτούτινᾶ ἴναι ἡ στραβοδουλειά, φαίνεται, πού θέλει νά ζητήξη τή γνώμη μου, ὁ Ρεμαντάν μπέης. Κι' ἴντα διάολο δά τοῦ πῶ δά γώ;

— Τή γνώμη σου νά τοῦ τή δώσης γραφτή, ἀπό νά σηκῶνη χαρτόσημα καί πούλια καί ρέσιμο... εἶπε γελώντας ὁ Σταῦρος.

— Έτσά δά γενή, εἶπε, ὁ Ἡρακλῆς καί σέ λίγο ἔφυγαν κι' οἱ δυὸ ἀποχαιρετῶντας τὸ Δημητρό.

Ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Ρεμαντάν δὲν ἔβγαине καθόλου ἢ κουβέντα τοῦ Γρύλλου. Ἐκρινε ὅμως πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ βιασθῆ. Ὁ Γρύλλος ἦταν βέβαιος πὼς ὁ γυιὸς του ἀγαποῦσε τὴ Γιουλτέρ. Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶχε καμιὰ ἀπόδειξη πὼς ἡ κόρη του ἀνταποκρινότανε σ' αὐτὸ τὸν ἔρωτα. Τὸ μόνο πού εἶχε σὰν δεδομένο, ἦτανε ἡ ἀδιαθεσίᾳ της πού εἶχε τώρα τελευταία καὶ ἡ ἀδυναμία της, μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι πάντοτε καὶ σημάδι πὼς εἶναι ἀπὸ τὸ σεβντά. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισε πρῶτα νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν καὶ ἡ Γιουλτέρ ἦταν ἐρωτευμένη καὶ ἀνάλογα θάπαιρνε τίς ἀποφάσεις του, ἀφσὺ θὰ ζητοῦσε τὴ γνώμη καὶ γνωστικῶν ἀνθρώπων—τοῦ Ἡρακλῆ αἴφνης, τοῦ Φιντικ ἐφέντη, καὶ ἄλλων, πού ἦταν βέβαιος πὼς θὰ τοῦδιναν μιὰ καλὴ συμβουλή. «Φούριες δὲν χρειάζονται», ἔσκεπτότανε... Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ἤθελε νὰ μάθῃ, ἂν εἶχε γνώση ἢ γυναῖκα του, γιὰ τὸ αἶσθημα τῆς Γιουλτέρ ἢ μήπως κι' ὁ Μουσταφᾶς ἦταν μέσα στὴν ὑπόθεση καὶ...ποιὸς ξέρει, ἴσως νὰ τὸκρῦβαν ἀπ' αὐτὸν καὶ... ἀκόμη νὰ ἐξυπηρετοῦσαν τὸν ἔρωτα τῆς Γιουλτέρ. Ἀπὸ κεῖ εὔρισκε πὼς ἔπρεπε ν' ἀρχίσει.

ΙΣΤ΄.

ΕΝΑ βράδυ ὁ Ρεμαντάν φώναξε στὸν ὄντᾳ τῆς γυναῖκα του πού εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὸ Μειόχι. Ἐκλείσε τὴ πόρτα κι' ἄρχισε νὰ κόβῃ βόλτες σιωπηλός, πάνω κάτω, στὸν ὄντᾳ. Ὑστερ' ἀπὸ

λίγο ἄρχισε μὲ βαρεῖά φωνή νά τῆς λέει :

— Σᾶν νᾶχες δίκηο, χανούμη, μὲ τὰ μπαίνοβγάσματα τοῦ γυιοῦ τοῦ Γρύλλου στοῦ κονάκι.

— Ντά ἤμαθες πρᾶμμα; ρώτησε ἔξαλλη ἡ χανούμη.

— Ἦμαθα δὲν ἤμαθα, δὲν εἶναι δική σου δουλειά, μόνο ν' ἀπαντᾶς σὲ κειανὰ τοῦ δά σὲ ρωτῶ ;

— Μετὰ χαρᾶς, μπέη μου.

— Ἐδὰ καὶ κάμποσο καιρό, ποῦ σοῦ παράγγειλα νά παρακατσεύγης ἀποῦ τὸ καφάσι κειονέ, τὸν ὄντά, τὴν ὥρα ποῦ ἦτονε μέσα ὁ Νίκος καὶ διάβαζε μὲ τὸ Μουσταφᾶ καὶ ἦτονε μαζί τῶς κι' ἡ Γιουλτέρ, ἦκανές το ;

— Καὶ πότε, μπέη μου, ἦδωκες σὲ μένα διαταγή καὶ δὲν ἐγίνηκε ;

— Ἐ! κι' ἴντα θώριες ;

— Ἄν ἤθελα δῶ, μπέη μου, πρᾶμμα ὑποπτο δὲν εἶχα ἀνάγκη νά μὲ ρωτήξης, δά σοῦ τῶλεγα ντελόγο.

— Δὲ μοῦ λές, τσοὶ μέρες ἀποῦ τση ἀπαγορέψαμε νά βγαίνη στὸν ὄντά ὅτον ἦτονε καὶ ὁ Νίκος, εἶδες ἂν ἐπῆγε κιαμιὰ φορά ;

— Κάθα φορά πουργόντανε ὁ Νίκος ἡ Γιουλτέρ ἦπαιρνε τὸ χαρτί τση κι' ἐπήγαινε κι' ἐδιάβαζε στὴ διπλανή κάμερα. Μιά φορά μόνο ποῦ παράγγειλε ὁ Μουσταφᾶς νά τῶσε κάμω «ἀχιουρὲ» τονε πῆρε καὶ τῶς τὸν ἐπῆγε, μὰ ἐγυαίρε ντελόγο.

— Καὶ γιάντα δὲ μοῦ τῶπες τουτονά ;

— Ἐξέφυγέ μου, μπέη μου.

— Ναλέτ' ὄλσοῦμ! εἶπε ἐκνευρισμένος ὁ Ρεμαντάν. Ἄντε! γκίτ! τῆς εἶπε ἀγριεμένος. Νά μοῦ πέψης ντελόγο τὸ Μουσταφᾶ νᾶρθῆ ἀπάνω.

Ἡ μητέρα τῆς Γιουλτέρ ἔφυγε σκύβοντας χωρὶς νά τολμᾶ νά πῆ τίποτε. Ἄπο τὴν κουβέντα ὅμως αὐτῆ, ὁ Ρεμαντάν ἐπείστηκε πῶς ἡ γυναῖκα του τουλάχιστον, ἦταν ξένη στὴν ὑπό-

θεση και ἀποφάσισε νὰ μιλήσῃ πιὸ καθαρά στὸ Μουσταφᾶ.

Σὲ λίγο ἔφτανε τρεχᾶτος ὁ Μουσταφᾶς:

— "Ἰντα μὲ θές, μπαμπᾶ; ρώτησε.

— "Ἰντα σὲ θέλω, αἱ; Κατέχεις το μωρὲ, πὼς ἐπῆρε φωθιά τὸ κονάκι; Καὶ τῆ φωθιά τοῦ τὴν ἔχεις ἐσύ βαρμένη;

— Μὰ τὸ Ραμπί, μπαμπᾶ, δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω Ἰντα θές νὰ πῆς, εἶπε κατάπληκτος ὁ Μουσταφᾶς γιὰ τὸ προοίμιο αὐτὸ τοῦ πατέρα του. "Ἰντα φωθιά μαθῶς ἦβαλα γὼ στὸ κονάκι μας;

— Τοῦ Γρύλλου τὸ γυιὸ—τὸ φίλο σου!

— Γιὰ τὸ Νίκο μιλεῖς; Κι' Ἰντα κακὸ μᾶς ἤκαμε μᾶς, αὐτός.

— "Ἰντα ἄλλο κακὸ μωρὲ ἤθελες νὰ μᾶσε κάμει παρὰ νὰ γενῆ ἀφορμὴ νάκουστεῖ τῶνομά μας σὲ Τούρκους καὶ σὲ Ρωμηούς; Δὲν ἐπῆρες τουλόγουσου χαμπάρι πὼς μὲ τὰ μπαινοβάρματα ποὺ τοῦκανες στὸ κονάκι καὶ μὲ τὰ διαβαστικά, ἤρριξε τὸ μάτι του, ὁ ἄτιμος, στὴν ἀδερφή σου καὶ μοῦ φαίνεται πὼς τὰ σάξανε κι' οἱ δύο. Κι' ἂν εἶν' ἐτσά δὲ γατέχω Ἰντα δὰ γενῆ.

— Γιὰ στάσου, μπαμπᾶ, εἶπε ὁ Μουσταφᾶς, διακόπτοντάς τον. Δὲν εἶναι τὰ πράματα ἐτσά ποὺ τὰ λές. Δὲ γατέχω Ἰντα σοῦχουε λεομένα μὰ εἶναι τῶν ἀδυνάτω νὰ φανταστῶ, πὼς ὁ Νίκος μπορεῖ νὰ κάμη τέθια ἀτιμία!...

— Γιὰ νὰ σοῦ τὸ λέω, δὰ πῆ πὼς ἔχω τὸ λόγο μου.

— Σωστό, μπαμπᾶ μου, μὰ ἤθελα νὰ τότε μάθω κι' ἐγὼ κείνονα τὸ λόγο, νὰ δοῦμε καὶ νὰ ἐξετάσωμε, ἄνε στέκει· γιατί μπαμπᾶ, ἔχω κι' ἐγὼ εὐθύνη, ἐπειδὴς ἐγὼ τὸν ἤφερνα στὸ κονάκι Κι' ἂν εἶν' ἀλήθεια, ἔχεις δίκηο νὰ μοῦ λές πὼς ἐγὼ τῶσα τὸ γιαγκίνι⁽¹⁾ στὸ σπίτι μας.

(¹) πυρκαϊά

Καί πρώτα πρώτα, ἴνια ἀπόδειξες ἔχεις πὼς ἡ Γιουλτέρη ἀγαπᾷ τὸ Νίκο γῆ ὁ Νίκος τῆ Γιολτέρη ;

— Ἀποὺ τῆ κουβέντα ἀποῦχα μὲ τὸν Φιντικ ἐφέντη, τὴν ἄλλη φορά, ἤρχιξα νὰ βαίνω ψύλλους σταύθιά μου. Γιὰ κειονὰ ἤδωκα τῆ διαταῆ νὰ μὴν ἔρχεται μπλειό, ἡ Γιουλτέρη μαζί σας στὸ διαβαστικό.

— Καί δὲν ἤρθε κιόλα μπαμπᾶ.

— Ἦρθε μιὰ φορά μοῦπε ἡ νενέτση, ὄντο σᾶς ἤφερε τὸν «ἀχιουρέ»· καὶ τουλόγου σου ἰντάκανες τοτεσά ;

Ἵ Μουχτάρης μοῦ φώνιαξε μιὰ κοπανιά, καὶ κατέβηκα στὴν αὐλήῃ...

— Καί τσ' ἀφήκες ἀμοναχούς ;

— Μὰ δὲν ἤργησα, μπαμπᾶ ! ντελόγο γιά-γυρα κι' ἤκουσα τῆ Γιουλτέρη πὼς τοῦ ζητοῦσε ἓνα γαλλικὸ βιβλίο νὰ τὸ διαβάση.

— Γαλλικὸ βιβλίο αἶ ; Ναλέτί νᾶχετε ὄλοι καὶ γὼ μαζί. Θαρρεῖς μωρὲ πὼς χρειάζεται πολλὴ ὥρα νὰ συνεννοηθῆ ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο; Βάνω στοίχημα τῆ κεφαλῆ μου πὼς τοτεσά ἐξομολογήθηκε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα κεινηὰ ἡ ἀδελφή σου ἤρχισε κι' ἀδυνατίζε καὶ γίνηκε σὰ τῆ βέργα γιατί τὴν τρώη ὁ σεβντᾶς. Καὶ μὴ θαρρεῖς πὼς ἐδᾶ καὶ κάμποσο καιρὸ δὲ μοῦ εἶπε ἡ νενέτση, νᾶχωμε τὸ νοῦ μας, γιατί αὐτῆ ἔμεγάλωσε. Μὰ ἤλεγα πὼς ὁ φίλος σου ἤθελα νᾶχη «μπέσα» καὶ δὲν ἤθελα προσβάλλει τῆ φιλία καὶ τῆ μπιστοσύνη ἀποὺ τοῦχαμε...

— Ἐγὼ, μπαμπᾶ, ἐξακολουθῶ νᾶχω τέτοια γνώμη γιά τὸ Νίκο. Δὲν μπορεῖ νὰ χωρέση τὸ μυαλό μου πὼς εἶναι ἄξιος νὰ κρύβη τόση ἀτιμία μέσα του, καὶ νὰ μᾶς ἀπατᾶ. Κ' ἂν ἤβαλε κιόλα ἡ Γιουλτέρ πρᾶμμα στὸ νοῦ τση δὲν πιστεύγω νὰ τσῆδωκε ἀφορμῆ ὁ Νίκος.

— Ἐκειονὰ πὺ κατέχω ἴγὼ, εἶναι πὼς μ' ἔσυρες καὶ σὺ κι' ἡ ἀδερφή σου μὲ τὰ διαβαστι-

κά και τὰ μασκαραλίκια κι' ἤδωκα τὴν ἄδεια νὰ μπαίνει ἕνας ρωμιὸς στὸ κονάκι μου. Κι' ὅσο γιὰ τὴ γνώμη ἀπούχεις τοῦ λόγου σου γιὰ τὴ τιμιότητά του, σοῦ λέω πῶς ὁ γέρο Γρύλλος— ὁ κύρης του— ἐπῆρε χαμπάρι γιὰ τὴν ἀτιμία τοῦ γυιοῦ του καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἴσιος ἄνθρωπος καὶ τίμιος ρωμηός, τὸν ἐξώρισε στὴ «Φοινικιά» γιὰ νὰ τόνε ξεμακρύνει ἀπὸ τὸ Κάστρο...

— Σοῦ τῷπε ὁ ἴδιος ὁ Γρύλλος τουτονά ; εἶπε κατάπληκτος ὁ Μουσταφᾶς.

— Ξεκαθαριστά, ὄχι ! μὰ ἀνεγυριστικά καὶ μοῦδωκε καλὰ νὰ καταλάβω καὶ νὰ λάβω τὰ μέτρα μου, ἐτσά πού τὰ πῆρε κι' αὐτός, εἶπε ὁ Ρεμαντάν κι' ἄρχισε νευρικές βόλτες πάνω καὶ κάτω στὸν ὄντά.

Ἐὸ Μουσταφᾶς μὲ τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια τοῦ μπαμπᾶ του ἔπεσε σὲ συλλογὴ καὶ χίλιες θολές σκέψεις περνοῦσαν ἀπὸ τὸ νοῦ του. Ὑστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα στάθηκε μπροστά του καὶ τοῦπε :

— Μιὰ χάρη δὰ σοῦ ζητήξω, μπαμπᾶ, πριχοῦ νὰ πάρης καμιὰ ἀπόφαση. Νὰ μ' ἀφήσης νὰ ξεδιαλύνω τὸ μαντέ ἐγώ, μὲ τὸ τρόπο τὸ δικό μου. Ἄφισέ μου δυὸ τρεῖς μέρες τὴν ὑπόθεση στὰ χέρια μου, μὴ κάμεις κουβέντα σὲ κανένα κι' ἐγὼ θὰ σοῦ πῶ θετικὰ ἴντα συμβαίνει καὶ τότεσὰ παίρνεις τὴν ἀπόφασή σου.

Ἐὸ πατέρας του τὸν κύτταξε λίγη ὥρα σκεπτικός κι' ὕστερα τοῦπε :

— Ἐὸ μπαμπᾶς σου, Μουσταφᾶ ἐφέντη, δὲ λέει πράγματα ἀποῦ δὲν ἔχουνε τὸν τόπο τους. Καὶ γιὰ νὰ τὸ νοιώσης κι' ἡ ἀφεντιά σου καλὰ τουτονά, δὰ σοῦ δώσω τὴ διορία πού ζητήξες, καὶ τὸν ἄφησε βέβαιος, πῶς δὲν ἦταν ἀνακατεμένος στὴν ὑπόθεση.

ΤΟ ίδιο απόγεμα, πού είχε την παραπάνω συνομιλία με τόν μπαμπά του, ὁ Μουσταφᾶς, ἡ Γιουλτέρ ἔστειλε με τόν ἔμπιστό της, τόν Ντεμίρ ἀγᾶ, τὸ τρίτο γράμμα της στήν Ἐριέττα πού θά συναντοῦσε στής Ἀριάδνης γιά νά τὸ δώσει στό Νίκο, Τῶςε τυλίξει κι' αὐτὸ στό πλεχτό, ὅπως καὶ τᾶλλα. Ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς ἦτανε ἕνας γέρος ἀπλὸς τουρκοκός, πού ἔμενε χρόνια, ἀπὸ νέος ἀκόμη στό κονάκι τοῦ Ρεμαντάν μπέη, καὶ τοῦ εἶχαν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, ὥστε νά τοῦ ἔχουν ἀναθέσει μόνιμα τὴν ἐπίβλεψη τῆς μοναχοκόρης τους, τῆς Γιουλτέρ.

Αὐτὴ ὅμως με τὴν ἐξυπνάδα της κατάφερε νά ἀποσπάσει ὅλη τὴν ἐμπιστοσύνη του καὶ τὴν ἀφοσίωσή του σ' αὐτήν, κι' ἔτσι τὸν χρησιμοποίησε τώρα στήν πιὸ λεπτὴ αἰσθηματικὴ της ὑπόθεση.

Ἐνα κακὸ μονάχα εἶχε ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς, πὼς ἀγαποῦσε τὸ ρακί. Γι' αὐτὸ ὅταν ἡ Γιουλτέρ τὸν ἔστειλε ἀπὸ τὸ μετόχι γιά τὴν ἀλληλογραφία της, δὲν παράλειπε νά τοῦ συστήσει ν' ἀποφύγει στὴ χώρα τὸ πιετό καὶ στό γυρισμὸ αὐτὴ θά... τὸν ἀποζημίωνε, θέτοντας στὴ διάθεσή του τὴν νταμιτζάνα.

Σύμφωνα με τίς ὁδηγίες τῆς Γιουλτέρ, τὰ γράμματα θά τὰ πήγαινε στήν Ἀριάδνη τοῦ Βογιατζῆ τὸ «κιντὶ»⁽¹⁾ καὶ κεῖ θά μνηοῦσε τῆς Ἐριέτας νᾶρχεται γιά νά κάνουν τὴν ἀνταλλαγὴ.

Τὴν ἡμέρα ὅμως αὐτὴ, ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς ἔφυγε νωρίτερα καὶ γιά νά περιμένῃ νᾶρθῇ ἡ κανονισμένη ὥρα, πέρασε ἀπὸ τὸν καφενὲ τοῦ Ἰσμὲτ

(1) Τὸ δειλινό.

ἀγά, πού ἦταν κοντά στο Βαλιδέ τζαμί. Ἐκεῖ παράγγειλε καβέ καί ναργιλέ καί περίμενε νάρθη ἢ ὥρα πού θά πήγαινε στής Ἀριάδνης.

Τό Συντριβάνι.
(Ἐνετική κρήνη Μοροζίνη)

Στό καφενεῖο τοῦ Ἰσμέτ ἀγά, σύχναζαν ἐργατικοί τούρκοι, λιμανιώτες, χαμάληδες, κυρατζήδες, μικρονοικοκυραῖοι, πού συζητοῦσαν γιά τίς δουλειές τους καί ἄκουαν τὰ νέα γιά τὸ μιλέτι τους, ἀπὸ τούρκικες ἐφημερίδες πού διάβαζαν οἱ πιὸ γραμματισμένοι.

Στό ἴδιοκαφενεῖο σύχναζε καί ὁ Ρετζέπ ἐφέντης, ἓνας τύπος δοκισίσοφου, πού κατώρθωνε νὰ περνᾷ γιά διαβασμένος, ἐνῶ πραγματικά ἦταν ἓνας ἔξυπνος ἀγράμματος, πού ἐκμεταλλεύετο τὴν ἀμορφωσιά τῶν ἀπλοϊκῶν, πού τὸν ἄκουαν. Κάθε φορὰ ὁ Ρετζέπ ἐπεδίωκε νὰ βρῖσκη ἓνα θέμα πού νὰ μπορῆ νὰ γνῶσεις του καί νὰ καταπλήξῃ τὸ ἀκροατήριό του.

Ἡ μέρα ἦταν βροχερή καί οἱ πελάτες ὄλοι καθότανε διπλοπόδηδες, γύρω στοὺς καναπέδες μὲ τοὺς ναργιλέδες τους καί στὸ βάθος σὲ διακεκριμένη θέσι, ὁ Ρετζέπ ἐφέντης, ἐφοῦμαρε τὸ ναργιλέ του σιωπηλὸς μὲ τὴ σοβαροφάνεια ἐκείνη πού ἔδειχνε καί τὴ σοφία του

καὶ ἐπερίμενε νὰ τοῦ δοθῆ ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ τὴν ἐπιδείξη.

Καὶ πραγματικὰ σὲ λίγο τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία. Ἡ βροχὴ ἔπεφτε τώρα δυνατὴ καὶ τὴν παρακολουθοῦσαν ὅλοι σιωπηλοί.

Ἄξαφνα ὁ Σουκρῆ ἀγᾶς, ὁ μπισταντζῆς, διακόπτοντας τὴ σιωπὴν, ρώτησε τὸ Ρετζέπ:

— «Μπορεῖς ἐδᾶ, ἐφέντη μου, νὰ μᾶσε ξηγῆς πῶς βρέχει ὁ Νουρανός;

— Σπουδαῖο πρᾶμμα! εἶπε ὁ Ρετζέπ, ἀφίνοντας ἀπὸ τὸ στόμα του μιά τολυπὴ καπνοῦ τοῦ ναργιλέ του.. Καὶ ἀφοῦ ἔπιεσε λίγο μὲ τὸ μασσαδάκι τὸ κάρβουνο τοῦ λουλαῖ, ἐδιώρθωσε λίγο τὰ γυαλιὰ του καὶ ἐσουνέχισε: Νὰ σοῦ τὸ ξηγήσω θέλω μόνο γιὰ νὰ τὸ καταλάβης πρέπει νὰ βάλῃς τὸ νοῦ σου «στ' ἀγιάρι» (1).

— Ἔβει! (2) ἐφέντημ' εἶπε σοβαρὸς ὁ Σουκρῆ ἀγᾶς ἀκουμπῶντας καλύτερα στὸν καναπέ του.

— Τὸ λοιπός, ἤρχισεν ὁ Ρετζέπ, εἶναι δὰ ὁ Νουρανός! Ὅπως τόνε θωροῦμε ἀπὸ πάνω μας. Εἶναι ἓνας κουμπές μαῦρος, κι' ἔχει κολημένα ἀπάνω, τ' ἄστρα, καὶ τὸ φεγγάρι. Κι' ἀπὸ κάτω μας εἶναι ἄλλος ἓνας κουμπές ἄσπρος κι' ἔχει μόνο τὸν ἥλιο καρφωμένο. Καὶ στέκομε δὰ ἐμεῖς στὴ μέση! Καὶ γυρίζουνε κι' οἱ δυὸ κουμπέδες. Ὅντο δὰ βγῆ ἀπὸ πάνω μας ὁ ἄσπρος μὲ τὸν ἥλιο εἶναι μέρα· κι' ὄντο δὰ βγῆ ὁ μαῦρος μὲ τ' ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι εἶναι νύχτα...

— Μὰ ἀγγίξει ἐφέντη μου, ἡ γῆς τσοὶ κουμπέδες τοῦρανοῦ; ἐρώτησεν ἄλλος.

— Αὐτὸ εἶναι κανονισμένο στὸ «καντί» (3) ἴσα — ἴσα ποὺ περνοῦνε οἱ κουμπέδες καὶ δὲν ἀγγίζουνε. Μὰ καμμιά φορά, ὄντο φυσᾶ πολύ,

(1) νὰ προσέξης καλά.

(2) Μάλιστα.

(3) Στὴν τρίχα.

καπαντίζουνε μιὰ ὀλιά οἱ* κουμπέδες καὶ τὴν ἀγγίζουνε, ἐτσὲ ξυστᾶ.

— Κι* ἴντᾶναι ἐφέντη μου ἀπὸ πισω ἀπὸ τουουρανό ;

— Τὰ ἀνέφαλα ! ἴντα θὲς νᾶναι ; ἀπάντησε θυμωμένος ὁ Ρετζέπ, διότι τὸν διέκοπταν.

— Καὶ πῶς ξεπερνοῦνε ἀπὸ τσι κουμπέδες καὶ τὰ θωροῦμε ; ἐρώτησε κάποιος.

— Καὶ ποιὸς γυρίζει τσι κουμπέδες ; ρώτησε κι* ἄλλος σύγχρονα.

— Ἐ! ἐκάμετέ μου δὰ τὴ κουβέντα...ρεζίλι.. Γῆ δὰ σωπάτε, γῆ δὰ τὸ κόψω.

Στὴν ἀπειλὴ αὐτὴ τοῦ Ρετζέπ οἱ ἄλλοι ἀκροατὲς ἐξεγέρθηκαν :

Ἄφήσετε μωρὲ τὸν ἄνθρωπο νὰ τὰ πῆ μὲ τὴ σειρά, νὰ μὴ χιαχριντίση! Λέε ἐφέντη μου καὶ μὴ τζ* ἀκοῦς !

— Εἴπαμε τὸ λοιπός, ὄντο φυσᾶ—ἐσουνέχισεν ἱκανοποιημένος ὁ Ρετζέπ, καπαντίζουνε οἱ κουμπέδες τουουρανοῦ, καὶ σκουντροῦνε μὲ τὴ γῆς κι* ἀπὸ τσι ραῖσμαδες ποὺ γίνονται, μπαίνουνε μέσα τὰ ἀνέφαλα !

— Κι* ὕστερα πῶς κολλοῦνε οἱ ραῖσμαδες ; ἐρώτησε ἓνας ἀνυπόμονος.

— Νά τα ! εἶπε ἀγριεμένος ὁ Ρετζέπ, πετώντας πέρα τὸ μαρκοῦτσι του... Ἄξαργητοῦ τὸ κάνετε βαλαχί ; γιὰ νὰ μὲ χιαχριντίσετε !

— Ὅϊ! μὰ τὸ Μουαμέτη, διεμαρτυρήθη ὁ διακόψας, μὰ δὲν ἐκάτεχα πῶς κολλοῦνε οἱ ραῖσμαδες τουουρανοῦ, μὲ τὸ σκούντρισμα καὶ μὴ μανίζεις...

Ὁ Ρετζέπ ὁμως εἶχε προσβληθῆ.

— Δὲν μπορῶ... ἐχάλασε τὸ νταμπγιέτι μου. Στέ!...

Ἐπενέβησαν τότε πολλοὶ καὶ παρακάλεσαν τὸν Ρετζέπ νὰ συνεχίση. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πολὺ κόπο τὸν ἔπεισαν :

— Ἐ! ἰάντα δὰ Ρετζέπ ἐφέντη ἐμάνισες καὶ

μάς τάφηκες στη μέση; ρώτησε ὁ Σουκρῆ ἀγάς.

— Ἰατί μωρὲ δὲν ἔχετε «ναμουσί» ἀπάνω σας! Δουλειά τονε μωρὲ ὄντε ὁ ἕνας ὄντε ὁ ἄλλος νὰ ρωτᾶ καὶ νὰ μὲ κόβγη στη μέση; Ἔνα μυαλό νὰι μαθῶς κι' αὐτό, ἴντα δὰ ξανοίγη πρῶτα; τῆ σειρὰ τοῦ κουβέντας νὰ βαστᾶ, γιὰ νὰ σᾶσε διδῆ ἀπάντησι σὲ ὅ,τι σᾶσε κατεβῆ;

— Ἐχει δίκησ, ὁ Ρετζέπ ἐφέντης, ἀπάντησε ἀποφθεγματικὰ ὁ Σμαῆλ μπέης— ἕνας βαρελοειδῆς βαθύπλουτος κτηματίας. Ἐδὰ ὅμως σοῦ δίδω τὸ λόγο μου, ἐφέντη μου, πὼς ὁποιος μιλήσει δὰ τοῦ πετάξω τὸν ναργιλὲ στὴν κεφαλὴ! Στέ!

— Κι' ἄμα δὲν καταλαβαίνομε δὰ πρᾶμα ἀπὸ κειανὰ ποῦ ξηγᾶ νὰ μὴ ρωτοῦμε; ἐρώτησε ὁ Σουκρῆ ἀγάς.

— Κι' ἴντα δὰ ρωτᾶς νὰ κάνης; Αὐτό, ἀγᾶ μου, ἄμα δὲν τὸ καταλάβης μὲ μιᾶς... βλαστήματα! δὲν τὸ καταλαβαίνεις πλειό, ὅσο καὶ νὰ ρωτᾶς. Ἐμπίτησε! εἶπε κάποιος ἄλλος.

— Τὸ λοιπός, ποῦ πομείναμε; ρώτησε ὁ Ρετζέπ.

— Στὸ καπάντισμα τῶ κουμπέδω, ἐφέντη μου!

— Ὅϊ! στσί ραῖσμάδες τοῦ νουρανοῦ! σενεπλήρωσε ἄλλος.

— Δὲ γατέω γῆ ἐχάσετέ τα; Ντὰ δὲν ἤμαστε μπρὲ σι' ἀνέφαλα ὄντο περνοῦνε ἀποῦ τσι ραῖσμάδες; ἐπενέβη τρίτος.

— Ἐ! νὰ σκάσω θέλω, ἐπενέβη ὁ Σουκρῆ ἀγάς. Μὴν ἀκοῦς, Ρετζέπ ἐφέντη καὶ στὸ κόλλημα τῶν ραῖσμάδω ἤμαστε!

— Κεδιά! ἐφώνασε ὁ Ρετζέπ ἐπιβάλων σιωπῆ. Ἐθυμήθηκα ποῦμαστε... Εἶπαμε ντεμέκ, πὼς ὄντο φυσᾶ ἀδυνατὰ ὁ ἀέρας, καπαντίζουνε μιὰ ὀλιά οἱ κουμπέδες τοῦ νουρανοῦ καὶ σκουτροῦνε μὲ τῆ γῆς. Κι' ἄμα σκουνητρήξουνε δὰ ἐφέντηδες ἢ γῆς μὲ τὸ νουρανό, γίνεται χιαματᾶς. Ἐ! ἴντα γίνεται ἐφέντηδες ὄντα χτυπᾶ ἢ

τένιζερη στὸν τοῖχο, δὲ βρουχᾶται; Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸ νουρανό. Κι' ἔτσά ἀκοῦμε ταὶ βροντές; Κι' ὄντο τρίβεται δὰ ὁ κουμπὲς ξυστά στὴ γῆς, βρίσκονται καὶ τσακμακόπετρες καὶ τρίβονται μὲ τὸ μέταλλο τοῦ νουρανοῦ καὶ σπιθίζουσε καὶ γίνονται οἱ ἀστραπές...

Ἐτράβηξε δυὸ τρεῖς ρουφηξιές τοῦ ναργιλὲ του ἐνῶ συγκεντρῶνε στὸ μεταξὺ τίς ἰδέες του.

Διαρκούσης τῆς διακοπῆς αὐτῆς, διεξήχθη μὲ χαμηλὴ φωνὴ στὴν ἀρχή, ὁ ἀκόλουθος διάλογος μεταξὺ τοῦ Ντεμίρ καὶ τοῦ Σουκρῆ ἀγά:

— Ἐμένα ἢ νενέ μου ἢ ραχμετλίδενα, εἶπε ὁ Ντεμίρ, μούλεε πὼς οἱ βροντές γίνονται ἰατὶ ζυγῶνε καρβαλάρης ὁ Μουχαμέτης τὸ Χριστὸ στὸ νουρανό καὶ ἀκούγονται τὰ πέταλα τοῦ μπεγριοῦ, τοῦ Μουαμέτη μας...

— Ἐ! αὐτὰ τὰ λένε οἱ παλιοὶ μὰ δὲν εἶναι ἔτσά! εἶπε ὁ Σουκρῆς.

— Ὅϊ δὲ σωπᾶς; κι' ἄμὲ ἔτσά που τὰ λέει ὁ Ρετζέπ εἶνε;... Εἶδες τουλόγου σου ντεμὲκ ποτέ σου τὸ νουρανό νὰ καπαντίζη;...

— Ἐ! καὶ σάν τὸ λέει ὁ Ρετζέπ ἐφέντης; εἶπε ὁ Ἄλῆς θυμωμένος. Μὲ ταὶ διαβασμένους θὰ τὰ βάλῃς ἐδά;

Ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς ὅμως εἶχε ἀγριέψει καὶ ἔξαφνα χτυπώντας τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι, ἐσηκώθηκε ὄρθιος ἐπαναστατημένος. Καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸ Ρετζέπ ἐφέντη, τοῦ εἶπε:

— Αὐτὰ εἶνε πεζεβεγκλίκια, Ρετζέπ ἐφέντη, Ἐγὼ δὲν τὰ παραδέχομαι. Τὴ πίστι μας μαθὲς πᾶς νὰ χαλάσης; Ἐμεῖς κατέχομε «ἀντιὸμ παπαντὰμ» πὼς οἱ βροντές καὶ οἱ ἀστραπές γίνονται ἀπὸ τὰ πέταλα τοῦ μπεγριοῦ τοῦ Μουαμέτη μας, ἀπὸ κунηγᾶ τὸ Χριστὸ, καὶ καθὼς τῶχει φορτωμένο στὰ πλάγια ἀσκιά μὲ τὸ νερὸ ἀπὸ κουβαλεῖ γιὰ νὰ ποτίζη τὰ ὠζᾶ του, ἀπὸ τὸ ζόρε ἀποῦχει τοῦ μπεγριοῦ νὰ τζιριτᾶ, νταντουλιοῦνε τ' ἀσκιά καὶ χύνεται τὸ νερὸ καὶ βρέ-

χει: Αὐτὰ μᾶσε λέει ἐμᾶς ἢ πίστι μας κι' ὄχι αὐτανά πού κάθεσαι καί λές: ἐδᾶ πῶς καπαντίζει ὁ νουρανός... ἐδᾶ πῶς εἶνε καρφωμένο τὸ φεγγάρι... (καί ἐτελείωσε). "Ἄντε γκίτ! καί δὲ γατέχεις ἴντα λές!

Τὸ ἀκροατήριο σιὴν ἀπροσδόκητη αὐτὴ ἐπίθεση τοῦ Ντεμίρ ἀγᾶ εἶχε, μείνει ἄναυδο. "Ἄρχισε μάλιστα νὰ σκέπτεται πῶς ὁ Ντεμίρ εἶχε δίκιο καί ὅσα ἄκουσαν ἀπὸ τὸ Ρετζέπ, δὲν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση πού ἀνέφερε ἐπικαίρα ὁ Ντεμίρ καί ἄρχισε νὰ ψιθυρίζῃ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ἀποδοκίμασιες γιὰ τὸ Ρετζέπ.

Ὁ Ρετζέπ ἐφέντης, τοῦ ὁποίου ἡ πολυμάθεια εἶχε κατακουρευλισθῆ κατὰ τέτοιο ἀπρόοπτο τρόπο, πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς, σηκώθηκε κατακίτρινος, ἐπέταξε θυμωμένος τὸ μαρκοῦτσι τοῦ ναργιλέ του καί κυττάζοντας τὸν Ντεμίρ μὲ τὴν ἐσχάτη περιφρόνηση, ἀνεχώρησε λέγοντας:

—"Ἄ! σιχτίρ!... πεζεβεγκ...

Μόλις ἔφυγε ὁ Ρετζέπ, ὅλοι οἱ ἀκροατὲς συχαρήκανε τὸ Ντεμίρ ἀγᾶ.

— Καλά τοῦ τᾶπες ἀγᾶ μου. "Ἀσκολοῦμ!

— Κιαμὲ ἴντα ρεζιλίκια ἦτανε μωρὲ τουτανά νὰ νὰ λὲη πῶς καπαντίζῃ ὁ Νουρανός; εἶπε ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς, ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἐπιδοκίμασιὰ τῶν ἄλλων.

Ὁ Σουκρῆ ἀγᾶς πού καθότανε δίπλα του τόσο ἐνθουσιάσθηκε ἀπὸ τὸ ρεζιλίεμα τοῦ Ρετζέπ, ὥστε παράγγειλε στὸν καφετζῆ νὰ τοὺς φέρῃ δυὸ τσικουδιές. Τὶς δυὸ ὅμως διαδέχτηκαν ἄλλες δυὸ καί πολλές φορές, ἄλλες δυὸ, καί ὕστερα ἀπὸ πολλές ὥρες ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς εἶχε ξεχάσῃ ὀλότελα καί τὴν ἀποστολὴ του καί βγῆκε ἔξω τρικλίζοντας, ἀφίνοντας καί τὸ πλεχτὸ μαζὶ μὲ τὸ γράμμα στὸν καναπέ πού καθότανε. Καί ἀντὶ νὰ γυρίσῃ σιὸ

Μετόχι, πήγε στο κονάκι του Σουκρή αγά, που τον συνόδευε στην ίδια κατάσταση κι' αυτός, κι' έκοιμήθηκε βαθείά ως τ' άλλο «καφαλί», αφήνοντας την Γιουλτέρ νά φλέγεται από την άνυπομονησία και γεμάτη άνησυχίες...

ΙΗ'.

ΤΗΝ άλλη μέρα τὸ πρωί, καθώς περνοῦσε ὁ Μουσταφᾶς ἀπὸ τὸ Βαλιδὲ Τζαμί πηγαίνοντας στὴν ἀγορὰ ἄκουσε νὰ τὸν φωνάζη ὁ Ἰσμέτ ἀγᾶς ὁ καφετζῆς.

— "Ε! Μουσταφᾶ ἐφέντη! πέρασε νὰ σοῦ πῶ.

Ἐὸ Μουσταφᾶς μπῆκε στὸ καφενεῖο καὶ ὁ Ἰσμέτ τοῦπε :

— Ἐὸ δικός σας, ὁ Ντεμίρ ἀγᾶς, ἦρθε ὀψάργας κι' ἦπτε κάμποσα ρακάκια καὶ φαίνεται πὼς ἐξέχασε τουτονὲ τὸ δέμα, μόνο πάρε τὸ νὰ τοῦ τὸ δώσης.

Ἐὸ Μουσταφᾶς πῆρε τὸ δέμα, εἶδε μέσα τὸ πλεχτὸ κι' ἔνα γράμμα. Κυττάζοντάς το καλύτερα, ἀναγνώρισε τὸ γράψιμο τῆς Γιουλτέρ καὶ καθὼς διάβασε τὴν ἐπιγραφή ἔμεινε ξερός πολλὴ ὥρα...

— Μπᾶς καὶ δὲν εἶναι δικό σας; ρώτησε ὁ Ἰσμέτ, κάνοντάς τον νὰ συνέλθη.

— "Οἶ, δικό μας εἶναι Ἰσμέτ ἀγᾶ καὶ σὲ εὐχαριστῶ—τοῦ εἶπε καὶ ἔφυγε τρεχάτος. Ἐντὶ ὅμως νὰ συνεχίσῃ τὸ δρόμο στὴν ἀγορὰ, γύρισε ξανά στὸ κονάκι, κλειστήκε μονάχος στὸν ὄντα καὶ ἄνοιξε τὸ γράμμα καὶ νὰ τί ἐδιάβασε :

Ἐὸ Ἀγαπητέ μου καὶ λατρυντέ μου

Νὰ σοῦ πῶ, πὼς διαβάζω χίλιες φορὲς κάθε γράμμα σου; Εἶναι λίγες. Τὸ διαβάζω τὸ πρωί, τὸ

διαβάζω τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ καὶ τὴ νύχτα καὶ
 τὰ μεσάνυχτα καὶ τὴν αὐγή. Εἶναι ἡ παρηγοριά μου
 καὶ ἡ χαρὰ μου. Κάθε φορὰ πὸν ἀντικρίζω τὸ Ντε-
 μιρ ἀγὰ νῆσεται ἀπὸ μακρυνά, ἡ καρδιά μου χτυπᾷ
 καὶ τρέχω ἕνα μίλι δρόμο νὰ τὸν προφτάσω. Μοῦ
 γράφεις πὼς θάῳθης μὰ νύχτα νὰ συναντήσοῦμε.
 Αὐτὸ θάναί ἡ μεγάλη εὐτυχία μου. Πρέπει ὁμως νὰ
 ξέρης πὼς δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκόλο· γιατί τὸ σπῆτι
 τὸ φυλάσσουνε μέρα καὶ νύχτα οἱ φύλακες τοῦ μετο-
 χιοῦ καὶ οἱ σκύλλοι. Νὰ περιμένῃς λοιπὸν καὶ ἄμα
 περῶσῃ τὸ μπαϊράμι, θὰ προετοιμάσω τὴ συνάντησή
 μας μὲ ἀσφάλεια, ὥστε νὰ μὴ μᾶς δῆ κανένας. Μὰ
 κοί σὺ νὰ λαβαίνῃς τὰ μέτρα σου καὶ νᾶσαι προσε-
 κτικός. Μοῦ γράφεις πὼς μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ ἐξορία
 ποῦ κάνεις στὴ «Φοινικιά» καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ μπορῆς
 νὰ μὲ βλέπῃς ἔχεις ἀδυνατίσει καὶ φοβᾶσαι μὴ γίνῃς
 φθισικός. Κουράγιο! Ὁ Ραμπὶς θὰ μᾶς βοηθήσῃ.
 Κι' ἐγὼ ἔχω ἀδυνατίσει πολὺ, μὰ ἐλπίζω πὼς θάῳθῃ
 μέρα πὸν θὰ τελειώσουν τὰ βάσανά μας. Πὼς θὰ
 γίνῃ αὐτό, δὲν ξέρω· γιατί μᾶσε χωρίζουν ἀόρια καὶ
 γκοεμοί! Ἡ θρησκεία πρῶτα. Μὰ δὲ τὴ λογαριάζω
 ἂν εἶναι καὶ παρθεοῦμε, καὶ εἶναι τὸ ἐμπόδιο ἢ πίστη
 μου, σοῦ τὸ λέω παστρικά—δέχομαι νὰ βαφτισθῶ,
 φτάνει νὰ βοεθῶ στὴν ἀγκαλιά σου.

Μοῦ γράφεις ἀκόμη πὼς δὲ σὲ γνοιάζει καὶ νὰ λ-
 λαξοπιστήσεις ἐσὺ, γιὰ νὰ μὲ πάρῃς. Αὐτὸ δὲν τὸ θέλω.
 Ἐπέρασε ὁ καιρὸς πὸν οἱ Χριστιανοὶ ἐγινότανε Τοῦρ-
 κοὶ. Τὸ σχέδιό μου εἶναι νὰ μὲ πάρῃς νὰ φύγωμε νὰ
 πᾶμε στὴν Ἑλλάδα, νὰ ζήσωμε ἡσυχοὶ ὁ ἕνας στὴν
 ἀγκαλιά τοῦ ἄλλου. Αὐτὰ ὁμως θὰ τὰ ποῦμε διὰ
 θὰ σιμῶμε. (καὶ ἐτελείωνε τὸ γράμμα :)

Σᾶν ὄντο κάνει τὸ σεισμό καὶ σοῦντ' οἱ Τρεῖς Καμάρες
 ἔτσᾶ σ' ἀγάπησα κι' ἐγὼ μὲ φόβους μὲ τρομάρες,
 Πέμπω σου χαιρετίσματα ἑλθές μὲ τὰ κλωιάρια
 σταφύλια μὲ τὰ κλήματα νὰ μ' ἀγαπᾶς καθάρια.
 Σ' ἕνα σπηλιάρι σκοτεινὸ σὲ ἕνα βράχο πάνω
 σᾶν εἶμαι μὲ τουλόγου σου τὴ ζήση μ' ὄλη κάνω.

Χίλιες φορὲς σὲ φιλῶ καὶ περιμένω γράμμα σου
 ἢ σκλάβρα σου

Γουλιέρῳ.

Σὰν τέλειωσε τὸ διάβασμα τῆς ἐπιστολῆς ὁ Μουσταφᾶς, ἔννοιωσε τὸ κεφάλι του νὰ βουτίζη κι' ἄξαφνα τὸν ἔπιασε ἕνας τρομερὸς θυμὸς, πέταξε τὸ γράμμα κι' ἄρχισε νὰ πηγαινοέρχεται στὸν ὄντᾶ μὲ μεγάλα βήματα, σὰν μανιασμένος.

— «Τὸν ἄτιμο! ἔλεγε, εἶχε δίκη ο ἄμπαμπᾶς!» Κι' αὐτὴ; Αὐτὴ πρέπει νὰ σφαγῆ... νὰ σφαγοῦνε κι' οἱ δυό. Ἄκοῦς, λέει, νὰ θέλῃ νὰ βαφτισθῆ; Ἄ! ὄχι! ὄχι. Ἐγὼ δὲ τσοὶ σφάξω». Ἄφριζε ἀπὸ τὸ θυμὸ του ἔπιασε τὰ βιβλία ἀπὸ τὸ γραφεῖο του καὶ τὰ πετοῦσε χάμω. «Ἐγὼ! ναί! ἐγὼ!» Πετοῦσε τὰ μαξιλάρια τοῦ ντιβανιοῦ ἐδῶ κι' ἐκεῖ... κι' ἔκανε τρελλὲς χειρονομίες.

Μιὰ ὀλόκληρη ὥρα βρισκότανε σ' αὐτὴ τὴν νευρική κατάσταση, κι' ὕστερα ἀποκαμωμένος ἔπεσε ἀνάισθητος στὸ ντιβάνι...

10'.

ΕΠΛΗΣΙΑΖΕ μεσημέρι ὅταν ὁ Ρεμαντὰν μπέης γύρισε στὸ κονάκι κι' ἀνέβηκε στὸν ὄντᾶ. Τὸ τρίξιμο τῆς πόρτας ἔκανε τὸ Μουσταφᾶ νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὸ λήθαργο ποῦ τὸν εἶχε πιάσῃ καὶ σηκώθηκε ἀπότομα ὄρθιος...

— Κοιμᾶσαι τοῦ λόγου σου τέθια ὥρα; Κι' ἴντα χάλια νὰ ἀπούχει ὁ ὄντᾶς; καυγᾶς ἐγίνηκε μαθὲς κι' εἶναι τὰ πράγματα ἄνω κάτω; ρώτησε ὁ μπαμπᾶς του.

— Τὰ χάλια τουτανὰ μπαμπᾶ, δὲν εἶναι πρᾶμμα, ὀμπρὸς σιὴ φωθιά ποῦ εἶδες πρῶτος τοῦ λόγου σου, πὼς ἐπῆρε τὸ κονάκιμας, εἶπε ὁ Μουσταφᾶς, σκύβοντας τὸ κεφάλι του.

— Ἐ! ντᾶ ἡμαθες πρᾶμμα; ρώτησε ὁ μπαμπᾶς του μὲ ἕνα ἄγριο χαμόγελο.

— Κειονέ τὸ χαρτί, μοῦ τᾶπε ὄλα, εἶπε ὁ Μουσταφᾶς, δείχνοντας τὴν ἐπιστολὴ πού βρισκότανε χάμω.

Ἐο Ρεμαντάν μπέης, ἔσκυψε ἀργά, πήρε τὸ γράμμα ξάπλωσε σὲ μιὰ πολυθρόνα, ἔβαλε τὰ γυαλιά του, κι' ἄρχισε νὰ τὸ διαβάζη...

Ἐοταν τέλειωσε τὴν ἀνάγνωση ρώτησε τὸ Μουσταφᾶ μὲ φωνὴ βαρειά καὶ βραχνὴ σὰν ν' ἀρχότανε ἀπὸ μακρῶ.

— Ποῦ τὸ βρῆκες τουτοναὶ τὸ γράμμα ;

Ἐο Μουσταφᾶς τοῦ διηγῆθηκε τότε ὅσα τοῦπε ὁ Ἰσμέτ ἀγάς, πού τοῦδωκε καὶ τὸ δέμα, πού εἶχε ξεχάσει ὁ Ντεμίρ.

— Ἐο Ντεμίρ ἀγάς, ὁ δικός μας, τὸ κρατοῦσε ; ρώτησε κατὰπληκτος ὁ μπαμπᾶς του.

— Ναῖσκε ! αὐτός ! Καὶ γιὰ νὰ τὸ κρατῆ αὐτός δὰ πῆ πὼς τοῦ τῶδωκε ἡ Γιουλτέρ, ἀπὸ τόνε διώρισε φαίνεται μαντατοφόρο τζη.

— Ἐ ! μὰ τοτεσά, μωρέ, ἐχάλασε ὁ κόσμος ! Ἐ ἀτιμία τοῦ Ντεμίρ ἀγά, εἶναι πλειὰ μεγάλη παρὰ τῶν δυὸ κοπελιῶ, εἶπε ὁ Ρεμαντάν μπέης.

— Εἶδες, ἴντα γράφει ἡ ἀδερφή μου, μπαμπᾶ ; πὼς εἶναι ἔτοιμη νὰ ἀλλαξοπιστήση... Δὲ γατέχω ἴντα ἀπόφαση θὰ πάρης τοῦ λόγου σου, μὰ ἐγὼ τὴ δική μου τὴν ἤβγαλα : Κι' οἱ δυὸ δὰ σφαγοῦνε ἀπὸ τὴ χέρα μου. Κι' ὕστερα δὰ σοῦ δώσω τὸ μαχαῖρι νὰ κόψης ἐτουλόγου σου τὸ λαιμό μου. Γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ αἷτιος τοῦ συμφορᾶς μας.

Ἐο Ρεμαντάν μπέης ἀναψε ἕνα τσιγάρο σιωπηλὸς καὶ ἀρκετὴ ὥρα ἔπαιζε τὸ κομπολόι του. Σηκώθηκε ὕστερα κι' ἄρχισε νὰ περπατεῖ μὲ ἀργὰ βήματα. Ἐο Μουσταφᾶς παρακολούθησε τίς γκριμάτσες πού διάγραφε τὸ πρόσωπό του καθὼς πηγαινοερχότανε, κι' ἔβλεπε μιὰ στιγμή τὰ μάτια του ν' ἀγριεύουν καὶ νὰ κοκκινίζει τὸ πρόσωπό του κι' ὕστερα νὰ γαληνεύη

καὶ δὸς του νὰ περπατῆ μὲ τὸ κεφάλι σκυφτό, σὰν νὰ μετροῦσε τὰ βήματά του. Ὑστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα διευθύνθηκε ξανὰ στὴν πολυθρόνα του καὶ ξάπλωσε ἡσυχά. Τὸ πρόσωπό του ἦταν, τώρα ἐντελῶς γαλῆνιο κι' ἓνα ἔλαφρό χαμόγελο σχηματιζότανε στὰ χεῖλη του καὶ ἄρχισε ὕστερα νὰ λέει :

«— Μούδε σὺ Μουσταφᾶ φταῖς, μούδε ἡ Γιουλτέρ, μούδ' ὁ Νίκος μούδ' ὁ Ντεμίρης. Εἶναι τὸ «κισμέτ» — τὸ γραμμένο μας. Ἐτσά ἤπρεπε νὰ γενοῦνε ὄλα μὲ τὴ σειρά. Ὁ Ρεμαντάν μπέης, ὁ μπαμπᾶς σου, ἦτονε ὁ μεγαλύτερος ἄρχοντας τοῦ Κάστρου, ἀπὸ μποροῦσε τὴν ἐποχὴ τοῦ τουρκιάς, ἐτσὲ νὰ κουνοῦσε τὸ δαχτυλάκι του, νάνουκατίση τὰ μπεντένια τῆς χώρας.

«Ἦπρεπε Μουσταφᾶ νὰ δῆς τοτεσά τὸ μπαμπᾶ σου μεγάλο ἀξιωματικό, Γιούσμπασης καθῶς ἤμουνα, τὸ δεξι χέρι τοῦ Πασᾶ τῆς χώρας, ἦκανα ὅ,τι ἤθελα! Μὰ ἦρθε ἡ ἐπανάσταση τοῦ 98 καὶ γυρίσανε τὰ πράγματα. Ὁ στρατὸς ὁ Τούρκικος ἐμίσεψε ἀπὸ τὸ Κᾶστρο καὶ μαζὶ οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ ποὺ γιὰ ὕστερνή φορὰ ἐφωτογραφιστήκαμε στὸ μπαξέ πλάι στὴ πόρτα τοῦ Λαζαρέτου. Νά! καὶ τὴ φωτογραφία στὸν τοῖχο.

«Ἐγὼ ἐπόμεινα ἐπαδά. Ἦρθε ὕστερα ὁ Πρίντζηπας κι' ὁ μπαμπᾶς σου μαζὶ μετ' ἄλλους Τούρκους ἐγένηκε ραγιαῖς. Βάνει ὕστερα στὸ νοῦ του νὰ γενῆ πολιτισμένος κι' αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, κι' ἤβρηκε σωστὸ νὰ μπαμβγαίνουνε ρωμοὶ στὸ κονάκι του, νὰ μαθαίνη στὰ παιδιὰ του φράγκικα καὶ ρωμέικα, γιὰ νὰ δείξη μαθῶς καὶ στὸ ἄλλους Τούρκους τὴ καινούργια στράτα τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπούχει γραμμένα στὰ παπούτσα τῆς καὶ τὴ πίστη καὶ τὸ μιλέτι καὶ τὰ καφάσια τῶν παραθυριῶν καὶ τσοὶ μιλάγες τῶν χαρεμιῶν.

«Ἄς σκολοῦμ! Ρεμαντάν μπέη! (εἶπε στὸν

ἐαυτό του). Εἶσαι ἕνας προοδευτικός Τούρκος!
"Ἄν ἔρθοῦνε κιαμιὰ οἱ Νεότουρκοι στὰ πράμ-
ματα δὰ σὲ κάμουνε Μεγάλο Βεζύρη!

«Ἄς σκολοσούμ! ἄλλη μιὰ φορὰ!..

Ἐκάπνισε τὸ τσιγάρο του κι' ἐσουνέχισε...

«Κι' ἂν εἶναι «κισιμέτι» νὰ χριστιανέψη ἡ κό-
ρη μου καὶ νὰ παντρευτῆ τοῦ Γρύλλου τὸ γυιό,
δὰ γενῆ κι' αὐτὸ καὶ μούδε τὸ μαχαίρισου
Μουσταφᾶ, δὰ πιάση τόπο, μούδε ὅ,τι ἀπόφα-
ση ἄλλη νὰ πάρωμε. Γιὰ κειονὰ πρέπει νὰ νη-
μένωμε, καὶ τὸ μοναδικὸ πράμμα ἀποῦ περ-
νᾶ ἀποῦ τῆ χέρα μας εἶναι μὲ τρόπο νὰ τοὺς
ξεχωρίσωμε—νὰ ἀλαργάρη ὁ ἕνας ἀποῦ τὸν
ἄλλο... Ἐχῶ ἕνα σκέδιο μὰ δὰ τὸ ἐξετάξω μὲ
ἀπομονή νὰ ζητήξω καὶ ἄλλονῶ τῆ γνώμη.

— Νὰ μοῦ συμπαθήσης, μπασμπᾶ, μὰ δὲ συμ-
φωνῶ. Μόνο τὸ μαχαίρι ξεκαθαρίζει τῆ δουλειὰ!
... Μποροῦμε νὰ βάλωμε κι' ἕνα ἄλλο νὰ τότε
σκοτώση τὸν ἄτιμο! καὶ νὰ μὴ φανοῦμε ἐμεῖς,
εἶπε ὁ Μουσταφᾶς ἀγριεμένος.

— Τὸ σκέφτηκα κι' αὐτό, εἶπε ὁ Ρεμαντάν
μπέης! Μὰ γὼ πιστεύω στὸ κισιμέτι...

— Καὶ τὸ Ντεμίρη καὶ τῆ Γιουλτέρη ἔτσά δὰ
τὸ ἀφήσωμε; ρώτησε ξανὰ ὁ Μουσταφᾶς...

Τὴν ὥρα κείνη ἀνοιξε ἡ πόρτα τοῦ ὄντᾶ καὶ
φάνηκε ὁ Μουχτάρ ὁ ἀδερφός τοῦ Μουσταφᾶ:

— Ἴντα τρέχει Μουχτάρη; τὸν ρώτησε ὁ πα-
τέρας του.

— Ὁ Μιχαλάκης ὁ Κατσά-Κατσᾶς ἦρθε καὶ
θέλει, λέει νὰ σὲ δῆ ντελόγο! τοῦ ἀπάντησε ὁ
Μουχτάρ.

— Κι' Ἴντα θέλει κοντό; Πέ του νᾶρθη!

Σὲ λίγο παρουσιαζότανε ὁ Μιχαλάκης μὲ τὸ
ἀπαραίτητο ραβδάκι του:

— Ἄσκημα χαμπάρια σοῦ φέρνω, Ρεμαντάν
μπηή.

— Γιὰ τὸ Ραμπὶ μόνο! Ἴντα τρέχει Μιχαλά-
κι; τὸν ἐρώτησε.

— 'Ο Ντεμίρ άγας, άποϋχες στο κονάκι σου. ήπεσε άπου το «Μπεντενάκι» και σκοτώθηκε!

'Ο Ρεμαντάν μπέης στράφηκε στο Μουσταφά, που έστεκε πλάι του και με πικρό χαμόγελο τουΰπε :

— 'Εδά, δέ με ρωτοϋσες για το Ντεμίρη ; Ξάνοιξε δά, το κισιμέτι του ! κι' ύστερα γύρισε στο Μιχαλάκη : Μεθυσμένος δα νάτονε, ό ραχμετλής !

— Δέν ήτονε μεθυσμένος μπέη μου ! άπου την άνάκριση πούκαμα βγαίνει, πώς αυτός άπόψε έκοιμήθηκε στοϋ Σουκρη ήγά το κονάκι, και κατά το καφαλι τον είδανε να γλακά σαν το κουζουλό και να φωνάζη : «'Ηχασα Ραμπί μου, το πλεχτό με το γράμμα» ! «'Εχάθηκα ! ραμπί μου, έχάθηκα !» και τζιριτιχτός, ήφταξε στο Μπεντενάκι και γκρεμίστηκε στο γιαλό. 'Εδά τονεβγάλανε και τονεπήγανε στο τζαμί, μόνο να φροντίσης να τότε θάψουνε και να περάσης κι' άπό τον άνακριτή να του πής ό,τι κατέχεις για τουιονά το μαντέ και τουλόγου σου ! 'Ετσά τουττονε γραμμένο του ραχμετλή. Ζωή σε λόγου σας κι' ό,τι σοϋ παράγγειλα να κάμης... είπε ό Μιχαλάκης και έφυγε.

— "Επαι, πλερώνουν τ' δλα ! Μουσταφά έφέντη ! είπε πικρογελώντας ό Ρεμαντάν μπέης...
.

Κ'.

ΤΟ «μπαΐράμι» έωρτάστηκε περιωρισμένα στο μετόχι, με τις φασαρίες αυτές, που έκαμαν το Ρεμαντάν να χάση το κέφι του !. Και την άλλη μέρα πήγε στο μαγαζί του Γρύλλου, που στο μεταξύ είχε πάει στο μετόχι για την έορτή κι' είχε δη τη ποιότητα του λαδιου. Και πέρασε

τάχα για νά «κόψουνε» τήν τιμή, μά πραγματικά για νά κουβεντιάση μαζί του, για τό «φλέγον» ζήτημα.

— Καλῶς τό Ρεμαντάν μπέη!, τοῦπε ὁ Γρύλλος προσφέροντάς του κάθισμα καί παράγγειλε καφέ καί ναργελέ.

— Για τό λάδι ἦρθα ἐφέντη μου, τοῦπε ὁ Ρεμαντάν.

— Νᾶ σοῦ δώσω θέλει τσοί δυὸ δεκάρες πού ζητᾶς παραπάνω. Καλόνοι μπέη μου, μόνο νά πάρης καπάρο... Καί ἔκλεισαν τή συμφωνία.

— "Ἦθελα νάσε ρωτήξω Ἄντωνάκη, εἶπε ὁ Ρεμαντάν ἀφίνοντας τό ναργιλέ του καί παίρνοντας σοβαρότερο ὕφος: Τήν ἄλλη φορὰ πού κουβενδιάσαμε για τὰ κοπέλια μας. ἦφηκες νά φανῆ πῶς δέν ἔχεις ἐμπιστοσύνη στοῦ γιού σου καί τόν ἠπεψες τήν «Φοινικιά». Μπόρεῖς νά μοῦ πῆς ἐτσά παστρικά, τό λόγο; Σέ ρωτῶ, ἐτσά ἀδερφικά, γιατί κατέχω πῶς εἶσαι ντόμπρος καί τίμιος ἄνθρωπος καί γιατί θαρρῶ πῶς ἔχω κι' ἐγῶ τή παρτίδα μου, στήν αἰτία τῆ δικῆ σου!

— "Ἐχεις δίκη, Ρεμαντάν μπέη, καί καλά καμες νά μέ ρωτήξης, γιατί κ' ἐγῶ εἶχα σκοπό νά σοῦ τελειώσω τοῦτες τσοί μέρες τῆ κουβέντα πού σοῦ ἄφηκα μισόκενη, ὀπροθές.

Ἄντωνάκη, ὁ γιός μου, πού τόν ἦβανες μέ καλό καί μέ τιμή στοῦ κονάκι σου, δέν ἐστάθηκε ἄξιος στήν ἐμπιστοσύνη σου. Φαίνεται πῶς ἀγάπησε τῆ Γιουλτέρη! Αὐτό τόχα μυριστεῖ ἐδᾶ τελευταῖα μά δέν ἤμουνα καί βέβαιος. Μιάν ἡμέρα ὁμως, μοῦ παντηξε ὁ Κατσα-Κατσαῦ καί μοῦ πε:

«—Τό νοῦ σου Ἄντωνάκη, γιατί ὁ γιός σου εἶναι πιασμένος μέ τοῦ Ρεμαντάν μπέη τῆ χανουμπούλα καί ξάνοιξε νά τοῦ ἀνεμαζώξης τὰ χαλινάρια γιατί βάνει τῆ κεφαλή του, ἐκεῖ πού δέ χωρεῖ...»

— Κι' από ποῦ τόμαθε ὁ Κατσα-Κατσᾶς τουτονά; ρώτησε ὁ Ρεμαντάν μπέης.

— Δὲν ἤθελε νὰ μοῦ πῆ! μὰ κατέχεις, μπέη μου, πὼς εἶναι διάολος! πρᾶμμα δὲ συμβαίνει στὸ Κάστρο, νὰ μὴν ἔχει παρμένη μυρωδιά. Μοῦπε ὁμως πὼς κιανεὶς ἄλλος δὲν τὸ κατέχει καὶ δὲ θέλει νὰ βγῆ μιλιὰ ἀποῦ τὸ στόμα μου. Ὑστερα ἀπὸ τὴ κουβέντα αὐτὴ ἐπαρακολούθησα κι' ἐγὼ πλιά πολὺ τὸ Νίκο καὶ ὄνταν ἐβεβαιώθηκα πὼς τὰ πράγματα ἦσανε σοβαρὰ τὸν ἠπεῖσα στὴ «Φοινικιά» προσωρινὰ καὶ μαζὶ πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ σοῦ κάμω λόγο καὶ τσι ἄφεδιά σου. Καὶ μιὰ καὶ βάλαμε τὴ κουβέντα στὴ μέση, ἤθελα νὰ σὲ ρωτήξω τάξε, ἂν εἶναι καὶ ἡ Γιουλτέρη σου τὸν ἀγαπᾷ κι' αὐτὴ, νὰ δοῦμε ἴντα δὰ κάμωμε. Γιατί, ἐτουτοσὰ ὁ μαντὲς βγαίνει ὄξω ἀπὸ τὰ σύνορα τὰ συνηθισμένα, ἐπειδὴς καταλαβαίνης μοῦδε ὁ Νίκος μπορεῖ νὰ πάρη τὴ Γιουλτέρη γυναῖκα του, μοῦδε ἡ Γιουλτέρη τὸ Νίκο ἄντραση...

— Τὸ λοιπός, ἐφέντη μου, εἶπε ὁ Ρεμαντάν μπέης, κι' ἡ κόρη μου τὸν ἀγαπᾷ! Διάβασε κειονὲ τὸ γράμμα νὰ δῆς, ποῦ ἔχουνε προχωρήσει. Καὶ τοῦ διηγῆθηκε ὅ,τι ἤξερε γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τους καὶ γιὰ τὸ σκοτωμὸ τοῦ Ντεμίρ ἀγᾶ, ποῦ ἦτονε ὁ ταχυδρόμος τως. Ἐγὼ, ἐφέντη μου, ἐσυνέχισε, δὰ τόχα μεγάλη τιμὴ μου, ἂν ἦσανε ἀλλοιῶς τὰ πράγματα, ἡ κόρη μου νὰ παντρευτῆ τὸ γιὸ σου, μὰ τσοὶ χωρίζουνε «ἀόρια καὶ γκρεμοί»... καὶ ἡ δουλειὰ τουτηνά, μ' ἔκαμε νὰ χάσω τὸ μυαλό μου. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Μουσταφᾶς μου καὶ τὸ φυσάει καὶ δὲν κρυγιώνει πὼς ἐπάτησε τὴ φιλία τως, ὁ Νίκος σου.

— Κι' ἔχει δίκηο! εἶπε ὁ Γρόλλος.

— Ἐκειονὰ ποῦχουμε νὰ μιλήσουμε ἐμεῖς σ' ἂν δυὸ μυαλομένοι καὶ φρόνιμοι ἄθρῳποι, εἶναι, τὸ ἴντα τέρμενο θὰ νάχη τουτηνά ἡ δουλειὰ καὶ γιὰ κειονὰ ἦρθα νὰ σὲ βρῶ, Ἀντωνάκη ἐ-

φέντη, και ὄχι γιά νά «κόψωμε» τό λάδι. Γιατί ἔχομε νά παλαίψωμε μ' ἓνα μεγάλο ὄχθρό—τόν σεβντά. Καί τά δυό κοπέλλια μας, εἶναι τουτηνέ τήν ὥρα κουζουλά. Λογικό δέν ἔχουνε γιατί ἂν εἶχανε δέν ἤθελα ξανοίξει τό ἓνα τᾶλλο μιᾶς και κατέχανε πῶς ὁ σεβντάς τουτο σά εἶναι ἀπαγορευμένους. Νά μποῦμε, τό λοιπός, στή μέση τως, μᾶ ὄχι ἀγριεμμένοι μέ φοβέρες και μέ φερσίματα πού μποροῦνε νά μᾶσε κάμουνε νά χάσωμε τά παιδιά μας. Κ' ἴντα κέρδος δά νᾶχωμε ὕστερα; Μά μέ φρόνεψη νά δοῦμε τά ἄρρωστα τουτανά κοπέλλια μας και νά βροῦμε τό ἀνάλογο φάρμακο. Μοῦ φαίνεται πῶς αὐτό εἶναι τό χρέος και τῶν δυοῶ μας σά γονέοι τως, πού εἵμαστε και τᾶλλα ἀπό κεί και πέρα τά κανονίζει τό «κισμέτι».

— "Ὅλα ὄσα εἶπες μπέη μου, εἶναι και οἱ δικές μου σκέψεις, πού ἤθελα νά σοῦ πῶ. Νά σταθοῦμε δίπλα στά παιδιά μας, νά τά προφυλάξωμε κι' ἂν μποροῦμε νά τά γιατρέψωμε.

— "Ἐχεις ἐσύ κιανένα σκέδιο Ἄντωνάκη; ρώτησε ὁ Ρεμαντάν μπέης.

— Ἡ μόνη γιατριγιά πού θωρῶ ἐγώ εἶναι ὁ χωρισμός τως.

— Εἶμαι σύμφωνος! εἶπε ὁ Ρεμαντάν.

— "Ἄκουσε, τό λοιπός. Ὁ γυιός μου σπουδάζει στήν Ἀθήνα δικηγόρος, καθῶς κατέχεις, μέ τό δικό σου τό Μουσταφᾶ. Αὐτοῖ ὄμως κι' οἱ δυό ἀπό σήμερα δέν μπορεῖ μπλιό νᾶναι φίλοι!

— Σωστά!

— Καί ἄνε σμίξουνε στήν Ἀθήνα, δέ γατέχομε ἴντα μπορεῖ νά γενῆ, γιά κειονά ἀποφάσισα νά τότε πέψω στήν Ἀγγλία, νά κάτση ὄσπου νά τελειῶση τσοῖ σπουδές του κι' ἐτσά τονε ξεκόβγω κι' ἀπό τσοῖ δυό—κι' ἀπού τό Μουσταφᾶ κι' ἀπού τση Γιουλτέρης τό σεβντά, γιατί λέει κι' ἡ παραμιᾶ «μάθια πού δέ θωροῦνται, γλήγορα λησμονοῦνται». Καταλα-

Οἱ τελευταῖοι Τούρκοι ἀξιωματικοὶ ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Κάστρο.

βαίνεις, μπέη μου, πόσο δά μοῦ κοστίζει καὶ ὁ χωρισμὸς τοῦ παιδιοῦ μου καὶ ἴντα παράδες ἔχω νά ξεοδέψω. Μὰ ἄνε τον ἀφήσω στήν Ἀθήνα, εἶναι κοντά ἢ Κρήτη καὶ εἶναι εὐκόλο ἢ λαύρα τοῦ σεβντά τως νά φτάνει τὸν ἕνα στὸν ἄλλο. Ἡ Ἀγγλία ὅμως εἶναι ἀλάργο. Ἰντα λές καὶ τοῦ λόγου σου;

— Σὰ νά λέμε, Ἀντωνάκη ἐφέντη, εἶπε χαμογελώντας ὁ Ρεμαντάν, πῶς ἀποφάσισες ἐτουλόγου σου, νά σκώσης ὅλο τὸ βάρος στήν ὑπόθεση τουτηνά· Νά θυσιάσης, ντεμέκ, τὸ παιδί σου γιὰ νά σώσης τὸ δικό μου. Μάχιαλλά! Ὅϊ, Ἀντωνάκη! Κι' ἐγὼ θά σκώσω τὸ βάρος ἀποῦ μοῦ βγαίνει. Ἡ Γιουλτέρ θά πάει στήν Πόλη· ἔχω συγγενεῖς ἐκεῖα καὶ δά τῆ πέψω. Κι' ἐτσά τσ' ἀλαργέρνω κι' ἐγὼ ἀκόμη πλιά πολύ.

— Ἐπήραμε μιὰ φρόνιμη ἀπόφαση, Ρεμαντάν μπέη, ἐτσά ποῦ πρέπει, σὲ γνωστικούς γονέους. Ἐτουτονά περνᾶ ἀπὸ τῆ χέρα μας. Τά

ἄλλα, ἄς τὰ κανονίσει ὁ Θεός! εἶπε ὁ Γρύλλος.

— Καί τὸ «κισμέτι» τως, Ἄντωνάκη, γιατί ἐμεῖς οἱ Τοῦρκοι, σ' αὐτὸ πιστεῦγομε. Ἄν εἶναι γραμμένο τως νὰ ξεχάσουνε, ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, θὰ ξεχαστοῦνε· ἄ δὲ πάλι εἶναι γραφτό τως νὰ παρθοῦνε, ὅσο κι' ἂν τσάλαργάρομε, δὰ σμίξουνε. Αὐτὸ νὰ τὸ κατέχης. Μὰ ἐμεῖς ἄς κάμωμε ὅ,τι περνᾶ ἀπὸ τὴ χέρα μας.

— Γιὰ γὰ παρθοῦνε δὲν τὸ πιστεῦγω! Ἄμα ξεχωρίσουνε κάμποσα χρόνια καὶ δὲν βλέπουνται, τὸ μεθύσι τση νειότης περνᾶ...

— Αὐτὸ δὰ τὸ δοῦμε, εἶπε σοβαρὸς ὁ Ρεμαντάν μπέης. Ἐκειονὰ ποῦχω ἀκόμη νὰ σοῦ πῶ, εἶναι ἂν ἔχει παρμένο εἶδηση ὁ κόσμος, γῆ ὁ δικός σας γῆ ὁ δικός μας, ἐμεῖς νὰ κάμωμε τσοὶ ἀδιάφορους, τάξε πὼς δὲν συμβαίνει πράμμα. Μὰ καὶ μαζί τὸ ταχύτερο νὰ βάλλωμε μπρὸς, νὰ τσοὶ ταξιδέψομε...

— Σύμφωνοι! εἶπε ὁ Γρύλλος καὶ ἀποχαιρετίστηκαν σφίγγοντας θερμὰ τὸ χέρι ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου.

Γυρίζοντας στὸ κονάκι ὁ Ρεμαντάν μπέης, πέρασε σκυφτὸς ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ Ἡρακλῆ:

— Μουδὲ «ὥρα καλῆ» δὲν ἔχομε μπλιό, Ρεμαντάν μπέη; Ἐτσά περνᾶς ἀπόξω καὶ δὲ ξανοίγεις μουδὲ μέσα;

— Ἐχεις δίκη, Ἡρακλῆ ἐφέντη, τοῦπε γελώντας καὶ πλησιάζοντάς τον, μὰ εἶχα ἄλλοῦ τὸ νοῦ μου. Ἰντα κάνεις; γράφεις πάλι;

— Σᾶ δὲν ἔχω τσιφλίκια καὶ φάμπρικες, εὐρῆκα κι' ἐγὼ τὸ γράψιμο γιὰ δουλειά!

— Μὰ θαρρῶ πὼς ἀρμέγης μὲ τὸ γράψιμο ὄλα τὰ τσιφλίκια κι' ὄλες τσοὶ φάμπρικες, μὲ τὴ πέννα σου.

— Μὰ μὴ θαρρεῖς πὼς βγάνουνε κι' ὄλες γάλα... Εἶχες μου λεομένα, μπέη μου, πὼς εἶχες ἔτσά μιὰ στραβοδουλειά...

— Ναί! ἀλήθεια! μὰ ἐσάχτηκε, ἐφέντη μου.
Ὁ Ἡρακλῆς ἔκαμε ἓνα μορφασμό δυσπι-
στίας καὶ ρώτησε;

— Ἐτσά εὐκολα; δὲν τὸ πιστεύω!

Ὁ Ρεμαντάν τὸν κύτταξε χαρακτηριστικά,
βέβαιος πὼς «κάτι ξέρει» καὶ τοῦ ἀπάντησε:

— Πιστεφέ το, ἐφέντη μου! Νὰ τὸ δῆς θές!
ὦρα καλὴ γιὰτὶ βιάζομαι, τοῦ εἶπε καὶ τράβηξε
ἀφήνοντας τὸν Ἡρακλῆ παραξενεμένο, ἐνῶ
μαζὶ σκεφτότανε πὼς ἔχασε... τὴ χαρτοσή-
μανση, στὴ γνώμη ποῦ θὰ τοῦδινε...

ΚΑ'.

ΕΙΧΑΝ περάσει πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε. Ἡ
Κρήτη εἶχε ἐνωθῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα, οἱ πόλεμοι
εἶχαν τελειώσει καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Κρήτης μὲ τὴν
ἀνταλλαγὴν, εἶχαν φύγει στὴν Μικρὰ Ἀσία. Τὸ
Κάστρο ἔπαψε πιά νὰ θυμίζῃ τὴν παλιὰ ἀνα-
τολίτικη σιλουέττα του, οἱ μιναρέδες εἶχαν γκρε-
μιστεῖ καὶ τὰ τζαμιά δὲν λειτουργοῦσαν πιά.
Τὸ κόκκινο φέσι δὲν κυκλοφοροῦσε πιά καὶ ὁ
πολιτισμὸς σκόρπισε πλούσια τὴν πρόοδο στὴ
πολιτεία ποῦ ἔπαψε πιά νὰ λέγεται Κάστρο
καὶ γίνηκε Ἡράκλειο...

Ἐνα βράδυ, στὸ σπίτι τοῦ μεγαλέμπορου
Πυρηλάκη δινότανε μιὰ χοροεσπερίδα ἀπὸ
κεῖνες ποῦ ὠργάνωνε ἡ κυρία Πυρηλάκη μὲ ὄ-
λους τοὺς κανόνες τῆς κοσμικῆς ἐθιμοτυπίας,
ἐφάμιλλης τῶν Ἀθηναϊκῶν σαλονιῶν. Εἶχαν
προσκληθῆ ἐκλεκτὰ μέλη τῆς Ἡρακλειώτικης
κοινωνίας, ἀπὸ τὸν ἐμπορικὸ καὶ διανοοῦμενο
κύκλο, ὅλοι κοσμικοὶ τύποι, μὲ τίς κυρίες τους
καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς, καὶ ἡ Ἐρριέττα τοῦ Γρύλ-
λου ποῦ εἶχε τώρα παντρευτῆ μ' ἓνα ἀνώτερο
ὕπάλλληλο τοῦ Ἀγγλικοῦ Τηλεγραφείου.

Σ' ένα διάλειμμα τοῦ χοροῦ ἕνας κύκλος κυριῶν, συζητοῦσε καπνίζοντας στὸ μικρὸ βυζαντινὸ σαλονάκι, ποῦ ἔβλεπε πρὸς τὴν κεντρικὴ αἴθουσα τοῦ χοροῦ.

— Ποιὰ εἶναι αὐτή, μὲ τὸ θαλασσὶ μεταξωτὸ;

— Καλὴ εἶναι τοῦ Γρύλλου ἢ κόρη, ποῦ ἔχει τὸν τηλεγραφετῆ...

— Μὰ τί ἀπόγινε ὁ ἀδερφός της, ποῦ λέγανε πὼς ἀγάπῳσε μιὰ χανούμισσα καὶ τὸν εἶχε διώξει ὁ πατέρας του στὴν Ἀγγλία;

— Δὲν ξέρετε, τὴν ἱστορία του; νὰ σὰς τὴν πῶ ἐγώ, εἶπε ἡ πιὸ ἡλικιωμένη κυρία τῆς συντροφιάς.

«Αὐτὸν τὸ εἶχε στείλει ἐκεῖ ὁ πατέρας του, γιὰ νὰ τὸν χωρίσῃ ἀπὸ τὴν χανούμισσα' κι' ὁ μπαμπὰς της, ποῦ ἦτανε ξακουστὸς μπέης στὸ Κάστρο καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πλούσιους Τούρκους—Ρεμαντάν μπέης μὲ τ' ὄνομα, ἔστειλε κι' αὐτὸς στὴν Κων)πολὴ τὴ κόρη του, ποῦ τὴ λέγανε, νομίζω, Γιουλτέρ, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Κυττάξετε τώρα, βρέ παιδιά, τί κάνει ὁ ἔρωτας: Μὲ ὄλη τὴν ἔξορία τους, τὸ αἶσθημά τους δὲν ἔσβυσε. Ἐπὶ πολλὰ χρόνια βρῆκαν τὸν τρόπο νὰ ἀλληλογραφοῦνε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὴν Πόλη. Ὁ Γρύλλος, ποῦ τὸ εἶχε μάθῃ ἂν καὶ ὁ γιὸς του εἶχε τελειώσῃ τίς σπουδές του στὸ Λονδίνο κι' ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ, τὸν ἐγκατέστησε ἐκεῖ ἀνταποκριτῆ του. Ἐπέρασαν ἔτσι πολλὰ χρόνια ὥσπου τελείωσεν ὁ πρῶτος πόλεμος κι' ἦρθε ὁ Κεμάλ στὰ πράγματα καὶ ἔκαμε τίς μεγάλες μεταρρυθμίσεις στὸ νέο τουρκικὸ κράτος, ποῦ μαζὶ καθιέρωσε καὶ τὸν πολιτικὸ γάμο, ποῦ ἐπέτρεπε στίς τούρκισες νὰ παντρεύωνται καὶ μὲ νέους ἄλλων θρησκευμάτων. Μιὰ μέρα λοιπὸν ὁ γιὸς τοῦ Γρύλλου, ποῦ δὲν ἔπαψε νὰ λατρεύῃ τὴ Γιουλτέρ, βρέθηκε στὴν Πόλη, παρουσιάστηκε στὸ μπαμπὰ της καὶ τῆς ζήτηξε τὸ χέρι της...

— Νὰ σὰς τελειώσω ἐγὼ τὴν ἱστορία εἶπε

ἐπεμβαίνουσα, ἡ κυρία Ἐριέττα, πού διχως νά τήν καταλάβουν, εἶχε πλησιάσει καί παρακολούθησε τή διήγηση :

Ὁ Ρεμαντάν μπέης, ὁ πατέρας τῆς Γιουλτέρ, εἶχε στό μεταξύ καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες νά τήν παντρέψῃ, μέ σπουδαίους τούρκους πού τήν ζητοῦσαν, γιατί ἔξω ἀπό τά πλούτη της, ἦταν καί μιᾷ ἐξάίσια καλλονή, μά κατέστη ἀδύνατο, γιατί αὐτή δέν ἔπαψε νάγαπᾷ τὸ Νίκο, τὸν ἀδερφό μου. Ἔτσι ὅταν τή ζήτησε ἀπὸ τὸ μπαμπά της, αὐτή τοῦπε : «Αὐτὸν περιμένα μπαμπά τόσα χρόνια, ἂν θέλῃς δόσε μας τὴν εὐχή σου, μιᾷ πού δέν μᾶς ἐμποδίζει πιά ὁ λόγος τῆς θρησκείας».

Σὲ λίγες μέρες ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου, πού ζοῦσε ἀκόμη, ἔπαιρνε ἓνα γράμμα τοῦ γέρω Ρεμαντάν, πού τοῦλεγε :

«Θυμᾶσαι Ἄντωνάκη, ὄντο σοῦλεγα γιὰ τὸ σεβντὰ τῶ παιδιῶ μας, πὼς ὄσα μέτρα καί νά λαβαίνωμε ἐμεῖς, θά γενῇ ὅ,τι γράφει τὸ «κισμέτι» τως ; Αἶ ! μάθε τὸ λοιπὸς πὼς ἀπόψε ἐγενήκανε οἱ γάμοι τως καί ἀπὸ σήμερα μπορῶ νά σὲ λέω συμπέθερο ! Ἄς τὼς εὐχηθοῦμε νά ρεοσύρουνε...»

Καί τώρα, ἐσυνέχισε ἡ κ. Ἐριέττα ζοῦνε εὐτυχισμένοι στὴν Ἀγγλία. Τοὺς περιμένουμε μάλιστα, νᾶρθουνε τὸν ἄλλο μῆνα. . . .

ΤΕΛΟΣ

ΜΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Πρέπει νὰ εἰπωθῆ ξανά, πὼς τὸ διήγημα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὁ « Ἀ πα γ ο ρ ε υ μ ἔ ν ο ς Ἑ ρ ω τ α ς » γράφηκε ἀποκλειστικά, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ δώσῃ στὸν ἀναγνώστη τὴ νοοτροπία τῶν Τουρκοκρητικῶν, τοῦ στοιχείου αὐτοῦ, ποῦ δὲν ὑπάρχει πιά.

Οἱ «ἀπόδημοι» αὐτοὶ Κρητικοί, μὲ ὅλες τὶς διαφορὰς τῆς Θρησκείας καὶ τοῦ Ἐθνισμοῦ τους, δὲν ἔπαψαν νὰ εἶναι παιδιὰ τῆς Κρήτης καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖ μὲ πόση ἀγάπη οἱ σημερινοὶ Κρηῆτες τοὺς θυμῶνται, μὰ κι' αὐτοὶ ἀπὸ τὴ μακρυνὴ καινούργια τώρα πατρίδα ἔτους, δὲν παψαν νὰ νοσταλγοῦν τὴ γεννέτειρά τους. Ὁ χρόνος ἔσβυσε τὰ παλῆὰ μίση ποῦ τοὺς χώριζαν αἰῶνες, καὶ δὲν ἔμεινε παρὰ ἡ ἀγαθὴ τους ἀνάμνηση.

Γ. Μ.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ

- 1) ΤΟ «ΜΙΧΕΛΙΟ» Κυκλοφορεί σὲ Γ' ἔκδοση ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Ὄικο Ν. Ἀλικιώτη καὶ Σία (Ἀθῆναι, Ἀριστείδου 5).
- 2) ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΣΠΕΡΙΔΕΣ (ἐξαντλημένο)
- 3) «ΕΜΑΘΕΤΕ ΤΑ ;» (ἐξαντλημένο)
- 4) ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΗ Κυκλοφορεῖ ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Ὄικο Ν. Ἀλικιώτη
- 4) ΣΤΟ «ΚΑΣΤΡΟ» Κυκλοφορεῖ ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Ὄικο Ν. Ἀλικιώτη.
- 6) ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ (ἐξαντλημένο)
- 7) ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ »
- 8) Ο ΕΡΒΑΡΤΟΣ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ (ἐξαντλημένο)

ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΙΝ

- 1) ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ Γραμμένο ἀπὸ Κρητικὸ λαϊκὸ ριμαδόρο
- 2) ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΝΔΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ
Τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ Ἰνδοῦ Ὀμήρου ΚΑΛΙΔΑΣΑ
«ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΡΑΓΓΟΥ»

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ :
ΟΔΟΣ ΤΙΘΟΡΕΑΣ 6 ΑΘΗΝΑΙ (8)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ